

TEOLÓGIA

AZ ENGEDELMES JÉZUS

Engedelmesség és hit
Jézus és a keresztény ember engedelmessége
Jézus belső keresztútja
A szerzetesengedelmességről
A lelkigondozó és az engedelmesség
A magyar egyház és a távolállók

*

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

Weissmahr Béla S. J. teológiai tanárral

Barsi Balázs — Fila Béla — Gyökössy Endre
— Nemeshegyi Péter — Söveges Dávid
— Sulyok Elemér és mások írása

XXV. évf. 1991. 4. sz.

TEOLÓGIA

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

1991. NOVEMBER

Kiüresítette önmagát (Sz. A.) 193

TANULMÁNYOK

- SULYOK ELEMÉR: Csak az engedelmes hisz
— „Krisztus...a szenvedésből engedelmességet tanult” (Zsid 5,8) — 195
- NEMESHEGYI PÉTER: Jézus és a keresztény ember engedelmessége 201
- BARSI BALÁZS: Jézus belső keresztútja 208
- FILA BÉLA: Ami Jézusból sugárzik 213

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

P. WEISSMAHR BÉLA S. J. teológiai tanárral

Krisztusi engedelmesség (*Zimányi Ágnes*) 218

FÓRUM

Hiány van papokban is, hívőkben is — Vita jelen lelkipásztorkodásunk kríziséről
(*ford. Bánhegyi B. Miksa*) 225

KÖRKÉP

- SÖVEGES DÁVID: A szerzetesengedelmességről — történelmi hosszmetsetben 228
- GYÖKÖSSY ENDRE: Lelkigondozói glosszák a jézusi engedelmességhez 238
- HELLER GYÖRGY: Mint Eger a török után...
(A magyar egyház és a távolállók viszonyának kilátásai) . 242

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

- BRÜCKNER ÁKOS ELŐD: Nem hallgathatunk róla...
(Néhány szempont a lelkinapok, lelki gyakorlatok tanulságairól) 247
- BLANCKENSTEIN GYÖRGY: Házasság hétvége 249
- TARJÁNYI ZOLTÁN: Introibo ad altare Dei
(Gondolatok a kispapi engedelmességről) 253

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Lukács László

„A hit engedelmességével az ember
szabadon bízza önmagát Istenre.”
II. János Pál: Redemptoris Mater 13.

KIÜRESÍTETTE ÖNMAGÁT ...

Vajon meddig is tart a KARÁCSONY? A felelet — úgy tűnik — egyszerű. Valószínűen — mindannyiunk számára — évről-évre — két nap elteltével vége a karácsonynak. Azután jönnek újra a szürke hétköznapiak. Talán csak a gyermekek, az iskolások számára jelent többet, kellemes egy-két hetet a „karácsonyi vakáció”. De — ha jobban belegondolunk — a gyermek számára éppen úgy, mint a felnőttnek a szenteste és az éjféle mise után lassan elcsendesül az ünneplés, véget ér a karácsonyi öröm, a békés hangulat. Sajnos, nagy ünnepeink egyre kevésbé jelentősek életünkben. Mintha elfelejtettünk volna ünnepelni. Vajon a karácsonyra előkészítő advent hány ember számára valóban az ünnep felé vezető, lelket tisztító előkészületi időszak? S vajon a karácsonyt követő naptól kezdve hányan és hányan tompulnak el újra, jobb esetben (?) nem gondolnak egyébre, mint hogy kellemesen, vidáman „szilveszterezzenek”. S azután... karácsony nyolcadán, újév napján fáradtan s nem egyszer „kilúgozva” lépnek ki az utcára, hogy a hajnali sötétségben botorkálva keressék a „boldog újesztendőt”.

Igen, egyre inkább elfeledjük, hogy mit és miként kell ünnepelnünk. Mintha önként feladtuk volna szívünk-lelkünk senkitől el nem rabolható jogát. Jogot arra, hogy valóban *ünnepeljük* a karácsonyt, hogy megérintse lelkünket, átjárja gondolatvilágunkat a karácsonyi misztérium. Hogy felemeljen, megörvendeztessen a gondolat: a Kisdedben elért megváltásunk. Az ajándékokért lelkesedő gyermekek példája már nem elég hatékony, hogy tudatosítsuk: minden karácsonykor — újra és újra — Isten ajándéka érkezik hozzánk.

Életünk — ezt szomorú, kínos tapasztalatok igazolják — karácsony előtt és után veszélyeztetett, mi több, keresztre vont élet. Oly világban élünk, ahol „otthon van” a szenvedés, betegség és halál, ahol nagyszámú ember éhez, ahol sokan és sok helyütt még mindig üldözést szenvednek az igazságért, ahol kiűznek embereket otthonukból, hazájukból, ahol pusztít a terror és háború. Világunk tele van erőszakkal, katasztrófákkal, szörnyű betegségekkel. Vajon mindezt el tudjuk-e karácsonykor feledni? Talán a gyermekek, — de számos veszélyzónában azok sem.

A szörnyűséges bajokat, problémákat még sorolhatnánk. De tegyük fel a nehéz kérdést: mindezt el *kell*, hogy feledtesse a karácsonyt, a karácsonyi ünneplést? A karácsony misztériumát és örömét? Nem, sőt ezek a szomorú, olykor megrázó tapasztalatok tárhatják fel előttünk karácsony titkát, vezethetnek el a megtestesülés misztériumának hittell való megközelítéséhez. Mert mindez, aki a bibliai üzenetet megfontoltan átélmelegedi, aki karácsonyról szólva-hallva nem nosztalgikus gyermekkori álmokat kerget, aki kissé is belegondol: hogyan és miért lett az Isten Fia emberré, miért jött el az első karácsonykor világunkba, az előbb-utóbb felfedezi a karácsonyi üzenet bátorító, kihívó, figyelmeztető lényegét. Az már nemcsak a tehetetlen, mosolygó Kisdedet fogja látni, már nemcsak a meleget, biztonságot nyújtó betlehemi barlangistállóra gondol, hanem az egész bibliai üzenetre. Arra, melyből megtudja, hogy a Gyermeket hamarosan üldözik, néhány évtizedig „ismeretlenként” él egy szerény otthonban, majd kilép a világba és hirdeti, hogy elközelgett Isten országa. Önként vállalja a szenvedést, mivel így teljesíti az Atya akaratát. „Annak ellenére, hogy Isten Fia volt, a szenvedésből tanulta meg az engedelmességet... és örök üdvösséget szerzett azoknak, akik engedelmeskednek neki” (Zsid 5,8-10). Még világosabban beszél Szent Pál a megtestesülés „miért”-jéről, azaz a karácsony titkáról, a közénk jött Istenember életújáról: Krisztus ugyanis „isteni mivoltá-

ban nem tartotta Istennel való egyenlőségét oly nagy dolognak, amihez feltétlenül ragaszkodják, hanem szolgálai alakot felvéve kiüresítette önmagát és hasonló lett az emberekhez... megalázta magát és engedelmes lett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig. Ezért magasztalta fel őt az Isten..." (Fil 2,6-8).

Karácsony misztériumához, az örökös karácsonyhoz, a megtestesülés titkának megközelítéséhez csakis úgy tudunk közelebb jutni, ha az egész bibliai üzenetet szem előtt tartjuk. A Gyermeket, aki végig kíséri életünk „rejtettségét”, örömeit-bánatait, aki velünk van betegségben-szenvedésben és halálunkban. Nekünk is meg kell tanulnunk — az élet ezernyi leckéjén át — azt az engedelmisséget, melyre a közénk jött Isten példát adott. A Kisded ma is arra figyelmeztet: nem azért érkeztem el hozzátok, hogy mindent megmagyarázzak. Nem, hanem hogy önként vállalt engedelmisséggemmel példát adjak. Hogy veletek örvendjek Karácsonykor és nálatok maradjak életetek minden napján. Hogy mindazokat, akik az én példámat, „értelmetlen” áldozatomat, kiszolgáltatottságomat, engedelmisségemet elfogadják és követik — hazavigyem.

Aki a jászolt és a keresztet — s mindazt, ami egy emberéleten át a kettőt összefogja — elfogadja, aki az engedelmes Jézus útját járja, egyre közelebb kerül karácsony titkához és kezdi lassan megérteni: miért jött közénk az Isten, miért és hogyan ünnepelhetünk egy életen át karácsonyt.

Sz. A.

A Szentlélek iránti feltétlen odaadásból adódik..., az a *vallásos engedelmisség*, amellyel az egyház tagjai és az Istennek szentelt személyek, hitük szellemében a törvényes előjáróknak, mint Isten helyetteseinek engedelmeskednek: Erre vonatkozik a Zsidóknak írt levél fontos figyelmeztetése: „Engedelmeskedjete előjáróitoknak, és kövessétek őket, mert ők vigyáznak rátok abban a tudatban, hogy számot adnak lelketekről!” A levél szerzője még hozzáteszi „...bárcsak örömmel tennétek, nem sóhajtozva, mert az nem válna javatokra (Zsid 13,17).

Az egyházi és a szerzetes előjárók a maguk részéről vegyék fontolóra, hogy nekik a *szolgálat szellemében* kell élniök a hatalommal, melyet az egyház hivatala bízott rájuk. Legyenek mindig készségesek és hallgassák meg testvéreiket, hogy jobban megértsék, mit kíván az Úr mindegyiküjüktől, de ugyanakkor szigorúan ragaszkodjanak döntés és rendelkezés dolgában ahhoz, amit megfelelőnek látnak.

Az így értelmezett alárendeltségből és engedelmisségből fakad a szolgálatnak az a lelkülete, mely a ti egész életeteket Krisztus példájához igazítja, aki nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy „Ő szolgáljon és életet adja váltságul sokakért” (Mk 10,45).

Redemptionis Donum apostoli buzdítás 13. fejezetéből

II. János Pál

TANULMÁNYOK

Sulyok Elemér

CSAK AZ ENGEDELMES HISZ

„Krisztus... a szenvedésből engedelmességet tanult”
(Zsid 5,8)

A LÁZADÓ FIAK Meg-megkísért bennünket a gondolat, jó volna feltűnő módon jelen lenni a világban. Miként talán az is megkönyékez minket, hogy életünk értelmét, sőt magát Istent is a rendkívüliben, az élményben, a csodában, a hatalomban keressük. A Biblia gondolatvilágában ez a kísértésünk, illetve megkísértettségünk az engedetlenségé, az első Ádámé, aki hasonlóvá akart lenni Istenhez.

A héberben, akárcsak a görögben az „engedelmeskedni”, „szótfogadni” a „hallani” szóval áll kapcsolatban. „Engedelmeskedni”, „szótfogadni” annyi, mint egy személy akarati kinyilvánítását meghallani és teljesíteni. Engedelmeskedni tehát az Ószövetség szerint „egy billentésre leütött” hallást és cselekvést jelent, miként a Ter 22,18 írja: „Utódaid által nyer áldást a föld minden népe, mivel *hallgattál* szavamra” (vö. Kiv 15,26; MTörv 5,31-33; Mt 7,21; Mk 3,35; Jn 12,47; Róm 2,13; Jak 1,22-25).

Az ószövetségi vallás nem a látható vagy látandó kép vallása, hanem a meghallott és a meghallandó szóé, melyre csak cselekedettel lehet válaszolni. Tömören: az Ószövetség az engedelmesség vallása. Tehát olyan vallás, mely szerint Istennek a Törvény és a próféta által adott kinyilatkoztató szavára szót kell fogadni, engedelmeskedni kell iránta. E „vájtfülre” hagyatkozó kívánalmat Izajás így önti szavakba: „*Halljátok*, egek és te föld, figyelj, mert az Úr beszél” (1,2). Isten épp ezért lobbantja választott népe szemére: „...fáradhatatlanul beszéltem nektek, de nem *hallgattatok rám*; szüntelenül hívtalak benneteket, de nem válaszoltatok” (Jer 7,13. vö. Óz 9,17).

Istennek nemcsak Törvénye, hanem *tisztelete* (kultusza) is engedelmességet kíván. „Igen, az engedelmesség többet ér, mint az áldozat, a szófogadás értékesebb a kosok hájánál” — olvassuk az 1Sám 15,22-ben (lásd még: 1Sám 15,10-35; Zsolt 40,7-9; 50).

A szövetség, melyben Isten Izraelt részesítette, ugyancsak engedelmességet követel (vö. Ábrahámval kötött szövetség: Ter 17,9; Sinai szövetség: Kiv 19,5k.; 24,7k). Az engedelmesség, a szófogadás a szövetségi ígéretek beteljesedésének egyetlen feltétele (vö. Kiv 15,26; 20,6; 23,22-25; Lev 20,22kk.; MTörv 6,1; 5,32k.; 8,1; 28,1-14). A szövetség követelte engedelmesség viszont már nem kerülhet többé veszélybe, minthogy Isten új szövetséget ígér, minthogy a Törvényt a szívekbe írja, és egyúttal megadja az engedelmesség, a szófogadás készségét is (vö. Jer 31,31-34; Ez 36,25-28; Iz 55,3; 59,21; 61,8; Zsolt 51,12: „Teremts új szívet belém, s éleszd fel bennem újra az erős lelkületet”).

A *bűn* az Ószövetség felfogásában, amint ez a főntebbi idézetekből, de kivált a bűnbeesés történeteiből egyértelműen kitetszik: az ember engedetlensége Isten akarata (parancsa) ellen. Sőt, az embertárs ellen elkövetett bűn is azért véték, mert az valójában nem más, mint az Isten akaratával való szembeszegülés: „Egyedül teellened vétettem, ami színed előtt gonosz, azt tettem. Te igazságosan ítélsz, s méltányos vagy végzésedben” (Zsolt 51,6). Az embernek az Isten akarata által kijelölt úton kell végig járnia az „egy életem — egy halálom” jegyében. De minden emberi dadogásnál meggyőzőbb az, amit Isten sugall a Zsoltároskönyv prólógusának tekinthető 1. zsoltárán keresztül: „Boldog ember, aki nem indul a gonoszok tanácsa nyomán, aki nem jár a bűnösök útján, és nem vegyül a csúfot úzóik közé” (1,1).

ENGEDELMES FIÚ De ki engedelmeskedik Istennek? Izrael „lázádo ház” (Ez 2,5), „lázádo gyermekek” (Iz 1,2); „a Törvénnyel dicsekedve a törvényszegéssel gyalázzák Istent” (Róm 2,23). Izrael nem kérkedhet felsőbbrendűséggel a pogánnyal szemben, mert vele együtt „engedetlenségbe van zárva” (3,10; 11,32). Az ember a bűn rabszolgája, képtelen engedelmeskedni Istennek, jóllehet lelke mélyén erre vágyik (7,14). Hogy ez sikerüljön neki, hogy megtalálja szíve mélyén a Törvényt (Jer 31,33), Isten elküldi Szolgáját, és „minden reggel érzékennyé teszi fülét” (Iz 50,4), hogy ezt mondhassa: „Íme, itt vagyok..., hogy akaratodat megtegyem” (Zsolt 40,7kk).

„Ahogy egy embernek engedetlensége miatt mindnyájan bűnössé váltak, egynek engedelmességéért meg is igazultak” (Róm 5,10). *Jézus Krisztus engedelmsége a mi üdvösségünk; lehetővé teszi azt, hogy engedelmeskedjünk Istennek.* Jézus Krisztus élete a „világba való belépésétől kezdve” (Zsid 10,5) „egészen a kereszthalálíg” (Fil 2,8) engedelmség volt...¹

Jó dolog, igazi örömhír értesülni a nagy-szinoptikusoktól, Mátétól és Lukácstól, hogy Jézus megosztotta velünk az engedetlenség megkísértettségét. Jézus előtt a pusztában, miként erről az imént említett két evangélista vall, hármás életpálya nyílik meg. Az első a *kenyéré*: legyen ingyen kenyeret osztogató, népboldogító Messiás. A második a *csodái*: legyen mindenkit magával ragadó csodatevő, s így bizonyítsa isteni küldetését. A harmadik a *hatalomé*: legyen népfelkelő, Isten keményöklű eszköze, és fizessen vissza a választott nép megaláztatásaiért. Ám *Jézus* a Szentírás szavaival *elutasítja* magától ezeket az élet-kibontakoztató lehetőségeket. Azon az életúton akar elindulni, amelyre a Jordánból kijöve rálépett: az Atya akaratával kikövezett keresztúton.

Ami ugyanis a Jordántól Jeruzsálemig történt, az nem tragikus sorscsapásként (moira, heimarmené), váratlan földcsuszamlásként esett meg Jézussal. Jézus halála az évek során elmondott szavainak és végbevitt tetteinek a beteljesülése volt. Bizonyítékul hadd említsük Márkot, aki evangéliumában a keresztelkedés jelenét tudatosan kapcsolja össze a szenvedéstörténettel. Jézus úgy merül alá a vízbe, miként majd a Getszemáni kertben a szenvedésbe. Nem a kereszten szembesül először történelmünk szennyével, mindnyájunk engedetlenségével, hanem már a Jordán vizében, amelybe „egész Judea és Jeruzsálem minden lakója” (Mk 1,5) — velünk együtt — belemosta bűneit. Az Atya hangja az evangélium elején: „Te vagy az én szeretett Fiam” (1,11), és a százados vallo-mása az evangélium végén: „Ez az ember valóban az Isten Fia volt” (15,39) keretbe foglalja azt a *kezdetet* (görögül *arché*-t), melyet az evangélista a fejébe is beillesztett: Jézus Krisztus, az Isten fia evangéliumának *kezdeté*” (1,1).

A mondat már kihangsúlyozza: „Te vagy az én szeretett Fiam...” (Zsolt 2,7) szórendjét csak Márk változtatja meg. Neki éppen ez a kontraszt fontos: *ez az ember* az Isten Fia! A rámutatás hangsúlya nem visszafelé tekint a keresztségre, hanem előre, Jézus egész útjára, amely a keresztre visz. Amit itt Isten mond Jézusról, az visszhangzik majd a százados biznyságtételében (15,39).²

Máténál viszont ugyanez a jelenet tárgyiasabb, objektivebb. Nála az égi hang (auditio) — „Te vagy az én szeretett Fiam” — Márk féle változata így szól: „Ez az én szeretett Fiam, akiben gyönyörködöm”. Máté keze nyomán a „*Té*” személyes névmásból „*Ez*” rámutató névmás lesz. Ezzel kívánja hangsúlyozni: a keresztség — szerinte — kevésbé „*adoptio*” (fiúvá-fogadás biblikus értelemben), inkább az „engedelmes Szolga” (ebed Jahve) útrabocsátása (lásd még: 12,18kk.? 8,17; 11,29), aki „minden *igazságot* (dikaoisünét), azaz az Atya akaratát kívánja teljesíteni. „Azzal, hogy Jézus elfogadja János keresztségét, kifejezi teljes odaadását, odaszánását Isten akaratának” (W. Grundmann).³ Máté szerint éppen engedelmsége igazolja: Jézus valóban az Isten Fia — mégpedig *születésétől* fogva (vö. 1,18-25).

Egy pillanatra visszakanyarodva az első evangelistához, netán még az is emlékeztünkbe villanhat, hogy Márk a *kezdet* (arché) szóválasztással sejteti: az első teremtés — „Kezdetben (*en arché*) teremtette Isten az eget és a földet” (Ter 1,1) — után most új teremtés van kibontakozóban, amely a kereszten és a föltámadásban sűrűsödik össze. Az új teremtés égboltja alatt, amely Jézus engedelmsége révén nyílt meg fölöttünk, a keresztre feszített, aki „a szenvedésben engedelmséget tanult” és a föltámadt Jézus *ugyanaz*.

Nyilvánvalóvá lett, amit a Zsidókhoz írt levél szerzője állít: „Jézus Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké” (13,8) — tegyük hozzá: az Atya iránt való megrendíthetetlen engedelmisségben.

Jézus lemond az engedetlenség feltűnéséről, és vállalja az engedelmisség észrevétlenségét. Így teremt második Ádámként egész áldott életével az első Ádám keze között elsivatagosított Édenből a megkísértés pusztájában új „paradicsom”-ot, és szerzi vissza mindnyájunk számára a „Paradise Lost”-t, az „Elveszett Paradicsom”-ot (Milton). Ez a szándéka magyarázza szavai és tettei, élete és halála stílusát. Ha összeállítjuk szókészletét, meg-hökkenünk szürkeségétől. V. Taylor „A Biblia: Rövid bevezetés” című művének 30. oldalán egy kis tömör jellemzést ad arról, mit köszönhetünk annak a kb. Kr. u. 50 körül Antióchiában keletkezett Forrásnak (Q-nak), mely jelenlegi feltételezéseink szerint a leghívebben tartalmazza Jézus igehirdetését. Így ír a kiváló angol szerző: „A Q kevés példabeszédet tartalmaz, de mondásai csupa élet és szín. Liliomok, fű, vetőmag, fák, nád, fügefa, túske, szeder, szőlő, rókák, kígyók, verebek, hollók, sasok — minderről olvasunk a Q-ban. Látjuk azt is, mennyire érdeklődött Jézus a mindennapi élet közönséges dolgai iránt: felhők, szél, lámpa, erszény, csűr, malomkő, homokra és sziklára épített ház, a vályogfalakat átvájó tolvajok, a piactéren játszó gyerekek.”⁴ Jézus hétköznapi szavakat használt, hogy beléjük írja Isten egyáltalán nem hétköznapi üzenetét. Ha pedig csodáit vesszük szemügyre, meglepődünk szerénységüktől. Ő azonban egyszerű gesztusokat vállalt, hogy beléjük rejtsen Isten mindeneket felülmúló szeretetét. És aki így élt, az így is halt meg. Kereszthalála sem mutatvány volt, hanem mindennapi szeretetének és engedelmisségének gyümölcsként való beérése.

„LEGYEN MEG A TE AKARATOD” Jézus egész élete összhangban van az Atya akaratával. Hálát ad (eksz-omologoumai) az Atyának, hogy az Isten országa beköszöntésének örömhírét a kicsinyeknek nyilatkoztatta ki. Kimondja az „Igen”-t Isten tetszésére: Mt 11,25; Lk 10,21. Isten akaratát a Törvényben látja kinyilvánítva és beteljesítve. Részt vesz népe vallási gyakorlataiban: Mk 1,21; 6,2; Lk 4,16; 13,10. Zarándokutakon gyalogol: Lk 2,31; Jn 2,13; 5,1; 7,14; 10,22; 12,12; Mk 11,1k. Templomadót fizet: Mt 17,24kk. Elismeri és elfogadja Isten akaratának a Törvényben rögzített akaratát (Mt 5,17). Ugyanakkor hivatást érez arra, hogy Isten ős-eredeti, ugyanakkor vadonat új akaratát feltárja.

Előbbi megállapításunk igazolására most csupán egy példát említünk Máté ún. ötödik antitézisét (5,38-42): „Hallottátok, hogy megmondatott: Szemet szemért, fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek, hogy ne szálljatok szembe a gonosszal, hanem annak, aki arcul üt jobb felől, tartsd oda másikat is. Ha valaki pereskedni akar veled, és el akarja venni alsó ruhádat, engedd át neki a felsőt is. Ha pedig valaki egy mérföldnyi útra kényszerít, menj el vele kettőre. Aki kér tőled, annak adj, és aki kölcsön akar kérni tőled, attól ne fordulj el.” E részletet azért választottuk, mert — ma is — rengeteg félreértésre ad okot: a jelképes értelmezéstől a szó szerintiig. A lélegzetelállító szavak megindító módon érzékeltetik Jézusnak a Törvény iránt való tiszteletét — de: a teremtő Isten legtágabb „hermeneutikai mező”-jében.

Az utóbbi textusról R. C. Tannehill így ír: „E mondások formájának bizonyos szempontja hasznos eligazítást adhat annak megállapításában, hogy az ilyesféle nyelvezet (this type of language) miként is működik (funkcionál), ha helyesen értjük... A párhuzamos mondat szerkezet (syntax) a Mt 5,39b-42. versét formai egységként tünteti föl, amely párhuzamos parancsokat tartalmaz... Figyeljük meg, a négy parancs különleges helyzettel foglalkozik, és mind a négy parancs rendkívüli, nem hétköznapi... Kezdjük azzal, hogy különleges helyzettel foglalkoznak... Noha ezek a parancsok sajátos helyzetekkel foglalkoznak, öntudatlanul is feltételezzük, hogy sok más esetre is utalnak... (és) olyan magatartásformát körvonalaznak, amelyet más szituációkra is ki lehet terjeszteni... kivált olyanokra, amelyekben (a hallgató) éppen van... Majd a hallgatónak fel kell ismernie, hogy a szövegnek az értelme nem szűkíthető le arra, amit az szó szerint mond. A szöveg többet jelent, mint amit kifejezeten állít, és ez közvetett, önmagán túlmutató minőséggel

ruhazza föl. Észrevételünk tovább szélesíthető a parancsok szélsőséges mivoltának elemzésében... A parancsok rendkívülisége részben a kiválasztott helyzeteknek tulajdonítható... De még inkább annak a meglepő magatartásnak, amely ezekben a helyzetekben megkívántatik... A parancsok azt a természetes törekvésünket veszik célba, hogy az önvédelmet részesítsük előnyben... Noha az utasítások csak néhány különleges szituációra vonatkoznak, mégis alapvető támadásként tapasztaljuk meg őket... Így egy különleges parancs, messze túllépve szó szerinti értelmén, képessé válik arra, hogy ellenőrzése alá vonja az élet egész területét... Így a szó szerinti értelem korlátai leomlanak. Nem »csak ez« kívántatik meg, hanem »még az« is. Így a parancs kiterjed a sejtetések egész területére, melyet nem lehet világos határok (limitek) közé szorítani.”⁵

R. C. Tannehill szavai önkéntelenül is a mi *Kosztolányi Dezsőnk* gondolatait ébreszti föl emlékezetünkben. Jászay-Horváth Elemérről írt rövid karcolatában említi: „...többet fejez ki hallgatásával, mint szövegével. Mintha a szavak »hallgató«-t játszanának.”⁶

„*Legyen meg a te akaratom*”. Szeretjük e harmadik kérést Jézus igéjének fényébe helyezni, mellyel a Getszemáni kertben könyörgött Istenhez: „Mindazonáltal ne úgy legyen, mint én akarom, hanem amint te!” (Mt 26,39). De félreértjük Jézusnak ezt az imádságát, ha azt gondoljuk, hogy abba az Isten akaratába, mint valami változhatatlan sorsba való beletörődésről és belenyugvásról van szó. Ellenkezőleg, Jézusnál éppen arról van szó, Isten mindenható hatalmával megteheti, hogy a szenvedés kelyhe eltávozzék Jézustól. Jézus azonban éppen azt keresi, és arról akar megbizonyosodni, hogy mi az Atya akarat. Igyekvése pedig arra irányul, hogy azt végbevigye és teljesítse. Neki az az „eledele”, hogy annak akaratát cselekedje, aki őt elküldötte (Jn 4,34). Számára Isten akaratát nem valami ellenséges sors, amelynek önmaga kárára veti magát alá, hanem az élet „eledele”.⁷

Témánk keretén belül mozogva csak eddig kellene idézni *Karner Károlyt*, de nem rejt-hetjük véka alá imént kifejtett, mindnyájunkat — mai keresztényeket — érintő következtetéseit. „Számunkra is döntőnek kell lenni a felismerésnek. Amikor azért imádkozunk, hogy Isten akaratát teljesüljön és menjen végbe itt a földön, akkor azért könyörgünk, ami a világ, embertársaink és a magunk számára is jó és boldogító. Isten akaratát a bibliai gondolkodás szerint nem valami vak sors, hanem az, amit Mt 11,26; Lk 2,14 »jóakarata«-nak (eudokia) mond: azért könyörgünk, hogy Isten kegyelmes és üdvösséges, üdvöt szerző akaratát valósuljon meg, teljesedjen be. Mi volna, ha itt a földön tehetetlenné válnék minden gonosz szándék, rosszindulat, Istent semmibe vevő bűn, gyalázat és gonoszság, és helyette Isten jósága, szeretet, irgalom és egymás támogatása, megsegítése érvényesülne?! Ezért könyörgünk a harmadik kérésben és pedig abban az értelemben, hogy mindez ne csak a mennyben, Isten világában menjen végbe, hanem itt a földön is: Isten ne engedje át ezt a világot, embertársainkat, felebarátainkat, hozzátartozóinkat, de ellenségeinket se, mi magunkat se a gonoszság hatalmainak, hanem mentsen meg és ragadjon ki ezek kezéből, hogy egyedül az érvényesülhessen, ami szent és jó!

Ahhoz pedig, amit ez a kérés Isten színe elé visz, hozzátartozik az is, hogy a könyörgés összekapcsolja akaratunkat Isten akaratával, bennünket magunkat belevesz Isten akaratába, úgyhogy az nem valami tőlünk idegen és nekünk ellenséges valami. Sajat akaratunk mintegy beleolvad abba és azzal egységbe tömörül. Nem maradunk akaratunkkal, ezzel a sokszor lelkesedő, nemes célok felé igyekvő, de mindig elbukó, oly hamar csüggedő akaratunkkal egyedül. Nem válunk tehetetlenné jószándékainkban, nem vagyunk már elindulásunkkor kudarcra ítélve: szabad és lehet a jót akarnunk, és ebben lehetünk »Isten munkatársai« is (vö. 1Kor 3,9). Ez nemcsak magas kitüntetés, csodálatos méltóság, melyről az apostol megindult lélekkel szól, hanem keresztény életünk alapfel-tétele és páratlan lehetősége.”⁸

Majd az egyház egyetemességét figyelembe véve írja *Karner* a következő, imádságos elmélkedésre indító szavakat: „Valóban, mire lehetne vagy kellene inkább gondolunk, mint arra, hogy Isten akaratát érvényesül és teljesedik az egyházban. Hiszen az egyház nem volna, ha nem Isten akaratát hozta volna létre és ha valamire áll az, hogy Isten akaratát tartja életben, akkor az egyházra áll ez. De az egyházat Isten akaratát nemcsak élteti,

hanem az egyháznak hordoznia, valósítani, és teljesítenie is kell Isten akaratát: másként nem is tud élni. Az egyház nem támaszkodhat e világban semmi másra, csak Isten akaratára. Ha Jézus azt mondja, hogy neki az az eledele, hogy az Isten akaratát cselekedje, úgy ez pontosan áll az egyházra is. Nem támaszkodhat társadalmi erőkre, még kevésbé osztályérdekekre, de léte és fennmaradása nincs is társadalmi alakulatokhoz, állami berendezkedésekhez vagy bármiféle más földi közösséghez kötve, egyedül Isten akaratához. Ezért életének, cselekvésének, döntésének egyetlen zsinórmértéke nem is lehet más, mint Isten akarata. Erre külön figyelmeztet és emlékeztet a harmadik kérdés, valahányszor azt imádkozzuk.”⁹

A „KELL” ÉGBOLTJA ALATT. Lukács Jézus életét Isten parancsának („dei”, „kell”) égboltja alatt mutatja be. *Pröhle Károly* így értekezik erről: Lukács „a történeti összefüggések feltüntetése közben is Istenre mutat, akinek tervszerű cselekvése látszik az események mögött. S. Schultz szemléletesen hozza ezzel összefüggésbe azt a tényt, hogy Lukács olvasói ismerheték azt a klasszikus történelemszemléletet, amelyben döntő szerepet játszott a fátum, az előre meghatározott és megmászhatatlan végzet. Lukács természetesen nem a végzethitet csempészi bele evangéliumába. Ellenben a fátumhit világában élő olvasói számára sokat mondó örömhír lehetett az, hogy az események mögött nem a vak sors áll, hanem az az Isten, aki az ember iránt könyörületből és szeretetből cselekszik. Mai olvasói számára is jelentős ez a mondanivalója. Sokszor leszűkítve értelmezzük az evangéliumot, a bűnbocsánat hirdetésére, és elfeledkezünk az evangéliumnak arról a távlatáról, hogy annak az Istennek a bűnbocsánatáról van szó, aki egyúttal az emberi történelem ura is. Lukács többféle módon érzékelteti, hogy Isten akarata áll az események mögött...

Lukács arra hívja fel a figyelmet, hogy Jézus Isten akaratát teljesítve cselekszik, de nem kényszer alatt, hanem úgy, hogy imádságban hangolja össze saját akaratát Isten akaratával. Végül itt kell megemlítenünk azt is, hogy Lukács az Írás beteljesedésére hivatkozik. Az egész őskereszténység közös meggyőződése, hogy az Írás próféciai Isten üdvözítő akaratát jelentették ki előre. Lukács is vallja, hogy Jézus megjelenésében, életében, halálában és feltámadásában az Írás szerint teljesedett be Isten akarata.

Lukács szerint Jézus úgy teljesíti Isten akaratát, hogy együtt van a vámszedőkkel és a bűnösökkel... Ez Lukács örömhírének a legkiemelkedőbb vonása. Szívesen írja le, hogy Jézus betér ezeknek házába, és leül velük egy asztalhoz. Az asztali közösség jellemzi a közvetlen emberi kapcsolatot Jézus és a bűnösök között. Lukács ilyen egyszerűen és szemléletesen szólaltatja meg az ingyen kegyelem örömhírét: Jézus együtt van azokkal, akik arra legkevésbé gondoltak és legkevésbé is számíthattak, amikor a Messiás eljövételéről volt szó. A nagy halfogás, a bűnös asszony és Zakeus története: mind megkapó módon szemlélteti a bűnbocsánat megújuló erejét. Ezekben a történetekben és példázatokban dobog Lukács evangéliumának a szíve.”¹⁰

„SEMMI”-ÉRT „MINDEN” A mennybemenetelt az Apostolok Cselekedeteinek szerzője így érzékelteti: „Fölemeltetett az Isten jobbára” (2,33). Az Isten jobbja az Ószövetség szerint az isteni erő és hatalom jelképe. A mennybe fölment Jézus részese lett ennek —, engedelmissége következményeként. Osztozik Isten dicsőségében (vö. Lk 24,26). „Felvételt a dicsőségbe” — zárul a Timóteusnak szóló első levél rövid himnusza (3,16). A görög szó (doxa), amelyet dicsőséggel szoktunk fordítani, Isten hatalmát és fényét, János szerint szeretetének tündöklő hatalmát (vö. Jn 17,24) jelenti. Az engedelmes Jézus immár ebből a „hatalom”-ból él (2Kor 13,4), sőt „dicsőséges testé”-ben (Fil 3,21) ő maga ez a hatalom.

A fölmagasztalt Jézus: Fiú és Messiás —, engedelmissége révén. Mindkét hitvallást összegző erővel mondja ki a *Küriosz*, az Úr megszólítás. „Tudja meg tehát Izrael egész háza teljes bizonyossággal, hogy Úrrá és Krisztussá tette őt az Isten: azt (az engedelmes) Jézust, akit ti keresztre feszítettetek” (ApCsel 2,36). Jézus föltámadással és mennybevétellel Úrrá lett „az ő házá”-n (Zsid 3,6), Isten vándorló népén, holtakon és élőkn (vö. Róm 14,9), a mennyei, földi és az alvilági hatalmasságokon (vö. Fil 2,10).

Jézus, aki a kereszten talpalatnyi földet sem vallhatott magáénak, birtokul kapja a földkerekséget. Aki „a táboron kívül” (Zsid 13,13) mindenkitől magára hagyatva szenvedett, örökségül fogadja a népeket (vö. Zsolt 2,8). Aki tehetetlen erőtlenségben halt meg, azé lesz „minden hatalom mennyben és földön” (Mt 28,17). Aki engedelmes szolga volt, most hatalmas Úr. De nem vasvesszővel kormányoz, és cserépedényként zúzza össze a népeket (vö. Zsolt 2,9), hanem határtalan irgalmával és szeretetével mindeneket magához vonz (Jn 12,14).

CSAK AZ ENGEDELMES HISZ „Az a szituáció, amelyben hitre juthatunk, azon tényállás körülírása, amelyben a következő két mondat érvényes — ezek egyformán igazak: *Csak a hívő engedelmes. Csak az engedelmes hisz.* A Biblia iránti hűség csorbát szenved, ha az első mondatot nem mondjuk ki egy lélegzetvételre a másodikkal. Csak a hívő engedelmes — úgy véljük, értjük. Az engedelmesség a hitnek következménye, mint a jó gyümölcs a fán... Az első a hit, azután az engedelmesség. Ha ez csak azt tanúsítaná, hogy egyedül a hit igazít meg, s nem az engedelmes cselekvés, úgy ez mindenképpen szükséges, és megrendíthetetlen előfeltétele minden továbbinak. Viszont, ha ezzel valamiféle idői meghatározást adnánk: először hinnünk kell, s ezt követően az engedelmesség, így a hitet és az engedelmességet szétszakítjuk és legfeljebb gyakorlati kérdésként marad nyitva, hogy mikor kell az engedelmességnek kezdődnie. Az engedelmesség elválik a hittől. A megigazulás miatt ugyan szükséges az elválasztás, de az elválasztásnak a *kettő egységét* nem szabad megszüntetnie. Az egység abban van, hogy a hit csak engedelmességben létezik, tehát sohasem engedelmesség nélkül.

Csak az engedelmes hisz. Engedelmeskednünk kell egy konkrét parancsnak, hogy hihessünk. Az engedelmesség első lépését meg kell tennünk, hogy a hit ne legyen kegyes önbecsapás, olcsó kegyelem.”¹¹

D. Bonhoeffer szavai elsősorban Jézus Krisztus engedelmességére vonatkoznak, s csak utána a miénkére. Mert engedelmeskedni annyi, mint hinni (szót-fogadni), s hinni annyi, mint bízni, s bízni annyi, mint szeretni. Jézus „megalázta magát, és engedelmessé lett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig” (Fil 2,8), ezért szeretete Atyja és felebarátai iránt maradéktalan volt. Csak az tud engedelmeskedni, aki szeret, és csak az tud szeretni, aki engedelmeskedni tud — tanítja és gyakorolja igéi és cselekedetei (szentségei) révén a köztünk észrevétlenül, ugyanakkor nélkülözhetetlenül munkálkodó Jézus, aki *engedelmes volt* a „lázadó fiak” között.

Jegyzetek:

1. Biblikus Teológiai Szótár, Róma, 1974. 315-316. — 2. Dóka Zoltán, Márk evangéliuma, a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1977. 37. — 3. R. Pesch, R. Kratz, So liest man synoptisch, Verlag Josef Knecht, Frankfurt am Main 1975. 36-37. — 4. Slack K.—Moulton H. K.—Avery M.—Thomson I., Kiskommentár az Újszövetséghez, Bécs 1973. 32. — 5. H. Hendicks, The Sermon on the Mount, Geoffrey Chapman, London, 1984. 89. — 6. Írók, festők, tudósok. II. Szépirodalmi Könyvkiadó 1958. 71. — 7. Karner Károly, Miatyánk, Lelkipásztor novemberi melléklete, év nélkül, 20. — 8. Karner Károly, i. m. 20. — 9. Karner Károly, i. m. 20-21. — 10. Pröhle Károly, Lukács evangéliuma, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1991. 26-28. — 11. Válogatás Bonhoeffer legismertebb műveiből, kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1988. 47-48.

Felhasznált irodalom:

1. B. Bauer, Bibeltheologisches Wörterbuch, Verlag Styria, Graz-Wien-Köln, 1962, „Gehorsam” szócikk. — 2. Die Religion in Geschichte und Gegenwart, J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1986³ m „Gehorsam” szócikk. — 3. F. Kittel, TWB I. 224k. — 4. J. Lambrecht, Maar Ikzeg u. De programmitische rede van Jesus, Mt 5-7; Lc 6,20-49, Acco, 1983. Leuven. — 5. L. W. Hurtado, Jesus as Lordly Example in Philipppians 2,5-11, in: From Jesus to Paul (Studies in Honour of F. W. Beare), ed. P. Richardson and J. C. Hurd, Wilfrid Laurier, University Press, 1984. 113-126. — 6. H. Schlier, Das Ostergeheimnis, Johannes Verlag Einsiedeln, 1976. — 7. H. Schlier, Die Markuspassion, Johannes Verlag Einsiedeln, 19792.

Nemeshegyi Péter S. J.

JÉZUS ÉS A KERESZTÉNY EMBER ENGEDEL- MESSÉGE

„Jézus megalázta magát és engedelmeskedett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig” (Fil 2,8). A Szentírás egyik legismertebb mondata. Egy őskeresztény „pneumatikus” (vagyis a Szentlélektől ihletett) énekből származik ez a sor. Pál idézi a Filippiekhez írt levelében. Jól ismert sor, de számos kérdést vet fel. Kinek engedelmeskedett Jézus? Milyen parancsnak engedelmeskedett? Miért engedelmeskedett? Miért tartották az őskeresztények fontosnak azt, hogy kiemeljék Jézus engedelmességét? Mit jelent Jézus engedelmessége mi számunkra? Kerestény ember számára ezek igen fontos kérdések és érdemes, hogy választ keressünk rájuk. Kezdjük az utolsóelőtti kérdéssel: Miért vélték fontosnak az őskeresztények Jézus engedelmességének hangoztatását?

MIÉRT KELLETT SZENVEDNIE JÉZUSNAK? A Filippiekhez írt levélből kitűnik, hogy az első keresztények elsősorban Jézus kereszthalálával kapcsolatban figyeltek fel Jézus engedelmességére. Jézus elítéltetése és kegyetlen kivégzése óriási csapás volt tanítványai számára. Összeomlott bennük minden. Jézus, aki prófétának, messiásnak, sőt Isten Fiának tartották, a legfőbb vallási és világi hatalom képviselői által, mint istenkáromló és lázító halálra ítéltetett, és ezt az ítéletet a legkegyetlenebbül végre is hajtották. „Ha Isten Fia vagy, szállj le a keresztről!” „Ha Izrael királya, szálljon le a keresztről, s akkor hiszünk neki” — gúnyolódtak ellenségei a keresztfá alatt (Mt 27,40.42). És Jézus nem száll le a keresztről. Az Isten, akiben bízott, nem menti meg. Ő maga így kiált: „Én Istenem, én Istenem, miért hagyta el?” (Mt 27,46). Úgy látszott tehát, hogy minden tévedés volt, a Jézus által gyújtott fény kialudt.

De néhány nap után minden megváltozik. A teljesen kétségbeesett tanítványok egyszerre csak azt hirdetik a Jeruzsálembé összesereglett embertömegnek, hogy „Isten azt a Jézust, akit ti keresztre feszítettetek, Úrrá és Messiássá tette!” (ApCsel 3,36). Valaminek történnie kellett, hogy ekkora változás álljon be a tanítványok szívében. Az egész újszövetségi Szentírás világosan hirdeti, hogy mi is történt: „Jézust feltámasztotta az Isten, ennek mi mind tanúi vagyunk” (ApCsel 2,32). Jézus „a szentség Lelke szerint a halálból való feltámasztásával az Isten hatalmas Fiának bizonyult” (Róm 1,4).

Innen néznek vissza a keresztények Jézus halálára, arra a halálra, mellyel teljesen értetlenül álltak szemben, és igyekeznek azt megérteni. A feltámadt Jézus mondja nekik: „Ő ti balgák, milyen nehezen tudjátok elhinni, amit a próféták jövendöltek. Vajon nem ezeket kellett elszenvedni a Messiásnak, hogy bemehessen dicsőségébe?” (Lk 24,26).

MERT ÍGY VOLT MEGÍRVA. Dehát miért „kellett” szenvednie a Messiásnak? *Lukács evangéliuma* szerint a feltámadt Jézus így szólt tanítványainak: „Be kell teljesednie mindannak, amit rólam Mózes törvényében, a prófétákban és a zsoltárokból írtak” (Lk 24,27). Az első keresztények tehát elsősorban az *őszövetségi Szentírásban* kerestek választ arra a kérdésre, hogy miért *kellett* Jézusnak szenvednie. Az a szöveg, mely leginkább szemükbe ötlött, az Úr szolgájáról szóló négy ének volt Izajás könyvének második részében (42,1-9; 49,1-6; 50,4-9; 52,13-53,12). A szentírástudósok egyöntetű véleménye szerint egy számunkra ismeretlen próféta írta ezeket az énekeket az izraeliták babilóniai fogságának végén. Az *első énekben* az Isten mutatja be szolgáját. Isten választotta ki azt a szolgát, ki-ben kedve telik. Kiárasztotta rá Lelkét, hogy igazságát vigye a nemzetekhez. Megszilárdítja a földön az igazságot, és tanítására várnak a messiászigetek. A *második ének* első felében maga a szolga szólal meg. Kijelenti, hogy az Úr hívta meg őt még mielőtt szüle-

tett volna, hogy nagy fáradságok árán Izraelt az Úr köré gyűjtse. Az ének második felében megint Isten szólítja meg szolgáját: „Kevés az, hogy szolgám légy, s fölemeld Jákob törzseit és visszatérítsd Izrael maradékát. Nézd, a nemzetek világosságává tettelek, hogy üdvösségem eljusson a föld határáig”. *A harmadik énekben* ismét a szolga szólal meg, és már szenvedéséről beszél: „Hátamat odaadtam azoknak, akik vertek, arcomat meg, akik tépáznak. Nem rejtettem el arcomat azok elől, akik gyaláztak és leköptek. Isten, az Úr megsegít, ezért nem vallok szégyent.” *A negyedik ének* a legmegdöbbentőbb. Először Isten hirdeti ki szolgája dicsőségét, de egyben „alig emberinek látszó” dicstelenségét is. Utána pedig a hívő közösség szólal meg és írja le az Úr szolgájának szenvedését. „Megvetett volt, utolsó az emberek között, a fájdalmak férfja, aki tudta mi a szenvedés. Bár a mi betegségeinket viselte, és a mi fájdalmaink neheztedek rá, mégis (Istentől) megvertnek néztük, olyannak, akire lesujtott az Isten, és akit megaláztak. Igen, a mi bűneinkért szúrták át, a mi gonoszágainkért törték össze; a mi békességünkért érte utol a büntetés, az ő sebei szereztek nekünk gyógyulást... Az Úr az ő vállára rakta mindnyájunk gonoszságát. Megkínózták, s ő alázattal elviselte, nem nyitotta ki száját... Úgy tetszett az Úrnak, hogy összetöri a szenvedéssel. Ha odaadja életét engesztelő áldozatul: látni fogja utóda-it... Szünetével sokakat megigazultakká tesz szolgám, mivel gonoszságaikat magára vállalta... Sokak vétékét hordozta, és közben imádkozott a bűnösökért.”

Az ószövetségi Szentírásban ezek az énekek teljesen egyedülállóak. Semmi sem készíti elő azokat, és a később írt könyvek sem utalnak rájuk. Olyen ez a szöveg, mint egy égből hullott meteor. Ezért okoz magyarázata annyi gondot a szentírástudósoknak. Vajon mire gondolt a Krisztus előtti VI-V. században élt próféta, amikor ezeket a sorokat írta? A második ének ezt a szolgát „Izrael”-nek hívja (49,3), de ez a szó valószínűleg későbbi betoldás, mert a szövegből világos, hogy a szolga nem azonos Izrael népével: hiszen feladata az, hogy összegyűjtse az Úr köré ezt a népet. A szentírástudósok még nem adtak meggyőző választ arra, hogy ez a régi próféta eredetileg mire is gondolt. De az bizonyos, hogy az újszövetségi Szentírás írói szerint ezek az énekek Jézusban teljességgel be. Jézusra vonatkoztatva idézi ezeknek az énekeknek sorait Mt 8,17; 12,18-21; Lk 22,37; Jn 12,38; ApCsel 8,32-33; Róm 15,21-1; Pét 2,22 verseiből.

A Szentírást kétféleképpen lehet olvasni és értelmezni. Ha arra összpontosítjuk figyelmünket, hogy emberek írták az Szentírás egyes könyveit, akkor kutatásunk célja az lesz, hogy lehetőleg megértsük, mit is akartak mondani az egyes könyvek írói. Az ilyen kutatásnak nagy értéke van, de nem az egyetlen lehetséges módszer. Összpontosíthatjuk ugyanis figyelmünket arra is, hogy *hitiünk szerint az egész Szentírást az Isten sugallta Szentlelke által és mint egy egységes könyvet adja egyháza kezébe*. Ha így olvassuk a Szentírást — az egyházatyák és középkori keresztények mind így olvasták —, akkor jogos eljárás az, hogy az Isten végső kinyilatkoztatásából, vagyis Jézus alakjából kiindulva értelmezzük az Ószövetség egyes szövegeit. Az ilyen értelmezés sokszor relativizálja az ószövetségi szövegeket, sokszor pedig olyan dimenziókat fedez fel bennük, melyek meghaladják az eredeti emberi író tudatát. Az első keresztények ilyen hitből fakadó magatartással fordultak az izajási szöveghez, hogy megértsék abból a számunkra oly érthetetlen eseményt: az Üdvözítő keresztalát.

Hogy az izajási szövegnek ilyen krisztusi értelmezése nem követ el erőszakot az ószövetségi szöveggel szemben, azt ékesen bizonyítja az a tény, hogy a II. világháború alatt a római izraelita közösség főabbija, Zolli, az Úr szolgájáról szóló szentírási szöveg elmelkedése által talált rá a keresztény hitre, és a szövetséges hadsereg Rómába való bevonulása után felvette a keresztiséget és lett a római katolikus Bibliai Intézet tanára. Amint az öt megkeresztelő Páter Dezza (idén lett bíboros) mondta nekem: Zolli sokszor könyvek közt idézte fel azt az örömet, hogy öreg korára végre rátalált Izrael Messiására és a világ Üdvözítőjére.

Azzal a belátással, hogy Jézusnak azért kellett szenvednie, mert így volt megírva a Szentírásban, az első keresztények nagy lépést tettek Jézus keresztalálának megértése felé. Azonban még sok kérdés maradt megoldatlanul. Vajon miért „tetszett” az Úrnak,

hogy hűséges szolgáját összetörje a szenvedéssel? (Iz 53,10). Ezzel a kérdéssel küszködtek az első keresztények és küszködünk mi is. Több megoldási kísérletet találunk az újszövetségi Szentírásban.

BŰNEINKÉRT BŰNHŐDÖTT Az egyik megoldási kísérlet: „az Úr az ő vállára rakta mindnyájunk gonoszságát” (Iz 53,6), „a mi bűneinkért szúrták át” (53,6), „sokak gonoszságát magára vállalta” (53,11) szavakat tette magyarázatának kiinduló pontjává. Főképp Pál (2Kor 5,21; Gal 3,13) és Péter (1Pét 2,24) leveleiben találjuk ezt a felfogást. Napjainkig sok kiváló hittudós ezt a magyarázatot követi. E szerint a bűnért bűnhődés, büntetés, sőt halálbüntetés jár. Megköveteli ezt az igazságosság. Isten ezért az emberiség valamennyi bűnét Jézus vállára rakta. Jézus elvállalta és kiállta a bűnökért járó bűnhődést. Így hát az emberré lett Isten Fiának jóvoltából helyreállt az igazságosság rendje. Az Isten maga tett eleget az igazságosság követelményének. Így lett a legnagyobb igazságosság a legnagyobb szeretet megnyilvánulásává.

Ez a magyarázat, mint mondtuk, sok jeles hittudós véleménye, de nem tagadhatjuk, hogy számunkra, modern emberek számára, nehezen érthető. Nagyon jól fejtette ki ezt a nemrég elhunyt, kiváló magyar hittudós, P. Alszeghy Zoltán, „A kereszt misztériuma” című könyvében. A mai ember a büntetést a bűnös ember jóra nevelésének eszközeként, vagy a társadalomnak a bűnözőktől való megóvásának eszközeként értékeli, és ezért ellenzi a halálbüntetést. Azt is igen nehéz megértenie a mai embernek, hogy hogyan lehet valakinek bűnét egy másik ártatlan emberre hárítani és milyen értelemben lehet egy ártatlan ember szenvedése az igazságosság követelményének elégtétele. Ezért tehát szükséges, hogy további magyarázatok után kutassunk.

ENGESZTELŐ ÁLDOZAT Egy másik, az *Újszövetségben* olvasható magyarázat kiindulópontja, az „odaadja életét engesztelő áldozatul” (Iz 53,10) kijelentés. Jézus keresztalálát engesztelő áldozatként értelmező szövegeket találunk János (Jn 17,19; 1Jn 2,2) és Pál (Róm 3,25; 1Kor 5,7) leveleiben és a Zsidókhoz írt levélben (13,12). Az izraeliták számára nagyon ismertek voltak a jeruzsálemi templomban végzett áldozati szertartások. Állatok vérért az oltárra öntötték, húsát elégették, lisztet, tömjént égettek. A szertartások azt fejezték ki, hogy az ember lemond ezekről a javokról, és Istennek szenteli. Az Isten által rendelt áldozatoknak az izraeliták kegyelmi hatást tulajdonítottak: a bűnös ember áldozatai árán az Istentől bocsánatot nyer. Tudjuk azt is a próféták írásaiból, hogy nem minden áldozati szertartás kedves az Isten előtt, hanem csak az olyan áldozat, mely szívből jövő hit, őszinte megtérés és az Isten akarata szerinti élet ígéretének kifejezője.

Ilyen szellemi háttérrel érthető, hogy az első keresztények, és nyomukban valamennyi keresztény, Jézus halálát áldozatnak tekintette. Persze Jézus esetében nem állatok feláldozásáról van szó, hanem saját életének odaadásáról. Így tökéletesen egybe esik a benső áldozati lelkület és annak kifejezése.

Ez a magyarázat nagyon értékes, de még további kifejtésre szorul. Maga Jézus idézi Ózeás próféta szavait: „Irgalmasságot akarok és nem áldozatot” (Óz 6,6; Mt 9,13; 12,7). Ha ez így van, akkor Isten számára az a szerető szív a fontos. Miért kellett tehát szenvedés és halál? Ezek a kérdések arra ösztökélnek, hogy tovább kutassunk.

ENGEDELMESSÉGE ÁLTAL TÖKÉLETESSÉ LETT. Kutatásunkban a Zsidókhoz írt levél ad nagy segítséget, amint azt P. Alszeghy említett könyvében és a „Szolgálat”-ban megjelent cikkében kifejti. Ennek a levélnek háttérben is megsejthetjük az izajási szöveget. Főképp a „hűséges” (42,3), „az Úrra hallgassak” (51,4), „nem álltam ellen, nem hátráltam meg, hátamat odaadtam azoknak, akik vertek” (51,5-6), „megkínózták, s ő alázattal elviselte” (53,7), „odaadja életét” (53,10), „vállalta” (53,11), „imádkozott a bűnösökért” (53,12) szavakra gondolhatunk.

Idézzük először is a Zsidókhoz írt levél két lényeges szövegét: „Földi életében hangosan kiáltozva, könnyek között imádkozott, s könyörgött ahhoz, aki meg tudja menteni a

haláltól, és hódalataért meghallgatásra talált. Annak ellenére, hogy ő volt a Fiú, a szenvedésből engedelmisséget tanult. Tökéletessé téve örök üdvösség szerzője lett azok számára, akik engedelmeskednek neki" (5,7-9). — „Illett, hogy az, aki által és akiért minden lett (ti. az Atyaisten), és aki számtalan fiát a dicsőségre vezet, az üdvösség szerzőjét (ti. Jézust) a szenvedés által tökéletessé tegye" (2,10).¹

Ennek a két szövegnek a tartalma annyira meglepő, hogy a keresztény teológia sokáig nem tudott mit kezdeni vele. A két szöveg ugyanis világosan állítja, hogy az Atyaisten Jézust a szenvedés által „tökéletessé tette” és, hogy Jézus engedelmesen vállalt szenvedése által „tökéletessé tétettet”. A Jézus istenségét hangoztató, hagyományos teológia Jézus emberségét is fogantatásának pillanatától fogva a legtökéletesebbnek fogta fel és így nehezen tudta elgondolni, hogy Jézus mint ember, földi élete és halála által nemcsak testileg, hanem lelkileg is növekedett és tökéletesedett. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy hitünk szerint Jézus nemcsak valóságos Isten, hanem valóságos ember is. Az időben élő ember lényegéhez tartozik a növekedés, tökéletesedés. Világosan mondja már Lukács evangéliuma az ifjú Jézusról: „Gyarapodott bölcsességben, korban s Isten és emberek előtti kedvességben” (2,52).²

Kevés olyan írása van az Újszövetségnek, mely annyira hangoztatná Jézus Istenségét, mint éppen a Zsidókhöz írt levél. Jézus az Isten „Fia”, a mindenség örököse. Isten általa teremtette a világot. „Mint Isten dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása, ő tartja fenn hathatós szavával a mindenséget” (1,2-3). Ezért imádják Isten minden anygala (1,5). Csak őt szólítja az Atyaisten „Isten”-nek (1,8). De ugyanez a levél minden habozás nélkül beszél Jézus teljesen emberi mivoltáról is. Főpapunk, Jézus együttérez gyengeségünkkel, mert ő is „hozzánk hasonlóan mindenben kísértést szenvedett” (4,15). Jézus getszemáni imájára vonatkozólag a levél Jézus hangos kiáltozását és könnyek közötti könyörgését idézi. Jól ismerte e levél szerzője az ősegyházban továbbadott szavakat, melyeket Getszemáni kertjében hallott a három tanítvány Jézus ajkáról: „Abba, Atyám, ha lehetséges, te mindent megtehetsz. Vedd el tőlem ezt a kelyhet. De ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogy te” (Mk 14,36). Soha nem írtak volna ilyet a keresztények Üdvözítőjükről, ha ez tényleg meg nem történt volna. Jézus itt „tanul engedelmisséget”. Az Atya nem vette el a kelyhet. És Jézus ezt a kelyhet aznap és másnap kiissza teljes keserűségével. A Zsidókhöz írt levél szerint ezáltal lett Jézus „tökéletessé”, és az így tökéletessé lett Jézus lett számunkra „az örök üdvösség szerzője”.

Miben állt ez az engedelmisség és tökéletesedés? Engedelmisségről akkor beszélünk, amikor egy másik személynek akarataival és parancsával állunk szemben. Így tehát fel kell tennünk a kérdést: Ki parancsol Jézusnak és mit? Jézus sokszor beszélt Atyjának akarataról. „Legyen meg a te akaratom” (Mt 6,10). „Mennyei Atyátok nem akarja, hogy csak egy is elveszen a kicsik közül” (Mt 18,14). „Az jut be a mennyek országába, aki teljesíti mennyei Atyám akarata” (Mt 7,21). „Aki megteszi mennyei Atyám akarata, az nekem mind testvérem, nővérem és anyám” (Mt 12,50). „Az én eledelem, hogy annak akaratait teljesítem, aki küldött, s elvégezzem, amit rám bízott” (Jn 4,34). „Nem a magam akaratait keresem, hanem annak akaratait, aki küldött” (Jn 3,30). „Nem azért szállottam alá a mennyből, hogy a magam akaratait tegyem, hanem annak akaratait, aki küldött” (Jn 6,38).

Láthatjuk ebből, hogy Jézus egész élete az Atya akarataira való figyelés és annak teljesítése volt. Ezt a jézusi magatartást foglalja össze a Zsidóknak írt levél e szavakkal: „(Krisztus), amikor a világba lép, így nyilatkozik: Áldozatot és ajándékot nem kívántál, de (emberi) testet alkottál nekem. Nem kedves előttem az engesztelő és égő áldozat. Ezért így szóltam: Nézd, itt vagyok. Mert rólam van írva a könyvtekercsben: Azért jöttem, Istenem, hogy teljesítem akarataidat” (10,5).

Kérdezzük tehát újból: mi az Isten akarata, melynek Jézus engedelmeskedik? A fenti ek alapján így fogalmazhatjuk meg a választ: „Szeress, minden fenntartás és korlátozás nélkül, úgy, ahogy az Isten szereti a világot. Szeress teljes odaadással, és azonosuljál

azok sorsával, akiket szeretsz. Szeress, hogy benned valóra váljon: erősebb a szeretet, mint a halál. Szeress mindenkit, még ellenségeidet is, gyilkosaidat is. Hiszen Fia vagy annak az Atyának, aki »jó a hálátlanokhoz és a gonoszokhoz« (Lk 6,35).

Ez az akarat nem egy kívülről rákényszerített önkényes parancs, hanem az „Isten szeretet!” lényegéből szabadon fakadó csodálatos túlcsoordulása az éltető isteni szeretetnek. A Fiú, aki egész lényét mindig az Atyától kapja, lényegével együtt ezt a szeretetparancsot is életelemként kapja Atyjától. A Fiú Istenemberségét és a vele járó szeretetparancsot végtelen örömmel és készséggel elfogadja és magáévá teszi. Nincs itt semmi heteronómia, hanem két személy dialogikus találkozása. Az Atya ad, a Fiú elfogad és kettőjük egysége a Szentlélek, mint szeretet-kapcsolat.

Ezt az Atya-Fiú-Szentlélek kapcsolatot fejezi ki Jézus emberi élete. Ő mint időben élő ember, az Atya akaratát hallgatja, befogadja, teljesíti. Így lesz számunkra a „láthatatlan Isten képmása” (Kol 1,15). Gyermekkorában gyermekként, férfikorában férfiként éli Jézus ezt a szeretetet, mint valóságos ember. Életének élményei és tapasztalatai által gyarapodik benne ez a szeretet. Amint P. Alszeghy helyesen hangsúlyozza: más a jó elhatározás és más annak élményszerű megvalósítása. Az ember időben élő testi-lelki élőlény. Ezért csak úgy lehetségesek benne egyes lelki folyamatok, ha ezek egész testi-lelki valósága által élményszerűen valósulnak meg. Nem azonos a „szeretem ellenségemet” elhatározás azzal az ellenségszeretettel, mely akkor valósul meg, amikor Jézus az Isten bocsánatát kéri azok számára, akik keresztre szegeztek, és most körülötte állnak gúnyolódva és élvezve kínjainak látását. „Senki sem szeret jobban, mint az, aki életét adja barátaiért” (Jn 15,13), mondja Jézus. Nemcsak „életét szándékozik adni”, hanem „most adja életét”. Mégpedig Jézus esetében ezek a „barátok” az egész bűnös emberiséget magukba foglalják. Hiszen Jézus még az áruló Júdást is „barátom”-nak szólítja (Mt 26,50).

Jézusnak ez a szenvedés általi szeretetben való tökéletessé tétele a mi üdvösségünk forrása. Mint P. Alszeghy kiemeli, nem azt mondja a Zsidókhöz írt levél, hogy szükséges volt Jézus tökéletessége és azon kívül Jézus szenvedése, hanem ezt: szükséges volt, hogy Jézus a szenvedés által tétessék tökéletessé.

Az így tökéletessé lett Jézus „győzi le halálával a halál urát, tudniillik a sátánt, és fel szabadítja azokat, akiket a haláltól való félelem egész életükre rabszolgává tett” (Zsid 2,14-15). Jézus e szeretet csúcspontjára érve hal meg, és ezért támasztja fel őt az Atya, illetve ezért támad fel ő maga halálából. Ugyanis a Szentlélek által éltetett szeretet erősebb a halálnál. Ilyen értelemben mondja a Zsidókhöz írt levél: „(Krisztus) az örök Lélek által saját magát adta tiszta áldozatul az Istennek” (9,14). Avégből, hogy a szeretet útját járja, Jézusnak „minden tekintetben hasonlóvá kellett válnia testvéreihez” (Zsid 2,17). Így lesz „irgalmas, és egyben az Istentől elismert főpap avégből, hogy eltörölje a nép bűneit” (2,17).³ Így nyert Jézus imája a feltámadásban „meghallgatásra”

De kérdezzük tovább: miért volt „illő” az Istenhez, hogy ilyen szenvedések árán vezesse el Fiát a tökéletességhez és tegye az üdvösség szerzőjévé? Ez a kérdés az emberiség legnagyobb problémájával kapcsolatos: Miért van a világban annyi szenvedés, ha van egy jóságos és mindenható Isten? Erre a kérdésre az ész logikájával nincs válasz. Az egyetlen válasz a szív logikája, a szeretet logikája. A szeretet lényege az, hogy létünk súlypontját egy másik személybe helyezük. A szeretet: viszonyulás. Akik szeretnek, azok egymásért élnek és készek egymásért meghalni. Ez önküiresítéssel jár. Aki önmagával van tele, az nem tud megnyílni a másik személy felé. Aki elsősorban önmagára gondol, annak számára mások eszközzé alacsonyulnak. A szeretet, ha tökéletes, nem feltétlenül szereti a másik személyt, hanem feltétlenül kívánja annak életét és boldogságát. Az ilyen lelkület a szenvedés kohójában érlelődik meg. Amikor mindent elvettek tőlem és mindent odaadtam, akkor lesz óriási lánggá bennem a szeretet.

A világ tele van gonoszsággal és szenvedéssel. Az emberek sokféle gonoszsága támadt rá Jézusra és okozott benne mérhetetlen testi-lelki szenvedést. Nem kapott kivételt. Olyan lett a sorsa, mint a miénk. Ebben a mély sötéttségben nő végtelen nagyra a ke-

reszten meghaló Jézus szeretete. Ez a szeretet mostani örök életének tartalma. Mint az Isten Báránya, aki a mennyben „ott áll, mintha leölték volna” (Jel 5,6), „fölemelve a földről” (a keresztre és az Atya jobbára) „mindent magához vonz” (Jn 12,32).

A szeretet önátadásában élő Szentháromság azért teremtette a világot, hogy részese-dést adjon szeretet-életében. Amikor látjuk és tapasztaljuk, hogy mennyi szenvedés árja söpri a világot, Jób szavaival szeretnénk kérdőre vonni az Istent, hogy miért is teremtett bennünket? Az Isten erre a kiáltásunkra nem szavakkal felel, hanem azzal, hogy odaadja egyszülött Fiát, belemeríti velünk együtt a szenvedés tengerébe; a Fiú pedig ezt engedel-mesen elfogadva mindent szeretetté változtatott és így lett tökéletessé és üdvösségünk szerzőjévé.

Az ilyen megfontolások után érthetővé válik számunkra a Filippiekhez írt levél szö-vege, melyet tanulmányunk elején idéztünk: Krisztus „szolgai alakot öltött, kiüresítette önmagát és hasonló lett az emberekhez. Megalázta magát és engedelmeskedett mindhal-lálíig, mégpedig a kereszthalálíig” (2,6-8). Az *Atya akarata, melynek a Fiú „engedelmeskedett” az volt, hogy e sötét világban az Isten szeretet-fényének legyen tökéletes kifejezője.* Nem azt mondta az Atya a Fiának: Halj meg!, hanem azt: *Szeress mindhalálíig!* Jézus élete olyan volt, hogy az akkori társadalomban elítéltetéshez és kivégzéshez vezetett: Jézus nem hát-rált meg, nem gyűlölt, nem átkozta ellenségeit, hanem elfogadta sorsát, mint életmódjá-nak és tanításának következményét. „Ezért Isten fölmagasztalta és oly nevet adott neki, amely fölötte van minden névnek, hogy Jézus nevére hajoljon meg minden térd, s min-den nyelv hirdesse az Atyaisten dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr” (Fil 2,9-11).

JÉZUS CÉLBA ÉRT. Mindent átfogó szeretete oly érték, mely végtelenül meghaladja súlyával a világ minden emberi gonoszságát. Ez a „mysterium paschale”, vagyis Jézus útja keresztnél és feltámadásán át az Atyához, üdvösségünk ós-szentsége (Ursakrament, sacramentum primordiale), vagyis az Isten végtelen, megbocsátó és üdvözítő szere-tetének jele és eszköze.

A Jézus engedelmességéről, haláláról és feltámadásáról szóló fentebbi felfogást talál-juk meg *János evangéliumában is.* A kiindulópont: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egy-szülött Fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen” (3,16). A végrehajtást pedig a következő szavak fejezik ki: „Azért szeret az Atya, mert odaadom életemet, hogy majd újra visszavegyem” (10,17). „Jézus szerette övéit, akik a világban vannak, mindvégig szerette” (13,1). „Tudja meg a világ, hogy szeretem az Atyát és vég-hez viszem, amivel Atyám megbízott” (14,31). „Nézzétek, ez Isten Báránya! Ő veszi el a világ bűneit” (1,29). „Atyám, megismertettem nevedet, hogy a szeretet, amellyel sze-retsz, bennük legyen, s én is bennük legyek” (17,26). „Fölmegyek Atyámhoz s a ti Atyá-tokhoz” (20,17). „Simon, szeretsz engem? Uram, tudod, hogy szeretlek” (21,16). *A keresz-t megértésének, és a világ megértésének kulcsa a szeretet.*

A Zsidókhöz és a Filippiekhez írt levélben, valamint János evangéliumában található felfogás, gondolom, a legmegfelelőbb magyarázata Jézus üdvözítő tettének. Az előzőleg említett másik két magyarázatot talán úgy foghatnánk fel, mint ennek a magyarázatnak az akkori fogalom-világban való analogikus kifejezését. Vagyis, a világ bűneiért való bűnhődést úgy foghatjuk fel, hogy a világ bűntengeréből az éppen Jézust érintő bűnök (az akkori világi és vallási vezetők igazságtalansága, a pribékek kegyetlensége, a tanít-ványok gyávasága stb.) folytán okozott szenvedés szeretettel való elfogadása által szüle-tett egy olyan érték, az emberré lett Isten Fia tökéletessé vált engedelmes szeretete, mely súlyával felülmúlja a világ minden bűnének súlyát. Az engedelmes szeretettel vállalt visszatérését az Atya szentélyébe, kereszthalála és feltámadása által. Ugyanilyen módon értelmezhetjük Jézus üdvözítő tetteről szóló egyéb magyarázatokat is, mint például azt, hogy Jézus „váltáságul” adta életét (Mt 20,28), vagy azt, hogy Jézus végtelen elégtételt szolgáltatott az emberek bűnei által megsértett Istennek (Szent Anzelm).

Félreértés elkerülése végett tegyük hozzá, hogy az Isten a szenvedésben, mint olyan-ban, nem leli kedvét. Isten a rosszat nem akarja. A bűnre vonatkozólag ezt a keresztyén

hagyomány mindig határozottan állította. Bár a Szentírás egyes kijelentései azt a benyomást kelthetik, hogy egyes emberek bűnei az Isten előrendelésének következményei (vö. Jn 17,12; 1Pt 2,8), a Szentlélektől vezetett egyház mindig hangsúlyozta, hogy ez nincs így. Számos szöveg helyett idézzük az orange-i zsinat (529. évben tartották) határozatát: „Azt, hogy az egyes embereket Isten hatalmával rosszra rendel elő, nemcsak hogy nem hisszük, hanem, ha volna valaki, aki ily gonosz tanítást hinne, azt a leghatározottabban elutasítva kizárjuk az egyházból” (DS 397). Ez is egy oka annak, hogy a Jézus iránti isteni parancsot nem a „halj meg!” parancsnak mondtuk. Ugyanis, ha így mondanánk, azt a benyomást keltenénk, hogy a Jézus halálát okozó bűnös emberi tettek az Isten akaratának folyamányai. A halálra vonatkozólag Ezekiel hangoztatja, hogy az Isten „nem leli kedvét az istentelen ember hálálában” (31,11). A Bölcsesség könyve pedig egész általánosan állítja: „A halált nem Isten alkotta, ő nem leli kedvét az élők pusztulásában (1,13). Ha ez áll a halálról, akkor áll a szenvedésről is. Ezért mindazok az emberek, akik igyekeznek legyőzni a halált, enyhíteni a szenvedést, mindazok, akik gyógyítanak, ápolnak, éltetnek, az Isten munkatársai és akaratának végrehajtói. A szenvedést és halált nem kell keresni. De tudni kell, hogy jön szenvedés és halál, és hogy általa jut el minden az Isten életében részesülő tökéletességhez. „Bizonyosság arról, hogy élni jó, szenvedni elkerülhetetlen, szeretni tisztán: megistenülés” — a nagy erdélyi költőnek, Reményik Sándornak e szavai a legjobb magyarázat Krisztus „mysterium paschalé”-jának és az abban való részesülésünknek megértésére.

JÉZUS ENGEDELMESSÉGE ÉS A MI ENGEDELMESSÉGÜNK. Végül még fel kell tennünk a kérdést: Mi a jelentősége Jézus engedelmességének a mi számunkra? Jézus engedelmessége, melyről a tanulmányunkban elemzett szövegek szólnak, nem emberek iránti, hanem az Atyaisten iránti engedelmesség.³ Nem az akkori vallási és világi hatalmasságok iránti engedelmességgel, hanem épp ellenkezőleg, az ő felfogásukkal szembe-szegülve és meg nem alkudva engedelmeskedett Jézus Istennek. Jézus meggyőződése az volt, amit tanítványai is magukévá tettek: „Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint embereknek” (ApCsel 5,29).

Istennek azonban Jézus feltétlenül engedelmeskedett, bármilyen nehéz volt is báránynak lenni farkasok között. A Szentírásból egyes szavakat (pl. Jézus getszemáni imáját vagy a kereszten való felkiáltását) kiragadva lehet egy az Atyaisten és Jézus közötti el-lentétet vagy összecsapást konstruálni, és azt állítani, hogy Jézus tanítványai, az Újszö-vetség valamennyi írói félreértették, vagy félremagyarázták Jézust, amikor engedelmes-ségéről és az Isten akaratára iránti hűségéről írtak. Ez teljesen értelmetlen vállalkozás. Ha Jézus valóban a világ Üdvözítője, akkor az Isten nem tűrhette volna, hogy a Szentírás teljesen hamis Jézus-képet adjon. Nincs más út Jézushoz, mint a Szentírás és az egy-háznak kezdetétől fogva hagyományozott hitén keresztül. A Szentírás Jézusa pedig az Atyának mindig igent mondó Jézus. — Ez számunkra döntő fontosságú. Hiszen egész életünk célja és értelme az, hogy mi is mindig igent mondjunk Istennek és, hogy az Isten akaratát keressük, megtaláljuk és kövessük.

Az Efezusi levél az érettünk életét feláldozó Jézus szeretetét tárja elénk, mint Isten „követésének” (szó szerint fordítva: „utánzásának”) konkrét formáját (5,1-2). A Filippi-ekhez írt levél pedig az önmagát megalázó és engedelmes Jézusról szólva arra buzdít, hogy „ugyanazt a lelkiületet” ápoljuk magunkban, „mely Krisztus Jézusban volt” (2,5). Pál gyakorlatilag ennek megvalósítását a kölcsönös egyetértésben, a vetélkedés és hiú dicsőségvágy elkerülésében, másoknak maguknál kiválóbbnak tartásában és nem a ma-guk, hanem mások javának keresésében látja (2,2-4).

A keresztény embernek az engedelmességről való felfogásában persze nagyon fontos kérdés az, hogy milyen módon találjuk meg a ránk vonatkozó isteni akaratot. E kérdésben az egyházi és világi előjárók szerepét, az egyéni lelkiismeret szavát, a körülmények által közvetített isteni akarat megnyilvánulását kell fontolóra venni. Ez egy további kérdés-komplexum, melynek fejtegetése külön tanulmányt igényel. Jelen tanulmányunkban

csak az ezeknél a kérdéseknél is alapvetőbb kérdés tisztázására törekedtünk: arra, hogy mi volt Jézusnak az a világraszóló tette, melyért, mint az általa megmentettek, szüntelenül hálát adunk a végső beteljesülésig.

Jegyzetek:

1. Sajnos, a magyar katolikus bibliafordításban az első szöveg fordítása pontatlan, a második szöveg fordítása pedig téves. Igen fontos a *teleiotheis* szó pontos fordítása. A francia ökumenikus TOB Biblia „conduit jusqu'à son propre accomplissement”-nak fordítja és lábjegyzetben, mint egy másik lehetséges fordítást: „rendu parfait”-t említi. Az angol NEB fordítás „once perfected”-t mond. — 2. Jézusnak az emberek iránti engedelmességéről csak egy szöveg szól: a tizenkét éves Jézus Józseffel és Máriával visszatért Názáretbe és „engedelmeskedett nekik” (Lk 2,51). Lukács ezzel a megjegyzéssel kifejezi azt, hogy Jézus az emberi kötelek rendjébe lépett és, ha az Atya őt onnan ki nem szólítja, az akkori társadalom szokásai szerint, mint gyermek, engedelmeskedett szüleinek. Talán Lukácsot az is indíthatta erre a feljegyzésre, hogy a tizenkét éves Jézus viselkedésének leírásával (szülei tudta nélkül Jeruzsálemben marad) ne keltse azt a benyomást, hogy Jézus teljesen függetlenítette magát szüleitől. A gyermek Jézus csak akkor függetleníti magát tőlük, amikor mennyei Atyja erre hívja. Ebből a gyermeki engedelmességből azonban nem vezethetünk le egy általános elméletet a keresztény engedelmességre vonatkozólag. — 3. Zsid 2,17 fordításánál két kérdés merül fel. Az egyik az, hogy a *pistos archiereus*-t „hűséges főpaprak” vagy „az Istentől elismert főpaprak” fordítsuk-e. A TOB Bibliát követtük, ahol „grand prêtre accrédité auprès de Dieu” áll. A másik, fontosabb kérdés az, hogy a *hilaskesthai* mit jelent. A NEB ezt „to expiate”-nek fordítja, azonban valószínűleg a TOB fordítása helyesebb: „pour effacer les péchés”. A lábjegyzetben a következő magyarázat áll: „Ici, il (le verbe *hilaskesthai*) exprime la capacité, que possède le Christ glorifié, de délivrer les hommes de leurs péchés (cf. 7,25; 9,14; 1Jn 2,1-2).”

Barsi Balázs

JÉZUS BELSŐ KERESZTÚTJA

Noha az evangéliumok soha meg sem születtek volna, ha Jézus fel nem támad a halálból, elbeszéléseik csomópontja mégis éppen az az eseménysorozat, melyben Jézus a szó szoros értelmében passzív szereplő: a szenvedéstörténet. Az apostolok, tanítványok és a feltámadott Üdvözítővel találkozott több mint ötszáz testvér már húsvéti fényben tekintett vissza Jézus egész földi életére, és értelmezte, értékelte át azt. Ilyen megvilágításban nyilvánvalónak tűnt előttük, hogy „ezeket kellett elszenvednie, hogy bemehessen az ő dicsőségébe” (Lk 24,26), mégpedig „az Írások szerint” (1Kor 15,3-4).

Ugyanakkor, ami ilyenfajta visszatekintésben nyilvánvaló, az legkevésbé sem az annak az embernek a számára, aki a létezés és szabadság óriási kalandjában életének végső nagy eseménye felé halad. Csak az utolsó vacsora végén mondhatta az Úr Jézus, hogy: „Ezért tanultam járn! Ezekért a kései, keserű léptekért.” (Pilinszky: Apokrif).

Az első tétel, amit erősen állítanunk kell, pontosan az, hogy a gyermek Jézus nem tudta, miért jött. Hitünkben fakadó állítás ez, s akkor is ki kell mondanom, a sokak Jézus-képével összeegyeztethetetlen, s ezért vihart kavart és botrányt okoz. Ha ugyanis komolyan vesszük az örök Ige megtestesülését, akkor szó szerint kell értenünk Szent Lukács állítását: „Jézus növekedett bölcsességben, korban és kedvességben Isten és az emberek előtt” (Lk 2,52).

A gyermek Jézus emberi agyával nem tudhatta, hogy keresztben fogják kivégezni. Ez abszurdum volna, és arculcsapása Isten szeretetének, aki szeretetből emberré lett, aki „isteni mivoltában nem tartotta olyan dolognak Istennel való egyenlőségét, amelyhez feltétlenül ragaszkodjék, hanem szolgálai alakot fölve kiüresítette önmagát, és olyan lett, mint egy ember. Külsőjét tekintve olyan volt, mint egy ember; megalázta önmagát, engedelmes lett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig” (Fil 2,6-8).

Személye természetesen a második isteni Személy, de mint ember lemondott isteni vonásairól, és úgy élt a földön, mint aki nem mindentudó, nem mindenható, nem halhatatlan. Ezt az örök Ige komolyan vette. Itt a földön csak azzal a tudással élt, amit gyermek- és ifjúkorában megtanult Izrael hagyományából, az ószövetségi Szentírásból, és amit az Atya adott neki. A világ beteljesedésének napját (amit mi tévesen világvégének szoktunk mondani) példái nem tudta, mert ezt nem adta meg neki az Atya, hogy kinyilatkoztassa.

Jézus valódi Isten és valódi ember, Istenember, nem pedig isteni ember, vagy az emberi természetet, formát ruhaként magára öltő Isten. Teljes képtelenség volna úgy képzelni, mintha Jézus előre látta volna az életét, mintegy filmen lejátszva. Épp ezért az a kép, ahol a gyermek Jézus és Keresztelő János egy kis kereszttel játszadozik, vallásos giccs! — Ezért a legteljesebb bizalmam csak az Istenemberben lehet, mert egyedül Ő az, aki emberré lett értem. A szentek nem emberré lettek, ők emberek voltak. Az Isten örök Fia viszont emberré lett értem, és csak megjátszotta az emberséget.

Ha Jézus életéből kiiktatjuk a fejlődés távlatait, emberségétől fosztjuk meg őt. „Mindenben hasonlóvá lett hozzánk, a bűnt kivéve.” Azt a szót, hogy „mindenben”, végre komolyan kellene vennünk. Igaz, hogy félünk attól, hogy felforgatja életvitelünket, és belesodor az istenszerelem szívet megsebző kalandjába.

Igen, félünk attól az angyaltól, aki Avilai Szent Teréz szívét megsebezte az isteni szeretet lándzsájával. Hitünk gyávaságának, a hozzánk végtelenül közel jövő Isten előli bujkálásunk jele az, hogy a lehető legnagyobb auktorokkal takarózva, végül is nem merjük elfogadni a tény: „Et homo factus est”. Nem szupersztár, nem félisten, nem földi isten, hanem ember, mint mi. Lehetetlen tehát, hogy tanulás közben nem követett el hibát, vagy hogy mindig ő nyert a játékban, amikor kamaszfiúként az utcabeli gyerekekkel játszott.

Akármilyen furcsa is ez a látásmód, pontosan ez a *Karácsony* végső mondanivalója. Isten ember lett, bűn nélkül, de nem megkísértés nélkül! Mindezt azért kell mélységes meggyőződéssel állítanunk és vallanunk, hogy visszaverjük a következő, hitünket alattomosan kikezdeni szándékozó állításokat:

— 1. Jézus szuicid alkat volt, aki kereste az öngyilkosság lehetőségeit. Tudatosan, előre megfontolt szándékkal rohant bele a halálba.

— 2. Az Atyaisten végezte ki, hogy kereszthalála által elégtételt vegyen az emberek bűneiért. (Itt mellékesen felmerül az a gyanú, hogy Jézus kivégzői nem is követtek el olyan nagy gonoszsgot, hiszen közreműködtek Isten eleve elrendelt szándékának teljesítésében.)

— 3. Az előző két állítás szintéziseként tehát Jézus engedelmissége morbid, beteges, önmagát felemésztő engedelmisség egy olyan régimódi „atya” iránt, aki kegyetlenül magára hagyta őt a legkritikusabb órán.

Mindhárom állítás súlyos istenkáromlás. De meg kell fontolnunk, nem mi adunk-e alapot ezekre a félig átgondolt, jól-rosszul átvett régi teológiai megközelítésekkel. S van sok hívő keresztény, aki nem fogalmaz ilyen élesen, de épp hitének középpontjában áll ez a tévedés. Vajon nem kenjük-e be Jézus vérével az Atya arcát mint vélt gyilkosét, ha elfogadunk ilyenfajta nyers és primitív megközelítéseket? Természetesen a megközelítés sohasem azonos magával a hittel... ez sem, amelyet most szenvedve és félve, de lelkiismeretemtől indítva felvázolok. Vajon szabad-e úgy szemlélnünk Jézus Krisztus keresztdozatát, mint fizetséget, melyben Jézus az unio hypostatica révén kivégzése kínjait végtelen értékű valutává átváltva adott meg a bűneinkkel végtelenül megsértett és megsértődött Atyaistennek? — Nagyon kell vigyáznunk, nehogy az újszövetségi Szentírás kifejezéseire hivatkozva ez a teológiai képzetet akarjuk alátámasztani. Vizsgáljuk meg inkább alaposabban magukat az újszövetségi szövegeket!

VÁLASZ AZ ELSŐ ÁLLÍTÁSRA: Jézus *nem* volt szuicid alkat. Első (galileai) igehirdetéséből teljességgel hiányzik a kereszthalál gondolata. Jézus nem azért jött, hogy meghaljon, hanem, hogy éljen és életet adjon. Elhozta Isten országát, ami nem más, mint az Is-

tennel való személyes kapcsolat őáltala. Felkínálta, hogy aki hisz benne, belépjen abba a kapcsolatba, mely közte és az Atya között van. Ezzel egyben belépést adott az eszkatonba, a végső időkre, hiszen tudja és vallja magáról, hogy ő Isten utolsó küldötte a földön. A gyilkos szőlőmunkásokról szóló példabeszédben az, hogy „utoljára”, legalább olyan izgalmas, mint hogy „saját fiát”. Jézusnak első és legbiztosabb tudása magáról és küldetéséről, hogy utána „odaátról” senki sem jön (és vajon jött-e?).

Eljövetele az öröm órája, mert általa Isten saját belső életét ajánlotta fel a világnak. Ehhez Jézusnak nem kellene meghalnia! Mindenki elfogadhatja, s ha az egész világ elfogadta volna, egészen biztos, hogy Jézus nem halt volna meg a kereszten. Akkor elegendő megváltás lett volna ez a kinyilatkoztatás. Ezt a lehetőséget Jézus igenis komolyan vette. A keresztt tehát nem Isten részéről készült, hanem az emberek részéről.

Az már külön állomás Jézus földi életében és belső útján, amikor rádöbben egy lehetséges kivégzés esélyére, amikor megjelenik lelkének horizontján az erőszakos halál képe: „Most mélyen megrendült a lelkem. Mit is mondjak? Hogy szabadíts meg attól az órától, Atyám? De hiszen épp azért az óráért jöttem!” (Jn 12,27).

Jézus tehát bevallja, hogy lelke megrendült, s hogy meg akar szabadulni „attól az órától”. Az utolsó mondat: „De hiszen éppen azért az óráért jöttem” nem ekkor adott választ, hanem élete legvégén. Hatalmas belső utat jelez ez a mondat, amit Jézusnak be kellett járnia. Lukács evangélista is tanúsítja, hogy Jézus meg akart menekülni haláltól, még akkor is, amikor közvetlenül ott áll előtte: „Atyám, ha lehetséges, vedd el tőlem ezt a kelyhet, de ne az én akaratom teljesedjék, hanem a tiéd” (Lk 22,42). Itt tehát nyilvánvalóan kimondja, hogy akarata most más, mint az Atyáé. Nem akar meghalni, az erőszakos haláltól való megmenekülést kéri. Tehát semmiképpen sem öngyilkos alkat. Ezen a ponton még nem egészen világos előtte, hogy küldetésének teljesítéséhez alapvetően hozzátartozik a kivégzése, ezért kéri elmaradását. De nem mindenáron kéri!

Az Atya akarata nem más, mint hogy minden ember üdvözljön, vagyis megismerje őt, mint az irgalom és szeretet forrását. Ha most Jézus hatalommal a földi hatalom ellen szegülne, az fajsúlyban ugyan más, de mégis hatalmi Istent nyilatkoztatna ki, aki pedig nem létezik. Ha leszállna a keresztről, nem feloldozná az embert, hanem véglegesen bezárná saját helytelen isten fogalmába és bűnébe.

S ITT KEZDŐDIK A VÁLASZ A MÁSODIK ÁLLÍTÁSRA: Jézust nem az Atya végezte ki, hanem a kivégzőosztag a Kálvárián. Itt most nagyon kell kérnünk a megkülönböztetés Lelkét, hogy segítsen helyesen gondolkodni, és főleg imádkozni.

Előrebocsátva így foglalhatom össze hitemet: Más akart az Atyaisten Jézus halálában, és megint más a kivégzőosztag. Az Atya semmi más nem akart, mint hogy Fia minden emberi szituációban az ő szeretetének és irgalmának tanúja legyen. Jézus kereszthalálában tehát Fiát szeretve a Fia iránti szeretetét akarta a Lélek erejében kinyilvánítani a világnak. Ellenségei viszont Jézus kudarcát, elítélését és halálát akarták.

Ő maga nagyon is jól tudta, hogy a kivégzés szándéka nem az Égből, vagyis Atyja szívéből származik, hanem az örömhír előtt bezáródó, megkeményedett és agresszívvé vált emberi szívekből, mégis az emberi okság fölött lassan megjelenik az Atya képe, aki csupa szeretet és irgalom a világ iránt, aki nem Jézus halálát akarja, hanem Jézus szeretetének hűségét iránta és az emberek iránt. Jézus egyetlen mondatának ezegézisével szeretném megközelíteni ezt a misztériumot:

Szent Lukács evangéliuma őrizte meg Jézusnak ezt a rendkívül tömör, misztériumokat magában foglaló mondatát: „Az Emberfia az emberek kezére adatik” (Lk 9,44). A Dániel könyvében szereplő Emberfia a Jézus korabeli rabbinikus értelmezésben kettőt jelent: Egy embercsoportot, melyet a végső idők kavargásában kiszolgáltattak, és egy égi Embert, aki az Ősöregtől jön. „...az emberek kezére adatik”. — Az ősegyház mindig pontosan megjelöl egy-egy csoportot, amely Jézus haláláért felelős: az írástudók vagy a farizeusok vagy a papi fejedelmek vagy a nép vénei. Itt viszont általános formulát találunk, amely bizonytalan. Ez azt tanúsítja, hogy ősi, Jézustól származó mondással állunk szemben.

A mondat nem lehet Húsvét utáni mondat, amelyet az apostoli hagyomány fogalmozott meg, mert hiányzik belőle a lényeg: a halál értelme, miértje. Nem a passió szókézletéből merít. A Jézus korabeli rabbinikus szókincsben két dolgot jelenthet, hogy valaki az emberek kezére adatik: vagy bűnös, akit meg kell büntetni, vagy pedig az Igaz, aki kiszolgáltatik. Ez utóbbi értelemben két helyen fordul elő az ószövetségi Szentírásban: az Iz 53,2 Ebed Jahvéról szól, aki más bűneiért viseli a szenvedést, és Dániel könyvének 7. fejezete említi az Emberfiát, aki egy időre a bűnösök kezére adatik. De ennek értelmét a szent író nem mondja, nem tudja. — Itt az evangéliumban ősi arámizmussal állunk szemben: a szenvedő szerkezet Isten cselekvését jelöli. De mi ennek a teológiai értelme?

Az Emberfia címet Jézus Péternek a Fülöp-Cezáriában tett hitvallása után használja, mindenütt, ahol szenvedéséről beszél. Az eszkatont idéző szó ez, mellyel Jézus érzékelteti, hogy az ő élete az eszkaton része. Harmadik személyben beszél, mégpedig nem úgy, ahogy Dániel könyve említi: nem dicsőséges alakként, hanem mint akinek szenvednie kell a dicsőség előtt. Mindez az apostoli ígértetésből szinte teljesen hiányzik!

Jézus abban a helyzetben, amikor ezt a mondatot mondja, már lemondott egy kudarc nélkül megvalósuló Országról. És ezt a megdöbbentő fordulatot az Írásból akarja értelmezni. Az Emberfia és a szenvedő Szolga alakját egyesíti. (Ez magyarázza, hogy az ősegyház az egész passiót a szenvedő Szolga alakjával, a róla szóló énekekkel írja meg.) — Jézus értelmezése alkotó és szabad értelmezés. Abból az alapvető szándékból fakad, hogy a rátörő váratlan eseményben felfedezze Isten tervét, és ezáltal beteljesítse az Írást.

Az idézet azért is biztos, hogy Jézus szájából való, mert az a korabeli zsidó szóhasználat fedezhető fel benne, amely nem szeretett Istenről aktivumban beszélni. Ezzel szemben az ősegyház szinte mindig cselekvőként beszél Istenről, aki feltámasztotta Jézust a halálból. Ahol mégis passzív igealak fordul elő, ott viszont meg van jelölve a szenvedés értelme: „Kiszolgáltatott bűneinkért” (Róm 4,25).

Jézus úgy fogja fel a rá váró szenvedést, mint olyan szükségszerűséget, amit a bűn idéz elő, de amely eseményben Istené lesz az utolsó szó. A nyelvtani passzívum mögött az emberi cselekvést meghaladó Isten húzódik meg. Jézus nagyon is tudja, hogy Isten az élet Istene. Hiszen az Emberfia fogalma összeegyeztethetetlen a végső kudarcral! Ebben a mondatban tehát rejtetten már ott van a feltámadás.

Ha Jézus nem lenne egészen biztos Isten szuverén, életet adó, minden emberi bűnt felülmúló akaratában, nem fogadná el a szenvedést és a halált. A szükségszerűség egyfakú, végzetes és negatív predestinációként való értelmezésével szemben tudatosítanunk kell magunkban az emberi (és általában minden természetes) okságra szabadon rábolygó, egészen más motívumokból fakadó istenatyai okság misztériumát. Az Ószövetség Istene teljességgel felfoghatatlan, abszolút szabad, nincs kiszolgáltatva az emberi szabadságnak, amit ő teremtett.

Az igaz, hogy egyfajta fenyegető pszichológiai szükségszerűség fejlődött ki a bűnbeesett emberiség gyakorlatában, amikor mindig kivégezte az ártatlant, Ábeltől Zakariásig. Jézus utal is erre, amikor kortársait vissza akarja tartani az ártatlan ártatlansága által kiáltott agresszivitásból fakadó gyilkosságtól. Tisztában van vele, hogy az ő meggyilkolása a világtörténelem legnagyobb bűne, de az emberek részéről nem szükségszerű.

Nagyon vigyáznunk kell arra, hogy ne essünk áldozatul annak az évezredes és annyi bajt okozó tévedésnek, amely összekeveri a filozófiai istenkép elemeit a kinyilatkoztatás tényeivel. Nagy veszélye, hogy Jézus engedelmességét egyfajta egzisztencialista életérzéssel és drámai allúrral abszurdnak nevezzük, mondván, hogy élete legkritikusabb pontján az Atya magára hagyta. Aki így beszél, saját logikáját keveri bele Isten titkaiba, felelőtlenül mérgez maga körül, és végső soron az egyház ellen támad.

A teológia feladata nem az, hogy isteni misztériumokat fejtsen meg, hanem, hogy megmutassa, hol van és mi a misztérium. Azután hagyjon magamra a minden emberi elképzelést felülmúló, végtelen és transzcendens, ugyanakkor abszolút személyes Istenel, aki maga az Abba, hogy imádhassam őt.

VÁLASZ A HARMADIK ÁLLÍTÁSRA: Jézus engedelmissége nem az Istentől elhagyott ember kilátástalan és értelmetlen agóniája, hanem abszolút aktivitás, Jézus legnagyobb tette, mert maximális szabadságból fakad. Ebben a helyzetben Jézus az Atyába vetett feltétlen bizalomból értelmezi sorsát, ez teszi képessé a halál elfogadására is.

Ezt az értelmezést, melyet a teremtő Szentlélek hat át, az utolsó vacsorán „fejt ki”. Jellemző rá ezen az estén egyfajta sietség. Szembesült azzal a ténnyel, hogy Isten országának hirdetésével kudarcot vallott, s megpecsételése a halál lesz. Emberileg úgy tűnik, Isten „kudarca” ez. Ellenségei meg éppen Isten igazságos büntetését látják benne. Jézus tudja, hogy ha most nem sikerül megkötnie az új és utolsó szövetséget, akkor az soha sem jön létre. A szövetségkötésre ezen az estén már aligha van kilátás... Az utolsó vacsora légköre mégsem gyászos, sem nem kétségbeesett. A tragikum háttérbe szorul, az öröm dominál.

A húsvéti vacsorán minden családfő feláll, kezébe veszi a kenyeret, megáldja és kiosztja mint Isten ajándékát. Majd a vacsora végén a bort is kezébe veszi, hálát ad, és egyeseknek inni ad belőle.

Jézus is ezt a szertartást követi. Két dolog azonban megdöbbenő, és valami új valóságot jelöl: a kelyhet is mindnyájuknak nyújtja, nemcsak egyeseknek, mintegy teljes osztózást akarva, s a legelképezetőbb, hogy önmagát akarja adni a kenyérben és a borban. — Ő maga nem eszik a kenyérből és nem iszik a kehelyből. Nem vehet részt abban, amit ad, hiszen Ő saját maga az. Az Ország lakomája ezzel kezdetét veszi. Isten önjajándékozása átlépi a halált. A jövő élet nem más lesz, mint ennek a percnak a folytatása...

Az *utolsó vacsora* lendülete nem a halál felé viszi Jézust, hanem az *élet beteljesülése* felé. Berobban a világba mindörökké az öröm, a halál ellenére. De nemcsak a halál ellenére, hanem a halál által! Jézus egész küldetésének értelmébe helyezi a halálát. Ezzel a szóval: „Beteljesedett!”, a halált a beteljesedés szerves részévé teszi. Itt nyerek el az utolsó vacsorán mondott szavai teljes értelmüket. „Ez az én testem, mely értetek adatik” — e a szavak utalnak a szenvedő Szolgára. A kenyér megtörése testének összetörettetését jelzi, végső odaadását. A vér a mártírhalált és az áldozatot foglalja össze: Jézus nem gyilkosság áldozata, hanem áldozatot bemutató Főpap. A vér egyszersmind az új és örök szövetség megkötésének hitelesítő jele is. Ez a vér mindenkiért kiontatik, minden bűnösért, elsősorban saját gyilkosaiért. Jézus minden együttérzése a bűnösökkel itt teljeseedik be. Így válhat értelmessé halála, mégpedig ugyanazt az értelmet nyerve, ami egész életének értelme volt.

Isten országának lényegét azonosítja halála lényegével, ez pedig a szeretet. Jézus szeretete zseniális: abban a cselekedetben, amelyben őt megölik, fog életet szerezni gyilkosainak és Istenhez köti őket. Tudja, hogy meghallgatást nyer. Istent saját szeretete csapdájában fogja meg — örökre. Az Atya, akivel Jézus egy, megremeg az irgalmasságtól: az Atya szíve üdvösségünk forrása. Ez a szív irgalmas, vagyis képes a szenvedés isteni módjára (vö. Francois Varillon: Isten szenvedése).

Mindezekről a misztériumokról újfajta módon kell beszélünk, mert „mi az élet Igéjét hirdetjük nektek” (1Jn 1,2), és azért hirdetjük, hogy életetek legyen. Isten titkairól nem szabad egyetlen teológiai megközelítésben beszélni. A mai embert mai módon kell odavezetnünk az élő Isten misztériumához, aki maga a Szeretet (vö. 1Jn 4,9).

Megjegyzés: A gondolatmenet szükségképpen szakadozott, mert megoszthatatlan látomásokból született, ugyanakkor több Jézus-mondás pontos ezegézise nyomán... A húsvéti fény nem öntött el annyira minden Jézustól származó Húsvét előtti kijelentést, hogy ne maradtak volna annak az útnak kézzelfogható mérföldkövei, melyet üdvözítő Jézusunk Galileától Jeruzsálemig lelke mélyén bejárt. Ezen az úton kezdetben nem volt kereszt (már csak azért sem, mert a zsidók nem alkalmazták ezt a halálnemet, csak a rómaiak ítélték keresztalálra a gonosztevőket és politikai bűnösöket), majd amikor feltűnt a horizont, megrendülve találkozott vele, kérte Atyját, hogy szabadítsa meg tőle (de nem mindenáron), majd kereste értelmét az Írásban, ezt szabadon és alkotólag értelmezte mint az Ország eljövételét az ő személyes, Isten irgalmától ihletett szabad odaadásában, és ezzel az értelmezéssel, Atyja gyöngéd és mégis erős (feltámasztó) szeretetébe vetette bele magát, és magával az egész emberiséget.

Fila Béla

AMI JÉZUSBÓL SUGÁRZIK

Első hallásra sokaknak talán ellenszenvesnek tűnik az engedelmesség kifejezés, a keresztények számára azonban igen mély és alapvető jelentősége van. Napjainkban meg tapasztalhatjuk az engedelmség válságát. Sajnos, társadalmunkban jelen van a névtelen tömeg-ember. Mindennapi átlagos létezésünket megfertőzte a fecsegés, a kíváncsiság, a kétértelműség. Az átlagember egyszerűen csak átveszi, tovább adja, ismételteti az életét meghatározó szempontokat anélkül, hogy képes lenne személyesen dönteni életéről. Életünket kísértések zaklatják, fennáll az elidegenedés veszélye. Igazi lehetőségeinket elveszítjük, amikor csak felületesen, szétszórtan vagyunk jelen a világban, vagy me-reven és görcsösen önmagunkba zárkózunk. Nagyon sok ember tömeg-emberként él; úgy él, tevékenykedik, szórakozik, mint ahogyan „akárki” él, tevékenykedik és szórakozik. A tömeg-ember úgy ítél, dönt és háborodik fel, mint ahogyan „akárki” ítél, dönt és felháborodik. Szétszórtság, általánosság, névtelenség, személytelenség szedi áldozatait társadalmunkban. Igen sokan képtelenek személyes döntés alapján alávetni életüket Isten feltétlen akaratának, képtelenek csatlakozni olyan közösséghez, amely személyes döntés alapján feltétlen elkötelezettséget, engedelmséget követel. A szekularizált társadalomban az emberek arra törekednek, hogy tárgyilagos szempontok határozzák meg életüket és erkölcsüket, hogy a parancsoló és az engedelmeskedő lehetőleg ugyanazon síkon legyen. Sokszor teljesen személytelen módon viszonyulnak egymáshoz, mindenki védi saját tárgyilagosságnak vélt nézetét, hogy elkerülje a személyes konfliktusokat. Mivel manapság az ember autonómiája látszik a legfőbb értéknek, ebben a beállításban az engedelmség szükséges rossz, amelyet a minimumra kell csökkenteni, hogy az ember messzemenően önmagát érvényesíthesse és egyre több „sikerélménye” legyen. Ezzel a szekularizált, felvilágosodott magatartással szemben a keresztény vallás középpontjában *Jézus személye* áll, aki önmagában és követőiben megvalósítja az engedelmséget, mint sajátos, eredeti létezési módot, életstílust. Az engedelmes ember erőfeszítést tesz arra, hogy önmagát összeszedje, hogy személyes döntés alapján Isten akaratának vessze alá életét; úgy rendelkezék önmagával, hogy a mennyei Atya rendelkezésére bocsássa önmagát és hittel vallja, hogy az Atya akaratára való engedelmes ráhagyatkozás az egyetlen hiteles életforma.

Az Újszövetség tanúságtétele alapján konkrétan felvázolhatjuk az engedelmes Jézus alakját. Jézus személyéből erőteljesen sugárzik az engedelmség. Ő saját élettapasztalatából tudta, hogy Atyja az ég és a föld Úra, ő pedig a Fiú, akinek az Atya saját tetszése szerint mindent átadott. Senki sem ismeri a Fiút csak az Atya, és az Atyát sem ismeri senki csak a Fiú és az, akinek a Fiú kinyilatkoztatja. Ez a személyes, sajátos létkapcsolat Jézus életének alaptörvénye (Lk 10,21-22). A Fiú az Atya lényegének szellemi képmása, semmi sem hiányzik belőle, amivel az Atya rendelkezik, de a Fiú mindent az Atyától kap, vele lényegileg azonos, közöttük az Atya és a Fiú létrendi viszonya van, amely alapvetően meghatározza Jézus földi életét. Ez a személyes viszony a forrása, alapja *Jézus engedelmségének*.

Jézus bizalmasan Abbának szólítja az ég és a föld Urát. Ebben a bensőséges megszólításban benne van a lényegi egység, de az engedelmséget sugárzó magatartás is. Isten, aki az Atya, egyben a teremtő és feltétlen Úr. Jézus életének két pillére tehát a bensőséges áhítat és a feltétlen engedelmség az Atyával szemben. Jézus tudja, hogy mi tetszik az Atyának, mi az Ő rendelkezése és ez meghatározza akaratát. Mindig tudatosan és imád-

ságos éhitattal mond az Atya akaratára „igen”-t, odaadása, engedelmissége az Atya és a Fiú viszonyából ered. Bensőséges közösségben, egységben él az Atyával. Kettőjük viszonya kifelé mint engedelmisség mutatkozik meg. Jézus és az Atya viszonya egyedülálló és páratlan viszony, melynek hatalmas szellemi ereje kisugárzott a megváltás által az emberiség életére. Az ember-Jézus életét egy olyan titokzatos „kell” határozza meg, amely az Atya akaratát fejezi ki. Mindennek úgy „kellett” történnie Jézus életében, ahogyan az Atya akarta, hogy beteljesedjék az Írás, mely közvetíti az Atya akaratát (Mt 26,52).

Már Jézus élettörténetének kezdetén felhangzik az engedelmisség szignálja, vezérmotívuma. Mária és József engedelmeskednek Augustus császár összeíró rendeletének (Lk 2,1). Mária engedelmesen és szolgálatkészen fogadja Isten angyalát, aki hírül adja Jézus születését (Lk 1,26-38). Bár emberileg lehetetlennek látszik az angyali üdvözlés üzenete, de Mária tudja, hogy Istennél semmi sem lehetetlen. Jézus szülei engedelmesen alávetik magukat a mózesi törvény előírásainak, amikor bemutatják a templomban, és leróják az előírt áldozatot (Lk 2,22-24). Csúcspontjához ér a gyermekségtörténet, amikor Simeon, az igaz és istenfélő ember és Anna prófétaasszony felismerték a templomban bemutatott gyermekben a Megváltót, a végső időkre megígért üdvösséget. Kisugárzott a templomból az üdvösség jele, Jézusban megnyilvánult Isten dicsősége. Ez a kinyilatkoztatás éppen akkor történt, amikor Jézus engedelmesen beteljesítette a Törvényt, alávetette magát Isten akaratának. Ez az engedelmisség végigkíséri Jézus egész földi életét, ez lesz alapja végső felmagasztaltatásának és megdicsőülésének.

Később már a 12 éves Jézus személyes jellegű engedelmisségéről hallunk beszámolót. Amikor szülei megtalálják a templomban, akkor tisztázódik életének alaptörvénye, hogy neki elsősorban Atyja dolgaiban kell fáradoznia. Ez az alapvető engedelmisség kisugárzik a szentszalád közösségére is. Jézus szüleinek is engedelmes volt, „velük ment hát, visszatért Názáretbe és engedelmeskedett nekik” (Lk 3,41-52). Az első szó, amelyet Jézus kimondott a leghatározottabb öntudat szava volt, amely kiemelte őt az emberi köztiségekből, mert neki Atyja dolgaiban kellett fáradoznia, abban kellett lennie, ami az Atyáé, de ugyanakkor vissza is helyezi konkrét életkörülményeibe az Atyával egyesült akaratát. Életében ott rejtőzik a titokzatos „kell”, amely meghatározza és irányítja életét. A templom szolgálata jelzi az Atya és a Fiú közösséget, de Jézus már sejtí, hogy új templom lép a régi helyére, amelyben újszerűen valósul meg az Atya és a Fiú közössége a Lélek által. Felragyogott a jeruzsálemi templomban a kinyilatkoztatás sugara, megvilágította Jézus istenfiúságát, átsugárzott egyéniségén. A Fiú engedelmesen készül nyilvános életére, hogy tanítása, csodái által megdicsőítse az Atyát.

Amikor a Sátán megkísértette Jézust (Mt 4,1-11), akkor Jézusnak döntenie kellett, hogyan, milyen módon hajtja végre messiási küldetését. Ő határozottan úgy döntött, hogy nem a Sátán által ajánlott utat választja, hanem Atyjának engedelmeskedik, az Atyja Országát szolgálja. Alázatosan és engedelmesen akar szolgálatot teljesíteni, hogy beteljesítse az Írásokat, az Atya akaratát: Uradat, Istenedet imádd, és csak neki szolgálj! Nyilvános működése folyamán Jézus nyíltan megmondotta tanítványainak, hogy Jeruzsálemben szenvednie kell, az írástudók és a főpapok elvetik, megölik, de harmadnapra feltámad. Péter apostol eleinte nem akarta belátni és megérteni Isten súlyos rendelkezését. Jézus megfeddi őt, mert „nem az Isten dolgaival törődik, hanem az emberekével” (Mk 8,31-33). Péter le akarja téríteni Jézust a szenvedés, a megaláztatás útjáról, de Jézus határozottan kifejezésre juttatja döntését: nem a Sátán vagy az emberek elgondolását követi, hanem Isten akaratát.

Dramai módon nyilatkozik meg Jézus engedelmissége halálküzdelmében az Olajfák hegyén. Vállalja a szenvedést az Atya iránti engedelmisségből (Mt 26,39). A szenvedés előtti órákban ismét tudatosan, szabadon és engedelmesen aláveti magát az Atya akaratának, kimondja életének alaptörvényét: „ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogyan te”. Az Atya és a Fiú örök személyes kapcsolatából sugárzik a belátás és az erő

Jézus emberi akarátára és belátására. Az Eucharisztia alapításakor az Utolsó Vacsorán elhangzott szavak is utalnak Jézus életművének, áldozatának (az én testem, az én vérem) értelmére: áldozata, megváltó műve a Fiú engedelmességének gyümölcse.

Jézus engedelmességének csúcspontja, amikor Atyjához forduló imában *lezárja földi életét a kereszten*. Mindig imádkozott, amikor a végesség és a végtelenség, az élet és a halál, Isten és az ember közvetlenül érintkezett benne egymással (keresztség, színeváltozás, kereszthalál). A halálban Jézus teljesen kiszolgáltatja Atyjának életét, lelke mint az élet hordozója, átmege az Atya hatalmába. Élete engedelmességben kezdődött el, teljes engedelmes odaadásban, szolgálatban folytatódott és engedelmes ráhagyatkozásban fejeződött be. Megdicsőíti az Atyát azzal, hogy kezébe helyezi életét, megvallja, hogy minden tőle kapott és tőle kapja a megdicsőülést is. Az első szó, amellyel Jézus istenfiúságát a templomban kinyilatkoztatta, az Atyáról szólt és az utolsó, melyet Jézus halálakor ki- ejt, szintén az Atyának szólt: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet (Lk 23,46).

Jézus *földi működése idején* meghirdette Isten Országát, Uralmát, melynek beteljesedése Isten nevének megszentelése, akarátának megvalósulása (Mt 6,9-13). Az Isten Országába való belépés feltétele, hogy engedelmesen teljesítsük Isten törvényeit, melyeket Jézus meghirdetett (Mt 5-7). Isten Uralma átfogja a teremtést, minden teremtménynek alá kell vetnie magát Isten akarátának, miként a Fiú is alávetette magát Atyja egyetemes és átfogó Uralmának, hogy végül „Isten legyen minden mindenben” (1Kor 15,28). Isten Országának meghirdetésével megkezdődött a földön Isten végérvényes Uralma, sőt, Jézusban már be is teljesedett, mivel Ő feltétlen engedelmességgel alávetette magát Atya akarátának. Ezért engedelmeskednek Jézusnak a démonok is, ezért van hatalma a természet, az emberi szív, a betegség és a halál fölött. Jézus jogosan szólítja fel tanítványait, hogy személyét kövessék és hagyatkozzanak az ő akarátára és irányítására (Mk 8,34-38). A tanítványok Jézus példája nyomán teljesítik a mennyei Atya akarátát (Mt 7,21). Ő tiszta és ragyogó példaképe annak, hogyan kell ráhagyatkoznunk életünk végső boldogító titkára. Életünk végső, hiteles lehetőségét Jézus saját életében és halálában konkrét formába öntötte, hitelesítette az Atyára való ráhagyatkozást. Életünk beteljesedése, végső célja ez a ráhagyatkozás.

A szinoptikus evangéliumok Jézus életét, tanítását, tetteit, halálát és feltámadását az Írásokból kikövetkeztethető „kell” szempontjából ábrázolják. János evangélista Jézust mint Isten küldöttét mutatja be, akinek alapvető feladata az, hogy mindenben teljesítse az őt küldő Atya akarátát (Jn 4,34). Jézus az isteni igazság és élet kinyilatkoztatója, személyéből az Atya akarata és küldése révén fény, élet, igazság, szeretet árad a világra. Ez Jézus Isten-epifániája. Tanításában, életében Isten tekintélye és élete nyilatkozott meg. Jézus szeretete főként abban mutatkozott meg, hogy engedelmeskedett Atyja akarátának, elfogadta rendelkezését. Pál apostol teológiai értelmezése is élesen rávilágít Jézus engedelmességére, mellyel megszüntette Ádám engedetlenségét következményeivel együtt. „Ahogy egy embernek engedetlensége miatt minőnyájan bűnössé váltak, egynek engedelmességéért meg is igazultak” (Róm 5,9). Jézus engedelmissége az alapja annak is, hogy Ő valóban az Úr (Fil 2,5.11).

A Filippi levél Krisztus himnusza (2,5-11), melyet Pál átvett az előző hagyományból, Jézus életét, halálát, megdicsőülését az engedelmisség szempontjából értelmezi. Pál apostol nemcsak a megváltást, de már a megtestesülést is az engedelmisség fényében látja. A Fiú alávetette magát a Törvénynek, hogy kiváltson minket a Törvény szolgaságából, hogy a fogadott fiúságot elnyerjük (Gal 4,4-5). Ádám engedetlensége az ember szerencsétlenségét okozta, míg Jézus engedelmissége az üdvösség kezdete (Róm 5,19). Jézus engedelmissége felébresztette a hit engedelmisségét, amely az üdvösségre vezet. Tárnyilag az evangéliumban hiszünk, de a hit igazi erejét Jézus személyéből meríti, amikor engedelmesen meghallgatjuk evangéliumát és hívő lélekkel magunkévá tesszük, megvalósítjuk azt.

Különös fényben ragyogtatja fel Jézus engedelmisségét a Zsidóknak írt levél, amely igen intenzív és bensőséges hitéletet tételez fel. Jézus Főpapunk, aki világba lépésekor így nyilatkozott meg: „Nézd, megyek Istenem, hogy teljesítem akarodat” (10,9). Az ószövetségi áldozatoknak is csak akkor volt értékük, ha azokat hittel mutatták be. Krisztus bensőséges engedelmissége helyreállította a külsőséggé vált szertartásokat. Jézus engedelmissége tette értékesé az Atya számára a keresztáldozatot, engedelmissége által lett tökéletes örök Főpapunk (9,14). Ugyancsak engedelmissége révén lett Jézus a közvetítő Isten és az ember között. Talán az újszövetségi kinyilatkoztatás legmélyebb értelmezése a következő állítás: „Annak ellenére, hogy ő volt a Fiú, a szenvedésből engedelmisséget tanult...és hódolatáért meghallgatásra talált” (5,7-8). Jézust az Atya örök akarata rendelte Főpapnak és amikor a második isteni személy, a Fiú emberi természetet vett magára, akkor isten-emberi mivoltában közvetítő lett. Jézus csakis úgy lehetett valóban Főpapunk, ha igazán közülnök való lett, ha megízlelte és megvalósította az emberi létezés teljes mélységében, egészen a szenvedés és a halál megaláztatásáig, kiszolgáltatottságáig. Így emberi természetét szerint is igazi hódolatot mutatott be az Atyának, az emberiség engedelmes és engesztelő-dicsőítő hódolatát. Jézus a szenvedésből tanult engedelmisséget, áldozatát istenségével személyesen egyesült embersége hajtotta végre. Életének tényeiből, a kinyilatkoztatott adatokból, azok teológiai értelmezéséből sugárzik felénk az engedelmes Jézu alakja és műve.

AZ ENGEDELMESES JÉZUS KÖVETÉSE. „Mi ezeknek a dolgoknak tanúi vagyunk a Szentlélekkel egyetemben, akit az Isten megadott azoknak, akik engedelmeskednek neki.” Péter ezekkel a szavakkal tesz tanúságot a főtanács előtt a megfeszített és feltámasztott Jézusról (ApCsel 5,32). Az eszmélő, elmélkedő, kérő gondolkodás képes leleplezni az ember önámításait, a veszélybe sodró gőgöt, az alaptalan magabiztosságot és rámutathat arra a személyes alapra, amelyre rá kell hagyatkozni az embernek, hogy igazán növekedni és beteljesedni tudjon. Az önzés és a gőg az ember legbensőbb pusztít, melyeket csak életének személyes és abszolút alapjára való engedelmes ráhagyatkozás orvosolhat. Gondolkodásunk erőfeszítése felfedheti ennek a ráhagyatkozásnak, engedelmisségnek értelmét, azt a személyes, abszolút irányító értelmet és akaratot, amely minden létezőt, de különösen az embert itt és most léte legmélyén érinti és egyesíti.

Aki Jézushoz közelít, az megtapasztalja a belőle kisugárzó személyes erőt és képes lesz arra, hogy önmagából kiemelkedjék, legyőzze önmagát, engedelmes legyen. Olyan valakihez kösse, olyan valakinek vesse alá önmagát, aki végtelenül több és nagyobb nála, aki létének alapja, akire ráhagyatkozhat. Sejtéseinkben, egyre világosodó eszmélődéseinkben felderül az a személyes, abszolút hatalom és akarat, amely mindent létében és mivoltában meghatároz és irányít. Ez a végtelen isteni hatalom megszelidíti és irányítja az emberben előzetesen és eleve benne rejlő szellemi energiákat. Szellemi képességeink önmagukban még meghatározatlan lehetőségek. Arra szorulnak, hogy tudatosan egy központra irányítsuk azokat, ami felé természetük szerint is tartanának. Ha az ember nem ismerné fel életének ezt a rejtett, de valóságos központját, horizontjának alapját, akkor élete komoly veszélybe kerülne. Az autonóm, felvilágosodott és szekularizált ember még távolról sincs felkészülve a világ totális birtokba vételére és radikális átalakítására addig, amíg fel nem fedezi véges életének végtelen, feltételes létének feltétlen központját, amíg összhangba nem tudja hozni véges, de végtelenre irányított szellemi energiáit, amíg meg nem tanul engedelmeskedni. Senki nem veheti kezébe a világmindenség, a történelem feletti uralmat, aki nincsen kapcsolatban a világ abszolút alapjával és nem vetette alá magát ennek a személyes hatalomnak. Csak az használja a dolgokat végső rendeltetésüknek megfelelő módon, aki távolságot is tud tőlük tartani, aki engedi, hogy azok is meghatározzák őt magát. Az igazán engedelmes ember, a ráhagyatkozni tudó ember fogja fel a dolgok értelmét, rendeltetését, azt, ami legbensőbbben érint és meghatároz minden dolgot. Egyidejűleg kell az embernek „nem”-et mondani uralomra vágyó törekvéseire,

és „igen”-t mondani a dolgok rendeltetését meghatározó isteni akaratra. Amikor ez bekövetkezik, csodálatosan egyszerű és nyugodt lesz a világhoz és önmagunkhoz való viszonyunk.

Azt józan ésszel beláthatjuk, hogy csakis az abszolút és feltétlen határozhatja meg azt, ami véges és feltételes. A véges és esetleges dolgok túlmutatnak önmagukon, az abszolút hatalom felé. Az embernek lelke legmélyén engedelmesnek kell lennie az őt meghatározó isteni akarral szemben. *Mi nyilvánul meg tehát végeredményben az engedelmességben? Egyrészt az ember megmentése.* Autonómiánk túlhangsúlyozása és megalapozatlansága miatt kerültünk veszélyes helyzetbe, amely megigézheti, elkápráztathatja, béklyóba verheti az embert. Ekkor az ember mindent tagadja meg, ami leginkább sajátja, a titokra való ráirányítotttságot, a nyitottságot léte titkával szemben. *Másrészt az engedelmesség olyan magatartásra teszi képessé az embert, amely nyitott, készséges léte végső titka és rendeltetése felé.* Ez a személyes magatartás sugárzott ki Jézusból: az isteni akaratra való ráhagyatkozás és engedelmesség.

Jézus engedelmessége az ember legdöntőbb életkérdéseire ad pozitív választ; *mitől függünk, miért és hogyan?* Jézus életének, halálának kulcsa a mennyei Atya akarat, a titokzatos „kell”, az isteni akarat mindent meghatározó konkrét kinyilatkoztatása. Az ember Jézus engedelmességének tehát istenfiúsága ad végleges értelmet. Benne és általa az Atya közli és kinyilatkoztatja végérvényes, eszkatologikus módon önmagát és üdvözítő szándékát. Isten Fia megtestesülésekor kiüresítette önmagát, a szolga alakját öltötte magára. Amilyen tisztán, konkrétan és erőteljesen nyilatkozott meg Jézusban az istenség, ugyanolyan konkrétan és valóságosan mutatkozott meg embersége is. Jézus földi életének alapmotívuma az Atyának való engedelmesség. Egész egzisztenciáját áthatja küldetésének engedelmes vállalása és beteljesítése. Jézus engedelmessége a személyes egység miatt az örök Egyszülött Fiú engedelmessége. Isten a megváltásban nem kerülte meg az embert, nem az ember fölött, mellett zajlott a megváltás eseménye, hanem az emberben. A megváltás olyan esemény, amely valóságosan és legbensőbbben érinti az embert, végsőségében és függőségében egyaránt. Jézus istenségének és emberségének személyes egysége mint háttér tárja fel Jézus engedelmességének értelmét, megvilágítja annak alapját és motívumát. Jézus engedelmességével összekötötte a végtelen Istent és a véges embert, közvetített a bűnös ember és a Szent Isten között. Engedelmessége által emberi sorsunkat, léthelyzetünket fogadta el konkrét feltételeivel és körülményeivel együtt, és megvalósította a bűnös ember lehetséges viszonyát Istenhez. Jézus emberi akarata ellenállhatatlanul kapcsolódott az Atya akaratához. Élete és sorsa semmi másból nem értelmezhető és nem vezethető le, mint az Atya iránti készséges engedelmességből.

JÉZUS ENGEDELMESSÉGE ALAPVETŐEN MEGHATÁROZZA AZ ÓHOZZÁ TARTOZÓK ÉLETÉT. A keresztény ember engedelmesen hallgatja az Igét, Isten Szavát és azt mint az Atya akaratát meg is valósítja. Hívó életünk alaphangoltsága az engedelmesség. Ez az Isten Országába való belépés feltétele, ez Jézus követésének követelménye. Isten akaratát igazán Jézus hozta tudomásunkra és azt életében meg is valósította. A Szentlélek indítja a hívó embert arra, hogy készségesen kövesse Jézus felhívását és követelményeit. Isten Szentlelke belülről érint és indít, hogy engedelmesek legyünk Isten akaratával szemben. Jézus engedelmessége a Szentlélek által sugárzik ránk, és lehetővé teszi az Atya iránti engedelmességet, de úgy, hogy nem korlátozza az ember szabadságát, hiszen annak legbenső lehetőségi feltétele. Az Isten iránti engedelmesség tovább sugárzik és megvalósítja az emberek közötti engedelmességet; az alattvalók és az előljárók, a szülők és a gyermekek között a szeretetből fakadó engedelmességet. Legszebb és legkiválóbb megnyilvánulása az engedelmességnek a szerzetesek engedelmességi fogadalma, amelyben ünnepélyesen, végérvényesen elkötelezik magukat Jézus szolgálatára. Minden igaz és őszinte engedelmesség háttérben Jézus engedelmessége áll, amely szüntelen kisugárzik az emberiség életére, hogy megvalósítsa Isten és az ember egységét.

P. Weissmahr Béla S.J. teológiai tanárral

KRISZTUSI ENGEDELMESSÉG

P. Weissmahr Béla 1929-ben született, Budapesten. Érettségi után belépett a jezsuita rendbe és a Manrézában elvégezte a két év noviciátust. 1949-ben a rend teológiai tanulmányok végzésére külföldre irányította. Többedmagával illegálisan készült elhagyni az országot, de a határon elfogták. Amikor fél éves börtönbüntetése után 1950 februárjában szabadult, csupán néhány hónap volt hátra a szerzetesrendek fölосzlatásáig. Újabb rövid kényszertartózkodás után a szegedi szemináriumban tanult kispapként. 1952-ben azonban a püspök — állami utasításra — kénytelen volt a szerzetes kispapokat a szemináriumból elbocsátani. Weissmahr Béla ekkor Budapestre ment, segéd- és szakmunkásként dolgozott, majd civil hallgatóként bejutott a budapesti Hittudományi Akadémiára. 1956-ban elhagyta az országot, és tanulmányai befejezése után 1958-ban Hollandiában pappá szentelték. Hollandiából Indonéziába került, ahol indonéz nyelven tanított dogmatikát. 1967-ben visszatért Európába és Rómában P. Alszeghy Zoltánnál „A közvetlen isteni beavatkozás mibenléte” című értekezéssel doktorált. 1971-től máig a müncheni teológiai főiskolán természetes istentant — theologia naturalis-t — és 1972-től metafizikát tanít. Ugyanakkor P. Weissmahr Béla 1990 őszétől az év nagyobb részét Magyarországon tölti. Novíciusmester a jezsuita rend Szegeden működő újoncházában, és filozófiát tanít a szegedi Hittudományi Főiskolán.

— *A természetes istentan, melyet Ön Münchenben tanít, voltaképpen a theodiceával azonos?*

Nagyjából. Nem igazán szeretem a theodicea szót, bár használatos, mert leszűkíthető értelmű. Isten megvédését és igazolását jelenti. Leibniz hozta használatba a szót, hasonló című művében, amelyben megvédte Isten létét és jóságát azokkal szemben, akik ezt tagadták. Feleletet próbált adni arra a kérdésre, hogy miként igazolható Isten léte és gonviselése amellet, hogy világunkban a rossz létezik. Ez a problémakör a filozófiai istentannak csupán egy — bár fontos — fejezete.

— *S Leibniz mivel igazolta tételét, mely ma is alapvető kérdés?*

A tradicionális álláspontot képviselte, némileg módosítva. A véges világban, melyben szabadakarat működik, a rossz nem küszöbölhető ki egészen. A véges világban ugyanis véges szabadság érvényesül, amely nincsen a jóra egyértelműen, a maga természete szerint szükségszerűen lefixálva. Így a rossz fölléphet és Isten ezt azért engedi meg, mert a szabadság olyan hallatlanul nagy érték, hogy ezért érdemes a rossz lehetőségét és ténylegességét is elfogadni.

— *Miért oly hallatlan nagy érték a szabadság?*

Mert önállóság nélkül nincsen semmi, ami valamiképpen a legcsekélyebb mértékben is Isten partnerévé válhatna. Sőt, többet mondanék: Isten nem is tud mást létrehozni, mint önállóságot. A teremtés aktusának éppen az a lényege, hogy fölszabadít, önállóvá és szabaddá tesz, önbirtoklást, öntevékenységet eredményez... és ez nemcsak az emberre érvényes. Bizonyos módon, analóg értelemben minden létezőre, sőt az egész teremtett világra igaz. Ha nem lenne szabadságunk, nem lenne öntudatunk sem. Az öntudat és a szabadság azonban csak az emberben válik teljessé úgy, hogy erkölcsi felelősséggel páro-

sul. Bizonyos spontaneitás, bizonyos önállóság az állatokban is jelentkezik. A különbség „csak” annyi, hogy az ember az a lény, akiben a szabadság a maga teljes formájában megmutatkozik, és ezért az ember az abszolúttal, vagyis Istennel személyes viszonyba léphet, míg az állat nem.

— *Ugyanakkor lépten-nyomon megtapasztalhatjuk, hogy szabadságunk korlátozott...*

Ez igaz. Roppant nehezen érthető, ám tény és ezért el kell fogadnunk, hogy van: véges végtelen. És ez az ember. Sok szempontból véges, de végtelen is. Minden szabadságban van valami végtelen, és örökérvényű mozzanat. Ha ez nem lenne, az erkölcs sem lenne olyasvalami, ami feltétlenül kötelez. A dolgok összefüggnek.

— *Itt keresendő az engedelmisség-engedetlenség gyökere is?*

Az eredeti bűn analízise elvezet ahhoz, hogy az ember természeténél fogva a végtelenre irányul és kifejezetten törekszik rá akkor is, ha ez egyáltalán nem válik tudatossá. Eredendően a jóra irányul és a rosszat nem tudja, mint rosszat, közvetlenül akarni. Ha azonban a végtelenre való törekvés úgy fejeződik ki, hogy az ember saját végességét — alapvető adottságát — nem fogadja el, hanem nyűgnek érzi azt és megkötöttségnek, amelytől kizárólag a saját erejével akar megszabadulni, nos, akkor bekövetkezik a lázadás az ellen, hogy ő nem Isten. Másként kifejezve: Istent, aki ezzel a végtelenre való törekvéssel, de mégiscsak végesnek teremtette, a maga végtelenbe való törekvésének akadályozójaként, irigynek és féltékenynek éli meg, és úgy gondolja, hogy önnön végtelensége megszerzésének megvalósítását tulajdon kezébe kell vennie. Istennel szemben radikálisan a saját lábára akar állni. Önistenítés ez, Isten elismerése helyett. A bűn útja, azonos a legmagasabbrendű kevelységgel és önteltséggel. Aki önhatalmilag akarja megszerezni a végtelen, elfordulva Teremtőtől, a lehetőséget is eljátssza, hogy elérje az Istennel való egyesülést, az örök életet, az örök boldogságot.

Amit az embernek tennie kellene az pontosan az, hogy elismerve végtelenbe törekvő vágyát, elfogadja azt, hogy ő maga véges létező, aki a végtelenséget, az örök életet csakis ajándékként kaphatja meg. Nem úgy, hogy erőszakosan magához ragadja. Ez a Filippi levél Krisztus himnuszából egészen egyértelműen kiolvasható (Fil 2,5—11). Ez a megváltás útja, amint a Krisztus himnusz mondja; Ő, aki Isten alakjában volt, Istennel való egyenlőségét nem tekintette olyan dolognak, amelyhez mint erőszakosan megszerzett zsákmányhoz ragaszkodnia kellett, hanem kiüresítette önmagát, fölvetve a szolgáló alakját, megjelent mint ember, és engedelmes lett a keresztthalálig. S itt jutunk el az engedelmisséghez. Az engedelmisség alapvetően azt jelenti, hogy az ember elfogadja a saját sorsát. Elfogadja a saját — Istentől neki szánt egzisztenciát, és úgy, ahogyan azt Isten akarja. Krisztusnál az engedelmisség még tovább ment és a kiüresedésben mutatkozott meg. Ami Ő természeténél fogva volt, azt nem tartotta olyasminek, amihez ragaszkodnia kell, hogy így megmutassa nekünk: Isten nem irigy, sőt annyira a mi oldalunkon áll, hogy elfogadja a sorsot, amely a bűn következtében állt elő. Jézus az engedelmes — a keresztthalálig elvezető — elfogadással belülről változtatta meg az emberi sorsot, amely addig a szenvedés és a halál szituációja volt.

A keresztény engedelmisség problematikája lényegesen összefügg ezzel a szentírási szöveggel. Itt, a Filippi levélben mutatkozik meg, hogy milyen módon éri el az ember a helyes, az igazi kiteljesedést. Kiderül, hogy az engedelmisség nem olyasvalami, ami ellenkeznék a kiteljesedés és önmegvalósítás természetes emberi vágyával. A lényeges felismerés azonban az, hogy a kiteljesedés és önmegvalósítás nem érhető el közvetlenül úgy, hogy valaki direkt módon törekszik rá, hogy mással mit sem törődve akarja a kiteljesedést megkaparintani, magához ragadva, mint valami zsákmányt. A helyes út csakis az lehet, hogy kilép önmagából, a kilépés első aktusaként elfogadja önmagát, — és nem önzően önmagáért, hanem önzetlenül másra, Istenre és konkrét módon ebben a világban embertársai szolgálatára irányulva teljesíti ki önmagát.

Aki nem lép ki önmagából, megmarad a saját maga végességében, abban szortyog és bár természeténél fogva ott van benne a végtelenre való vágy, a végtelenhez való eljutást önmaga akadályozza meg önmaga számára. S ha ez teljes és végleges, akkor pontosan ez a kárhozat. Az abszolútumot, mely kezdeményszerűen, még nem kifejtve az emberhez tartozik, az ember a maga végessége miatt nem érheti el úgy, hogy csak magára tekint, mert így állandóan az önmagáról le nem hántható végességével találkozik. A személyes kapcsolatokban mindez sokkan könnyebben megragadható módon valósul meg, mert a személyes kapcsolatban nem lehet szerencsés viszonyt kialakítani úgy, hogy az egyik a másik fölött hatalmat akar gyakorolni. Csak ha az egyik szabadon átadja magát a másiknak, vállalva a rizikót, hogy az esetleg nem viszonzza a szeretetét, az önmagából való kilépését. Ám, pontosan e rizikó vállalása teszi lehetővé, hogy a másik is szabadon nyissa meg önmagát, szabadon válaszoljon. A két szabadság találkozásában olyan egység valósulhat meg, amely minőségileg messze felülmúlja az egymáson uralkodni akaró kapcsolatban létrejövő viszonyt. Életünkben dualizmus érvényesül a véges és a végtelen között, az én és a te között, és ez Istenre vonatkozóan is főnáll.

— *Miként lehet ez föloldani?*

Úgy lehet feloldani, hogy alapvetően már fel van oldva Isten által, csak meg kell találni a feloldás kulcsát és következetesen meg kell valósítani. Isten ugyanis a véges és végtelen viszonyát alapvetően szeretet-kapcsolatként gondolta el. Ezért alapvető, hogy az ember szabad lény. Isten teremtő kedve létrehozta a világot, a csillagokat, a fákat, virágokat stb., de amíg nincs valaki, aki — megcsodálva ezt a szépséget — Istent fel tudja ismerni, addig mindez csupán légüres térben elpuffogatott szépség.

— *Öncélú?*

Az nem lenne baj, hogy öncélú, mert Istennél valamiként minden öncélú. Persze Istennél az öncélúság nem jelent önzést, hanem az isteni jóság teljes és semmi által nem szükségszerű — csak önmaga által szükségszerűnek akart — kiáradást. Az a fontos, hogy legyen szabad személy, aki mint önállóság áll Istennel szemben. S ez kezdettől fogva így van, mert Istenben magában az eredeti valóság Isten egysége és többsége; háromsága. Voltaképpen minden erre az alapvető hittitokra megy vissza. Istenben megvan a tökéletes egység, de úgy, hogy a tökéletes egység egyben tökéletes differenciáltság is. A Teremtőben a legmagasabbrendű feszültség egysége létezik. Ezért van az, hogy minden ellentét eleve tökéletes egységet föltételező, vagyis nincs olyan ellentét, amely nem az ellentétek egysége volna. A lét rendjében tehát elvileg sem gondolható el az egymással szembenálló valóságok olyan különbözősége, ahol ne lenne meg már eleve, a feloldás lehetősége.

— *Mit jelent az, hogy az isteni jóság szükségszerűen kiárad?*

Bonum est diffusivum sui, a jó a maga tökéletes mivoltában nem is gondolható el másként, mint magát szabadon közlő valóságként. Ezt sokszor úgy értik, hogy a jó szükségszerűen közli önmagát, tehát nem szabad. A Szentháromság-dogma is kimondja, hogy az isteni eredések szükségszerűek, de egyben szabadok is. Itt olyan szükségszerűségről van szó, amely a teljes isteni szabadságból ered. Az Atya végtelen tökéletessége és végtelen szabadsága folytán közli önmagát, és csak ez a szükségszerűség — amely a szabadságból ered — lehet isteni, vagyis végtelen és abszolút szükségszerűség. Miért? Nos, Istent semmiféle külső erő nem mozgatja, csak önmaga önmagát. S ami önmaga által mozgatja önmagát, az a szabadság. Olyasféle szükségszerűség Istenben nyilván el is gondolható, mely nem szabadságának a következménye.

Amint ez a tökéletesen egymásba fonódó dialektika a teremtett, a véges szférába kerül, szükségszerűen szétesik. El kell fogadnunk — legalábbis kiindulópontként —, hogy nem vagyunk istenek. Végpontként persze valamiképpen azok lehetünk. De az Istennel való egyesülés sem szünteti meg az embert a maga mivoltában, nem szívja föl, nem semmisíti meg, hanem végességét és végtelenségig kitöltve kiteljesíti. Íme, az örök élet.

Még jobban megvilágítanám a szabadságból eredő szükségszerűséget, mert ez elválaszthatatlan az engedelmesség kérdésétől. Ha az ember fejlődése folyamán leköti magát a jó mellett és szabad elhatározással azt a maga számára — mivel felismerte, hogy az számára jó, sőt a legjobb — kötelezővé teszi, az a szabadságnak nem a megszűnését jelenti, hanem a kiteljesedését. A szabadság azzal, hogy önmagát köti meg, vagyis magára vállal bizonyos szükségszerűséget, dinamikus önerejét demonstrálja. A szabadság választás lehetősége, de nem az a legszabadabb ember, aki soha nem választ semmit és mindig minden lehetőséget nyitva tart, hanem az, aki egyértelműen lekötötte magát a jó mellett, és lehetőleg minden más utat eltorlaszol maga elől, hogy a választott jót elhagyhassa. Az a szabadság, amely mindig csak lehetőségként kering önmagában, csupán potencia, mely nem valósult még meg. Ez a bizonyos értelemben vett fogalmi önellentmondás jellemzi teljes létvalóságunkat. A rossz választásának lehetősége tehát nem a szabadságunk igazi lehetősége, csupán valamiféle absztrakt szabadságra utal. A szabadság tulajdonképpen nem más, mint alapvető szellemi tendencia, amely értelmes. Az értelem, az igaz megtérése és akarása összetartoznak. Az a fajta szabadság, szabadakarat, amely függetleníti magát az értelemről, vagyis értelmetlen dolgokat csinál, bizonyos értelemben szabadságnak nevezhető ugyan, de voltaképpen a szabadság perveltálása. Akkor tudjuk igazán meghatározni, hogy mi értelmes, ha tudjuk, mi a jó és igaz. Ennek keresésében az emberek sokszor rövidtávú érdekeiket veszik csupán számításba. A rövidtávú érdekekről azonban hosszútávon általában ki szokott derülni, hogy az nem volt igazán értelmes. Amit ugyanis az emberek keresnek, az nem *valamiféle* jó, hanem az igazi, a legfőbb jó. Alapvetően mindenki jót akar. Az a tragikus, ha valaki a jónak az akarása közben elhagyja a következetesen jót-tevés útját, mert akkor a jó akarása deformálódhat. S bekövetkezik a bűnnek, a rossz cselekedetek a legnagyobb és legborzasztóbb büntetése, hogy a jót akaró ember vakká válik. A vakság növekszik benne és elvezethet a teljeseen kiélt rosszhoz, amikor valaki valamit csak azért akar, mert ők akarja, mert az az ő akarata. Ez a teljes és tökéletes önbezárulás, kevélység és önistenítés. Önmagára irányultságában képtelen lesz az igazi jó megsejtetésére is. Romboló erővé válhat, pusztuljék minden, de történjék az, amit én akarok. Bizonyos értelemben így tudom megérteni a történelem nagy pusztítóit. Hitler a bunkerban úgy vélte, ha neki pusztulnia kell, hát pusztuljon az egész német nép is.

A sátán is a jót akarja, önmaga javát, önmagában bezárulva. Képtelen kilépni saját önistenítéséből és ezért létre jön a tökéletes vaksága a jóval szemben. Az Isten elleni lázadás állapotában megmerevedett és mérhetetlenül irigy azokkal szemben, akik még Isten felé törekszenek (in statu viae) anélkül, hogy elérték volna. Ha nekem nem jó — az ördög tudja, hogy neki alapvetően nem jó — másnak se legyen jó. Számára szörnyű, hogy amit ő nem ért el, mások elérhetik.

Tudni kell azonban azt is, hogy a rossz jelenléte a fejlődő világban szükségszerű, s ez nem a végső rossz. Amíg nem volt élet a világegyetemben a csillagok, az anyagtömegek felrobbantak, és ez a fejlődés útja volt; tehát jó. A rossz ott merül fel először, ahol élet van, ahol megjelenik az önállóságnak és az önbirtoklásnak a legelső csírája. Ahol élet van, szükségszerűen megjelenik a halál, sőt csakis a halál teszi lehetővé az életet. A biológiai halál nem feltétlenül rossz.

— *Mi a különbség az engedelmesség és az engedelmeskedés között?*

Az engedelmeskedést kicsit az engedelmesség kifigurázásának érzem. Ha mint igét használom a kifejezést, nincs probléma, az ennek megfelelő magatartást azonban az engedelmességgel szoktuk leírni. A nyelvhasználatban érzek bizonyos tendenciát, mintha a pejoratív értelem felé csúsztatná el a fogalmat, aki így használja.

— *Mikor jogos megtagadni az engedelmességet?*

Minden esetben, amikor az az Isten által követelt személyes magatartás ellentétére akar kötelezni. A lelkiismeret az, ami végeredményben döntő. Luther is valóban meg

volt győződve, hogy a tiszta evangéliumért, az emberek üdvösségéért küzd. A jó mozgatta, de hogy voltaképpen mi történik az emberi lelkiismeretben, azt nehéz megmondani. Az öngigazolás mindig a jó érdekében történik, és míg az ember nem lát át mindent, ebbe belecsúszhat alapvető tévedés és maga is azt hiszi, hogy igazán a jóért küzd.

Isten mindenkit a lelkiismerete szerint ítél meg. A lelkiismeret szavát el lehet ugyan hallgattatni, mégis valamiként minden ember tudja, hogy hányadán áll, ha másnak, vagy önmagának sem vallja be, s ha nem is tudja mindig, de a döntő pontoknál igen. Nehézség lehet, hogy a lelkiismeretre való hivatkozás könnyen előszedhető érvvé válhat a köteles engedelmisség megtagadására. Olyan helyzetek állhatnak elő, hogy valaki lehetetlenné teheti magát a közösségében.

— *Tetten lehet ezt érni?*

Megközelíthető módszerekkel. A dolog elvileg világos; az előjárónak a közösségen — például szerzetesi renden — belül joga van parancsolni. Az előjárót is köti azonban az engedelmisség a rend alkotmányával szemben, s nem parancsolhat olyasmit, ami eltér ennek szellemétől és előírásaitól. Előírásait, ha mégis olyant parancsol, jog és kötelesség megtagadni, mert Istennek jobban kell engedelmeskedni, mint bármely emberi tekintélynek. Mint mondtam, akkor van probléma, ha az alattvaló azt mondja; ezt vagy azt, amit az előjáró tőle megkíván, bűnnek tartja. Azért probléma, mert a lelkiismeretet nem szabad kényszeríteni. A nehéz helyzetben dialógusra van szükség, de végső döntés mégis az előjáróé kell legyen. Ha nem tisztulnak ki a dolgok, a vívódó személy lelkiismereti szabadságát és méltóságát tiszteletben tartva az illető közösségnek joga, sőt kötelessége megmondani, hogy már nem tekinti olyannak, mint aki közösségükhöz tartozik. Mindenkor nagy beleérzéssel kell eljárni, ám esetenként a határozott, világos döntésre, az elhatárolódásra szükség van.

A jó vagy rosszhiszeműség megítélése roppant nehéz. Nem is kell megtenni! Tekintse például Lefebvre esetét; ha számára lelkiismereti kényszer volt, hogy a pápát heretikusnak tartsa, akkor nem cselekedhetett másként. Az egyháznak viszont joga volt megmondani, hogy őt és követőit nem tartja az egyházhoz tartozóknak.

— *Nem is baj, hogy többen lemaradnak az egyháztól?*

Ezek a szakadások fájdalmasak és botrányosak, sok embert megingatnak a hitben. De, hogy mi az igazi tragédia, azt nem tudjuk. Az egyetlen igazi tragédia a kárhozat és, hogy ezek az események miként viszonyulnak az emberi üdvösséghez, azt egyértelműen nem tudjuk. Én abból indultam ki, hogy az illető teljesen jóhiszemű. Mindig ez a nagy kérdés. Jóhiszeműség vagy hatalomvágyó, öntelt, kevésbé erényes magatartások rejtőzhetnek egyes cselekedetek mögött. Egészen bizonyosan minden szakadás mögött ilyenek is voltak, teljes jóhiszeműséggel soha nem szakadt el senki. Ám, a legvégső pontot nem láthatjuk és ez így van jól. Magam sok pozitívumot látok a Boros László féle teóriában, miszerint a halál pillanata utolsó döntés elé állít bennünket, ott aztán ratifikálni kell a dolgokat jó vagy rossz irányba. A végső döntés persze az előzmények által erősen meghatározott. Az üdvösség és a kárhozat kérdését végeredményben nem tudjuk megítélni. Olyasvalami az, ami Isten és a személyes szabadságban döntő teremtmény között játszódik le.

— *Miért az engedelmisség a szerzetesi hármasság fogadalom egyik alapja?*

Érdekes kérdés. Valóban, az evangéliumban a szerzeteseknél megvalósuló engedelmisségről közvetlenül nincs szó, és a szerzetesség kialakulásánál is a szegénység és szüzesség voltak az elsők, melyek — mint evangéliumi tanácsok — az egyház tudatában felmerültek. Ám, az engedelmisség is korán megmutatkozott a közösségi élt vonatkozásában. Aki radikális módon törekedett a keresztényi tökéletességre, alárendelte magát egy lelkiezetőnek, azután egy apátnak. A közösségi életben belül az önkaratról való lemondás, az alárendeltség és alázatosság fontossá váltak. Az önkaratot olyasminnek tekintették, ami az embert könnyen bűnbe viszi, könnyen saját kedvtelésének keresésére

öszönözheti és, hogy ettől megszabaduljanak, az engedelmisséget — alárendeltséget, alázatosságot — választották. A szerzetesi közösségben az engedelmisség teszi lehetővé — ez az ideális állapot —, hogy a szerzetes a szolgálatot, az önzetlenséget kézzelfoghatóan és egyértelmű módon tudja gyakorolni. Így válik hasonlónak Krisztushoz, akinek az Atya iránti engedelmissége a felülmúlhatatlan példakép.

Az engedelmisség teológiaiag nehezen megokolható pontja, hogyan lehet Krisztusnak az Atya iránti engedelmisségét azáltal megvalósítani, hogy valaki engedelmisséget fogad egy emberi előjárónak, intézkedései elővételezett elfogadásával. Bizonyos értelemben úgy tűnhet, hogy az engedelmisségi fogadalommal a szerzetes biankó csekket ad át, persze nem egészen, hiszen említettem, hogy az előjáró sem parancsolhat mást, mint a szerzet alkotmányának megfelelőt.

Fontos tisztán látni, hogy a szerzetesi engedelmisség nem ugyanaz, mint a gyermek engedelmissége szülei iránt. A nevelő és nevelt közötti engedelmisség viszont arra irányul, hogy megszüntesse magát, a gyermek maga is felnő. A szerzetesi engedelmisség nem abból indult ki, hogy az előjáró okosabb, tapasztaltabb, átfogóbb szemlélettel rendelkező, — nem ebbe a nevelő-nevelt sémába illeszkedik. Független attól, hogy ki az okosabb. A szerzetes önként elfogadja a helyzet rizikóját. mert bízunk az isteni gondviselésben és az a hitből fakadó meglátás vezeti, hogy ha kiszolgáltatja önmagát és fontos dolgokban nem ő dönt magáról, akkor nem jár rosszul. Kiszolgáltatja magát Istennek, még ha emberileg kevésbé is tud kifejlődni. Racionálisan teljesen meg nem indokolható hittel tudja, hogy ha Isten nagyobb szolgálata emberileg — tehetség kifejlesztése, egészsége megőrzése szempontjából — hátrányára válnék, akkor Isten majd jóváteszi úgy, hogy az messze felülmúlja a magára vett, üdvözítő értelemben elvállalt szenvedést, keresztet, megpróbáltatást. Persze nem lehet az áldozatot az emberi kiteljesedésre sandítva vállalni. A kulcs Jézus Krisztus engedelmissége. S aki mindenáron ki akarja küszöbölni életéből a szenvedést, az nem követi azt az utat, amely a megváltás megvalósításával számunkra nyilvánvaló lett.

A keresztény élet paradoxonával van itt dolgunk, amit Pál apostol úgy fejez ki a Filippi levélben: „Mindaz, amit egykor előnynek tekintettem, Krisztus Jézusnak fölséges ismeretéhez mérten mindent akadálynak tartok. Érte mindent elvettem, sőt szemétnek tartottam, csak hogy Krisztust elnyerhessem és hozzá tartozzam” (Fil 3,7—9a). A végső megoldást az a meggyőződés jelenti, hogy a keresztény személyiség kibontakoztatása áldozatot is kíván, és ennek az alapmagatartásnak a kialakulása a személyiség legmagasabbrendű kifejlődését jelenti. A keresztény személyiség csúcsa tehát nem a minden szempontból humanusan kiteljesedett, sikeres ember. A keresztény személyiség csúcsát az érheti el, aki — ha az adott pillanatban szükségszerű körülmények úgy kívánják — a megpróbáltatást is vállalja. S ez alól nem lehet kibújni anélkül, hogy azzal vissza ne utasítanánk a személyes isteni hívást, hogy a megfeszített és értünk szenvedő Urat kövessük. Az ilyen helyzetben, amely persze mindig személyes döntés, az engedelmisség megpróbáltatásokat jelentő helyzetei a hit végső perspektíváiban szemlélve olyan értelmet nyernek, amely messze felülmúl minden lehetséges, az összes szempontokat ki egyenlítő, és így a humanista megfontolás számára is érthető emberszemlélet által megvalósítható önkifejlődést. Ez azonban már hitből való érvelés, csak azok számára lehet érthetővé tenni, akik a keresztény hit alapján állnak, akik számára Krisztus személye és a hozzá hasonlítás döntő fontosságú. Még egyszerűbben: az igazi emberi kiteljesedés, melyet az ember igazán csak a hit által megvilágosítva tud felfogni, a krisztusi kiüresedés.

— *Jézus Krisztus miért vállalta a végső kiüresedést, a kereszthalált?*

Hogy miért kellett a megváltásnak így történnie? Erre több válasz is lehetséges, illetve minden válasz ugyanazt akarja kifejezni, ha egészen egyértelműen nem is tudjuk fogalmilag kifejezni. Bizonyos, hogy a szenvedés önmagában, mint olyan, nem érték. Érték azonban, sőt sajátos értelemben a legnagyobb személyes érték az önmagából kilépni tudó önzetlen szeretet, amelynek valóságos és komolysága akkor mutatkozhat meg félre-

érthetetlenül, ha valaki a szenvedést is vállalja. A rossz legyőzésének és kiküszöbölésének egyetlen hatásos eszköze a szenvedés elvállalása. S milyen szenvedést vállalt magára az Úr? Krisztus azt a szenvedést vállalta magára, egészen konkrét formában, amelyet a bűn és az emberi gonoszság ebbe a világba hozott. Nem ragadta meg az emberi hatalmat, nem védekezett, hanem éppen a védtelenséget választotta. Nem az a messiás volt, aki a földies elképzeléseket kielégítette, ezért ítelték őt el. Mindezt magára vállalva radikálisan megváltoztatta az emberi szituációt. Egyetlen volt, aki bűn nélkül, egészen ártatlanul élt a világban úgy, hogy a rosszat, ami a világban volt a legmélyebb dimenziójáig elfogadta anélkül, hogy Isten ellen föllázadt volna. Íme, a valódi engedelmesség. Látja, akárhogy körbejárjuk a témát, mindig ide jutunk: Elfogadni a saját szituációt, a végességet és a korlátokat. Nem azt jelenti ez, hogy az embernek mindenkor gúzsba kötve kell léteznie, de el kell fogadnia megtapasztalt végességét, korlátait és alapjában véve a halálát is. A megváltás lényege abban áll, hogy Krisztus elfogadta ezt. Rendkívülien idevég a 2. Korintusi levél néhány verse. Pál apostol tipikusan páli módon, majdnem banális úton jut el valami fantasztikusan mély gondolat kifejtéséhez. Vitatkoznak vele, hogy ő hol ezt, hol azt akarja: „Nem mindegy az igen és a nem” (2Kor 1,18) — védekezik a gyanúsításokkal szemben, és megragadja az alkalmat, hogy a megváltás ökonómiáját kifejtő mélységbe lenyúljon. „Isten Fia, Jézus Krisztus ugyanis, akit mi... hirdettünk köztetek, nem volt majd igen, majd nem, hanem az igen valósult meg benne. Isten valamennyi ígérete igenné lett benne. Ezért hangzik föl általa az ajkunkon az Amen, Isten dicsőségére” (2Kor 1,19—21a). Isten részéről az emberiség felé kimondott igen, Jézus Krisztus maga, akiben Isten végérvényesen kimondja az igent, hogy ő az igazi Emmanuel, aki visszavonhatatlanul közösségre lép velünk — „Isten velünk”, — ugyanakkor Jézus Krisztus szenvedése, sorsvállalása, halála révén az emberiség igenje Isten felé. Az emberiség ezt az igent nem tudta volna magától kimondani. Az Istennel szembeni igen csak az lehet az ember számára, hogy elfogadja önmagát, mindazt, ami az ember. S ezt csupán Jézus Krisztus tette meg és ez volt az ő engedelmsége. Azért kellett ennek egészen a kereszthalálig történnie, hogy mindez teljesen világossá és kézzelfoghatóvá váljék. Ő tehát Isten igenje számunkra, és ő az egész emberiség nevében kimondott emberi igen Isten felé. S a kettő ugyanaz. A kettő identikus és ez a khalkedoni dogma; valóságos Isten a hozzánk jövésben, és valóságos ember, az Istenhez menő emberiség reprezentációjaként. A megváltással, mint mondtam, az emberiség helyzete radikálisan megváltozott, és ez nyilatkozott ki a föltámadásban. Olyan halál volt ez, amely örök életet biztosít számunkra. A feltámadás úgy is értelmezhető, mint a másvilág kézzel fogható beletörése, belerobbanása ebbe a mi világunkba.

— *Milyen jövője lehet az engedelmségeknek?*

Lehet-e a hitnek jövője? — kérdezhetném. Ezek a kérdések engem kevésbé zavarnak meg. Természetes, hogy a szekularizált világ az a világ, amely előbb-utóbb rá fog jönni, hogy önmagának nem elegendő. Úgylehet, egyeseknél hosszabb, másoknál rövidebb lesz a folyamata, vagy valaki észre sem veszi, merre tart. Világos azonban, hogy szekularizált létünkben nagyon hiányzik valami, és ez pontosan a transzcendencia, a személyes Isten. A világ a maga kárán fogja megtanulni, hogy erre szüksége van. Szociológiai felmérések alapján nem lehet az egyház jövőjét és általában a hit időszerűségét kétségbe vonni vagy lehetetlennek mondani. Az igazság nem attól függ, hogy pillanatnyilag hányan vallják. Krisztus föltámadása után az apostolok szociológiai felmérésekre hivatkozva talán el sem kezdik azt a térítő munkát, melyet a feltámadott kívánt tőlünk.

A feltámadás valóságának ereje, az emberiség vágya a tökéletes és teljes boldogság, az Istennel való egyesülés után, — mindez valódi erő és dinamika, amely újra és újra életelőre fog szökkenni.

— *Köszönjük a beszélgetést.*

Zimányi Ágnes

HIÁNY VAN PAPOKBAN IS, HÍVŐKBEN IS

— Vita a jelen lelkipásztorkodásunk kríziséről —

Magától értetődőnek vehetjük, hogy folyóiratunk minden egyes olvasója szívén viseli a *keresztény hit sorsát* korunkban. Egy nemrég itt publikált cikk a *lelkipásztorkodás* komoly *kríziséről* szól. Nos, némelyek már nem veszik szívesen, ha „krízisről szövegelnek” nekik. De hogy maguk hintsenek port a saját szemükbe, ez mégsem lehet a jövőnek, Európa „újraevangelizálásának” az útja...

„A szívemből beszélt ez a mai lelkipásztorkodás kríziséről szóló őszinte szó, egybe-vág tapasztalataimmal, amikre 34 éves plébánosságom idején tettem szert...” Ez az idézet a sok olvasói levél egyikéből való, amit a *Christ in der Gegenwart* 11. számában „Hogyan rombolja szét magát az egyház” címmel közölt cikkel kapcsolatban kaptunk. A szöveg, amelyet cikkszolgálatunk is fölkínált (és több, mint 70 ezer példányban rendeltek meg), élénk visszhangot keltett, egészen a püspökökig. A cikk (és a „Lelki szükség-állapot ellen” c. könyv) szerzőjét, P. Bernardin *Schellenberger-t* köszönet illeti bátor, de még inkább pozitív, ösztönző gondolataiért. Most itt megpróbálunk összefoglalóan keresztmetszetet adni az olvasói hozzászólásokból.

Természetesen nemcsak papok és plébánosok jelentkeztek, hanem sok világi is. Egy nő olvasónk így ír: „Schellenberger biztosan sok embernek a szíve szerint szól. Manapság sok kérdésünkkel maradunk magunkra. Nagyon hálás vagyok az Önök folyóiratába adott útmutatásokért.” Egy másik világi kissé keményebb hangot üt meg: „Végre valami építő dolog! Nagyon hálás vagyok, magam is így képzeltem el már rég a lelkipásztorkodást.” Végül egy nagyvárosi lelkipásztor: „Páter Schellenberger gondolataiból nem ültethető át minden, van, ami csak a vidéki-falusi életbe illeszthető be. Azonban értéke a könyvnek, amiből a cikket vették az, hogy a lelkipásztorkodás *minőségét* hangsúlyozza. ezt a problémát elkendőzik az egyházi statisztikusok, amikor arra mutatnak rá, hogy összességében alig van hiány lelkipásztori ‘személyzetben’, mert olyan mennyiségben lének világiak a bármely mennyiségben hiányzó papok helyére, amennyi csak kell...”

Jöttek — természetesen — negatív hozzászólások is, egypáran úgy vélekedtek, hogy a cikk nézőpontja *alapjában* hamis. Például: „protestánskodó”, mert lényegében „nagyon elmosódott, mert a korszellemnek túlságosan elkötelezett katolikus kereszténységet” képvisel. Önrombolás? „Ebben csak igazat adhatok Önöknek; de nem a katolikus egyházra nézve, amely már csak azért is szétrombolhatatlan, mert az Oltáriszentség misztériumából él, amiben Önök nyilván nem hisznek már úgy igazán... Ezért gondolom azt is, hogy a szerző helytelenül veszi a lelkipásztorkodás fogalmát, mert az istenszolgálatot átbillentli egy nagyon kétséges világszolgálatá, amiért a pap csak másodsorban van.”

A papnak kell mindent csinálnia?

Páter Schellenberger a valóságban egy az *élethez közel álló, párbeszédese, személyes lelki-*

P. Bernardin Schellenberger írását legutóbbi (1991. augusztus) számunkban fordításban közöltük. Időközben megjelent a népszerű, nagy példányszámú német egyházi lapnak, a „*Christ in der Gegenwart*”-nak ezidei 20. száma (1991. május 19.). Az abban közölt, hozzászólásokat tartalmazó írást olvasóinkkal is ismertetjük.

pasztorkodás mellett száll síkra, amelyik az egyes emberrel törődik, ahol a papnak már nem az a dolga, hogy az „egész területet átfogóan” lássa el szentségekkel az egyházközségeket, hanem egyénileg — azt mondhatnók: gyógyító beszélgetésben — szólítja meg a személyeket. Ehhez viszont nagyon kevés a papunk, és a növekvő paphiány miatt a helyzet e tekintetben csak rosszabb lesz.

Egy fiatal teológus véleménye: „Mint az egyházközségi pasztoráció leendő munkatársát, engem is nagyon közelről érintenek az ott mondottak. Sok pozitívumot fedeztem fel bennük, például, hogy az embereket nem szabad kényszeríteni a templombajlásra, s hogy az egyház nem válhat vallási szolgáltató vállalattá. Ami azonban nem tetszik: hogy az egyházközségnek ez a képe tulajdonképpen mégis nagyon *papcentrikus*. Ha követnénk Páter Schellenberger nézetét, hamarosan nem lennének élő közösségeink, mert a pap nélküli egyházközség szükségképpen elapad. Nem egy zsinat előtti elképzelésről van itt szó, amelyik fölmagasztalja a 'Plébános Urat'? Nem lehet kikerülni a kérdést: vajon a papnak kell-e az egyházközség 'középpontjának' lennie?”

Nem a pap, hanem *Jézus Krisztus* a középpontja minden keresztény közösségnek — írja aztán tovább, s ha egy egyházban már nincs elég pap az Eucharisztia ünnepléséhez, akkor a „pap nélküli egyházközségeknek” kell megtartaniuk a maguk saját istentiszteleteit.

„Néhány napja plébánia-gyűlést tartottunk, s az éppen ezzel a problémával foglalkozott. Ott is panaszkodtunk a növekvő paphiány miatt, s azzal okoltuk meg istentiszteleti kínálatunk leépítését. Viszont a papunk mellett van két lelkipasztorkodó diakonusunk is. Nem lehetséges az istentiszteletekben nagyobb változatosság? Kell, hogy mindig mise legyen? Az egyházközségek is tarthatnának például a diakonusokkal áldoztatással összekapcsolat ige-istentiszteletet. Nem jelezné ez az egyházközségen belül, és főleg nem váltaná életre egy kissé jobban a hivatalok és feladatok sokféleségét? Valóban a papnak kell mindent csinálnia? Minden istentiszteleti ünneplésben jelen van Jézus Krisztus, akitől a közösség szerető odafigyelést és áldást nyer, s akire irányul minden magasztalás és hála. A diakonusok, a lelkipásztori kisegítők, nők és férfiak, ugyancsak helyi lelkipásztorok, rajtuk, mindökon keresztül is létrehozható az egyházzal az eleven kapcsolat.”

Persze itt felmerül a régi kérdés, hogy akik így az (ige-áldoztató) istentiszteletet vezetik, miért ne ünnepelhetnék ők maguk az Eucharisziát is a már húsz évvel ezelőtt megfogalmazott követelmény értelmében, hogy engedjék meg a „kipróbált nős férfiak” pap-pá mentelését. Egy olvasó még radikálisabban nézi ezt a problémát:

„Tud valaki egyetlen valódi, magában megálló és megcélolhatatlan érvet azzal szemben, hogy egy keresztény közösségben *minden* tag, aki meg van keresztelve, ordinálható, szentelhető lenne, ha hivatásuknak éreznék azt? Miből lehet kikövetkeztetni minden korra kötelezően, hogy Isten népének körülbelül csak egy ezreléke ordinálható? Minden általam ismert ellenérv véleményem szerint arra vezethető vissza, hogy korábbi vallási-politikai elképzeléseket (például a főnök-varázsló séma szerint) vittek át a kereszténységre. Az Apostolok Cselekedetei 2,17 idézi Joel prófétát, aki szerint a Lélek *mindenkire* kiáradt.” Ez az olvasónk aztán idézi *Wanke* erfurti püspököt: „sok mindenről, amiről eddig azt gondoltuk, hogy a föladhatatlan katolikumhoz tartozik, ki fog derülni, hogy egy kor függvénye volt csupán, és elválasztható az egyház lényegétől. Amire szükségünk van, az köznapi kereszténységünk átítatása elmélyült lelkiséggel, valamint egy tágabb lelkipasztorkodás-fogalom.”

A világi mindent csinálhat?

Egy lelkipásztor írja, aki éppen most tért haza dél-amerikai útból: „Venezuelában két sürgős ajánlatot kaptam: vegyék át egy 60 ezer vagy egy 30 ezer lelket számláló egyházközséget...”

Dehát csak nem lehet a világegyház programja, hogy újra minden istenhátamögötti kis falunak főiskolát végzett, cölebsz papot találjon — az apostolok sem voltak azok! Az embereknek végre meg kell szabadulniuk attól, hogy ellátottságban gondolkodjanak; önállóknak kell lenniük a hitben, mint például a bázisközségekben a mindenkori felelősökkel.”

A kérdésünkhöz kapcsolódó vitához igen értékesen járult hozzá egy ferences, aki *Dél-Afrikában* dolgozik. Azt írja: Abból, ami a cikkben követelményként szerepel, már sok minden „messze mögöttünk van”. Aki nyitott szemmel jár a világban, annak meg kell állapítania: a katolikus világban mindenütt megkezdődött a plébániák életében az élénkülés folyamata, s ezt nem lehet nem észre venni:

„Természetesen én is látom az üres padokat, amikor néhány évenként itthoni szabadságra jövök. De hol volt meg az korábban, amikor egy falusi plébánosnak csak négy-öt száz emberről kellett gondoskodnia, hogy világiak működtek volna vele együtt olyan intenzíven az elsődőzési és bérnálási előkészületben, a jegyesoktatásban? Ne feledkezzünk meg az aktív asszonycsoportokról, a karitás- és szeniorcsoportokról, amelyeknek a példás munkáját mindig kénytelen vagyok megcsodálni. És nem ritkán, hogy is volt a régi időkben? A falusi plébános csak kevés emberért volt, azonban emlékszem olyan mondásokra, mint például: „a papunknak több ideje van a méheire, mint ránk...”

Ez a misszionárius tudósít a továbbiakban afrikai eleven egyházközösségről: „Durban egyik külvárosában vagyok, lakóinak száma 18 ezer, közülük 9500 katolikus. Színeseknek (coloureds) mondják őket, mert nem is feketék, nem is fehérek. A külvárosban, az út másik oldalán 22 ezer indiai él, de közülük csak 120 család katolikus. Mint egyedül lévő lelkipásztor, ilyen körülmények között a legjobb akarat mellett sem tudok megfelelni mindenkinek. A plébániát beosztottuk tizenkét kerületre, s ezek mindegyike saját aktivistát fejt ki, ami a biblia- és imaköröket, az elsődőző és bérnálkozó csoportokat illeti. 85 férfi és nő, részben idősek diákok és diáklányok, oktat hét közben katekizmust. 22 áldoztató szolgál vasárnap, és hétközben is, mikor betegekhez mennek, vagy házi ájtatosságokat tartanak. Ha meghal valaki a plébánia területén, a szomszédok az illető körzetben három este elmennek a halott házába és imádkoznak a hozzátartozókkal. Legtöbbször nem is tudja a lakás befogadni az imádkozókat, úgy hogy a halottasház előtt ülnek és ott imádkoznak a többiekkel együtt... Ha valaki megbetegszik, az illető körzetben imádkoznak érte, vasárnap is, a közös istentiszteleten.”

Modellek — szerkezetváltás

Ezzel a messze Afrikától érkező hanggal nyilván eljutottunk a *probléma magváig*: Németország egyháza nem a paphiány miatt haldoklik, hanem, mert a megkeresztelt és megbérnált keresztények között kevesen vannak, akik igazi *közösségi érzéssel* bírnak. Németországban igen sokan kritizálják az egyházat, de minden elevenedés ellenére még mindig nagyon kevesen vannak az olyanok, akik készek magukat aktívan bevetni.

Egy plébános arra használta fel a cikkünk megjelenését, hogy „pásztorlevelet” írjon egyházközösségének: „Nálunk, a Rheinland tartományban az egyházközösség szereti a papját: *pásztornak* hívni, ami nem jelent mást, mint hogy pásztor. Jézus Krisztusról, a jó Pásztorról olvassuk: 'Ismerem az enyéimet, és az enyéim ismernek engem.' Tíz éve vagyok itt plébános, sokat ismerem, de messze nem mindenkit... Egymást ismerni annyit jelent, mint bizalmas viszonyban lenni, lélekben közel lenni egymáshoz, mint barátok között vagy a családban. Egyházközösségünkben nem maradunk-e, minden közös aktivitásunk ellenére is, sokszor idegenek egymás számára, mert túlságosan kevés időt szentelünk egymásnak? Mindegyikünk tudja: *A névtelenség halálos lehet*, a kapcsolatok halála rejlik mögötte. A *lelkipásztorkodás* arra való, hogy először is *megettörje ez a névtelenséget*, hidat építsen az emberek között, *ajtót tárjon a másik előtt*, kihozza az embereket elszigeteltségükből. Ezt a plébános egy ötezres egyházközösségben nyilván nem tudja megtenni egyedül, még a legjobb akarat mellett sem. A hagyományos lelkipásztorkodás tulajdonképpen a plébánostól vár mindent — s az egyházközösztől elsősorban azt, hogy legyen megelégedve, viselkedjék nyugodtan, engedelmesen és egyetértően. Azonban az *ellátott nyájnak ma gondoskodó közösséggé kell válnia*. Már nem csupán objektum, hanem szubjektum is.”

Egyébként: *nemcsak paphiány van, van hívőhiány is!* Az új „lelkipásztorkodási modellek” közül sok már e miatt a tényállás miatt van kudarcra ítélve. A keresztényeknek csupán egy egészen kis köre aktivizálható, kész arra, hogy világiként legyen lelkipásztor.

Régebben a lelkipásztorkodás a családban kezdődött, e nélkül az alap nélkül nem tekintették lehetségesnek az eleven egyházközsegi életet. Ma már alig imádkoznak a családban közösen, a gyerekek, amikor hitoktatásra kerülnek, nem tudják a kereszttvetést és a Miatyánkot, a fiatal édesanyák már alig mennek be gyermekeikkel egyszer-egyszer a templomba, hogy ott csendben imádkozzanak, hogy a szentekről beszéljenek nekik, elmagyarázzák az egyes képeket és figurákat, s hogy megadják a tiszteletet az oltáron lévő keresztnak és a tabernákulumban jelen lévő Úrnak. Nemcsak a családokból számúzték a kereszttet, hanem az iskolákból és az egyetemekről is, a szabadidőből éppenúgy, mint a munkából. A művészet és a tudomány nem ismeri már a Bibliát. Egyre gyéribb tehát a vallás a bázison.

Karl Rahner már évekkkel ezelőtt beszélt az egyház, s vele együtt lelkipásztorkodási formája szükségképpen *szervezetváltásáról*. A mi „modellünk” nem lehet a Földközi-tenger környékének korai egyháza, de a középkor feudális népegyháza, vagy a barokk kor abszolutista-klerikális egyháza sem. A felvilágosodás óta bent az egyházban is valami új *tör utat magának*. Nem csupán külső, hanem sokkal inkább belső reformok azok, melyeket a II. Vatikáni zsinat elindított: vallásos magatartásunkban, lelkipásztorkodásunk indítékaiiban, a ránk nehezedeő pap- és hívőhiányban. Az első lépés az új felé a személyes, egyedi lelkigondozás, a nyílt, megértő szív a kísértések támadásában lévő másik ember iránt. Ezzel a lelkülettel mondta el Páter Schellenberger a mondanivalóját. annak a léleknek a „szervezetváltásáról” beszélhetnénk, amely a lelkeket kívánja gondozni.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa

A lapzárta után beérkezett hozzászólásokat a következő számunkban közöljük.

K Ö R K É P

Söveges Dávid

A SZERZETESENGEDELMESSÉGRŐL — TÖRTÉNELMI HOSSZMETSZETBEN

„Az engedelmesség...tetsző lesz Isten előtt és kedves az embereknek...”

(Szent Benedek Regulája 5,14)

Az engedelmesség helye a keresztény életben

Óriásira nőtt immár az engedelmességgel foglalkozó irodalom. Hogy itt probléma van, letagadhatatlan. Alois Müller könyvének¹ bevezető fejezete ezt nyilvánvalóvá tette (1964), és azóta még tovább nőtt a témával foglalkozó pro et contra írárok száma. J. Leclercq szava beigazolódott: „Az engedelmesség-irodalom nagy részét meghatározza a rettegés, hogy az alattvalók nem engedelmeskednek. Egy kisebb része (ma talán már nem is kisebb) éppen fordítva, attól az óhajtól van áthatva, hogy az ellenszegülést vagy legalább néhány válfaját igazolja”.² De a leegyszerűsítés, az egy okra való visszavezetés, inkább elhomályosítja az igazi helyzetet, semmint magyarázza.

Hogy a kérdés ennyire akuttá vált napjainkban, annak többféle oka lehet. Egyházon belüli és külső egyaránt. Belső: az egyházi tekintély megnövekedése az utolsó másfél században, IX. Piustól kezdve. Mindenki az egyházi hierarchiára figyel, elsősorban a pápára. Ahhoz igazodik vagy attól fordul el. Az I. Vaticanumban éri el az a magatartás a csúcspontját az infallibilitás dogmájának kimondásával. Ami a középkor második felében megindult: az egyház azonosítása a hierarchiával, pl. Szienai Katalinnál, most már teljes lesz. Belülről is, kívülről is. — Az ilyen fokú pápára-figyelést a tömegkommunikációs médiák nagy mértékben elősegítették, a sajtó már a múlt század közepétől is.

A konvertita F. W. Faber, londoni oratoriánusról maradt fenn a kis anekdota, hogy azt mondta volna egyszer: Azt szeretném, ha a reggeli lágytojás és piritós mellett ott lennének az újságban a legújabb római döntések, hogy tudjam, mihez tartsam magam.

A II. Vatikáni zsinat itt változást és új irányt hoz a teljesebb egyháztanával, a laikus hívek nagykorúságának meghirdetésével, a hívek hitérzék-tanával.

Az engedelmisség problémájának kiéleződéséhez kívülről hozzájött a demokratizmus vagy legalábbis ahhoz hasonlóan látszó jelenség; az emberi autonómia erős hangsúlyozása, a tekintélyi, diktatórikus uralommal való szembe fordulás, a polgári engedetlenség, a „civil kurázi” értékke nyilvánítása stb.

Mindezek vetületei az egyházi életben az engedelmisség körüli viták. Az is hamar nyilvánvaló lett, hogy nem lehet az engedelmségről csak elkülönítve beszélni. Ahogy A. Müller könyvének címe is hangsúlyozza már, de nagyon sok más tanulmány is: ez összefüggésben van a parancsolással, a tekintéllyel, sőt más tényezőkkel is. Például a szabadsággal, a szeretettel, a hittel, az emberek közötti kapcsolatokkal. Ha a szabadsággal, akkor a felelősséggel is. Ha a tekintéllyel, akkor a tiszteletnek, a reverenciának is rokona. A hitben is benne van az engedelmes elfogadás mozzanata. A szeretettel annyiban, hogy mint szociális erény, a cselekvés területére vonatkozik.

Ha a tomista, neotomista rendszerben keressük az engedelmisség szisztematikus helyét, nem tehetjük minden további nélkül a legmagasabb helyre, ahogy gyakorlatban sokan és sokáig tették. Nem tartozik a három isteni erény közé (hit, remény, szeretet), a négy sarkalatos erény közül az igazságosságba szokták belefoglalni,³ ott is a szociális igazságosságba („Suum cuique”).

Hogy erény-e egyáltalán az engedelmisség? Attól is függ, hogyan határozzuk meg az erényt magát, és ebben az engedelmséget. Mivel az ma már nem olyan fontos teológiai kifejezés, mondhatunk helyette keresztény magatartást, talán még alampogatartást is.

Mindezekre tekintettel kell lennünk, ha helyes felfogást akarunk kialakítani.

Ha így a szisztematikus helyét körül is írtuk, még mindig nagyon szétágazó és összetett fogalomról van szó. Meg kell különböztetni az engedelmisség *fajait* is. Pl. aszerint, hogy kinek engedelmeskedünk. Istennek vagy embereknek, eszerint van vallási és világi engedelmisség. Vagy, ami még komplikálja: van, hogy emberen keresztül engedelmeskedem Istennek. — Meg szokták különböztetni aszerint, hogy mire irányul, mi a célja: nevelői engedelmséget, szociális engedelmséget és aszketikus engedelmséget. A szerzetesség történetének folyamán még ezek között is vannak alfelosztások, különbségek. De elkülönítésük mellett is ezek a fajták kapcsolatban vannak egymással, keresztezik egymást, egymásba folynak. Azt is állíthatjuk, hogy amit a szerzetesi engedelmségről mondunk, az lényegében áll az egyházi engedelmségre is, a hierarchiának nyújtott engedelmségre.

Még a szerzetesi engedelmséget sem kívánjuk kimerítően tárgyalni. Csak a történeti fejlődés néhány mozzanatára utalunk, olyanokra, amilyenek témánk szempontjából relevánsak. De hadd hangsúlyozzuk még egyszer: amit így elkülönítünk, kisarkítva, az a valóságban, a szerzeteséletben egységben van.

Pachomius és az anachoréták

Nem egészen helytálló az a feltételezés, hogy az engedelmisség a közös életet élő szerzetesek, koinobiták erénye. Ez az életforma Pachomiusszal kezdődött (345). Ami előtte volt, az remeteség, az anachoréták életformája. Ezeknek mintaszerű, nagy alakja

Antonius. Remete Szent Antal (356) életét Szent Athanasziosz Vitájából ismerjük, a remeté életmódjáról sok apró anekdota, a görög Apophthegmaták, a latin Vitae Patrum stb. írások tanúskodnak. Ezek élete mintha szigorúbb lenne, több aszkézis, feltűnőbb gyakorlatok, böjt, magány, virrasztás jellemzik őket. A szabadságot, amit a pusztai magányos élet ad nekik, nagyra értékelik. Van remete az egyik apophthegma szerint, aki nehezen viseli el, hogy öregkorára vissza kell térni egy közösségbe, koinobionba. De Cassianus 19. collatiójában beszéltet egy János apátot, aki hosszabb szerzeteselet után kimegy remetének, majd huszonöt év remeteség után visszatér a közös életbe, és itt az engedelmesség való alkalmat értékeli.

Pachomius ezzel a remete eszménnyel szemben a koinobiták alapítója. Hogy valami katonás lenne alapításában, az engedelmisség terén is, aligha áll. Sőt az engedelmisség, amit itt megkíván, eléggé más formájú, mint később a szerzeteseknél gyakorlatba jött. Pachomius meglehetősen egyedülálló. Ez újabban lett tudatosá, Fidelis Ruppert OSB és J. Bacht alapos munkái alapján.⁴

Pachomius kolostoralapításának indítókai — ahogy az ma már elég tisztán áll előttünk — „hogyminden nap az embereknek szolgáljon”, ahogy azt egy vízió nyilatkoztatta ki előtte. A cél tehát nem a magunk üdvössége, hanem a másoké.⁵ Pachomiusnál a szigorú remete-aszkézis helyett a közösségi érények lesznek fontosak. Szerinte a kolostori élet magasabb rendű: szociális kötöttségei miatt elsősorban. Jobban segítik egymást, felelnek egymásért, de az engedelmisség nála nem kerül előtérbe. Az engedelmisség is a közösség javát szolgálja, a szolgálat egyik fajának számít.⁶ Vitájából tudjuk, hogy sem ő, sem utóda, Theodorosz nem szívesen szóltak bele szerzeteseik belső életébe. Theodorosz tanítványa, Szilvanosz Istentől kap utasítást a szigorúbb aszkézisre. Ettől kezdve az apát nem ad neki tanácsot, és ő nem is kér. Isten vezeti belsőleg. Isten pedig a Szentírás szavaival és a lelkiismereten keresztül vezet, és csak ezek után jön az előjáró elirányító szava és az annak való engedelmisség. Pachomius úgy gondolja, néha jobb, ha az előjáró hallgat, nem rendelkezik, nem nyilatkozik. Isten belülről megvilágosítja a testvért. Ezért ő könnyen vissza is vonja rendelkezését. Vigyáz arra, hogy az előjáró a maga rendelkezéseivel el ne takarja Istent. Bár a közösség munkájával gondoskodik valamennyiük eltartásáról, mégsem lehet azt állítani, hogy az engedelmisség a kolostori, szinte gyári termelés szolgálatában állna.⁷

Pachomius engedelmisség-felfogását, de egész szerzetességének alapjait is élesebben látjuk, ha összevetjük az *anachorétákéval*. Csak erősen más indíttatású. Nem áll, hogy itt a remetéknél kevésbé fontos szerepet kap az engedelmisség. Nagyon is kap, de nem szociális, hanem a nevelői engedelmisség. A fiatal kezdő remetéknél egy öreghez, senexhez, atyához, apáthoz kellett csatlakoznia, ő nevelte, irányította őket. Sokszor hosszú időn át, de az általános az, hogy amikor a tanítvány maga is éretté lesz, akkor megszűnik az engedelmisség és ez a függési viszony.⁸ A közös életben — a koinobitáknál mint-ha tovább tartana — rögződne ez a mester-tanítvány viszony, bár itt a Regula veszi át a mester, a tanító szerepét.

A remetéknél az engedelmisséget individuálisan értelmezik: az aszkézis egyik fő eszköze lesz, amit sokszor a heroizmusig, virtuozitásig fokoznak.

Legyen erre példa Johannész Kolobosz engedelmissége. Cassius az Inst. IV. 24. fejezetben mondja el: az engedelmes tanítvány évekig öntözi az apátja által földbe dugott száraz vesszőt, az apát parancsára. Végül maga az apát tépi ki és dobja el a száraz ágat. — Ugyanez a történet az Alfabetikon 316. apophthegmájában, de már kiszínezve: messziről kell hoznia a vizet, ezt három éven át végzi, s végül — csodásan — kihajt a száraz vessző. Íme, az engedelmisség virága.

A parancs az atya részéről sokszor csak próbatétel: engedelmeskedik-e a testvér. „Az egyik testvér mesélte: Egyszer eljöttem József atyához Alsó-Herakleoszba. Egy pompás eperfája volt monostorában. Hajnalban így szólt hozzám: Menj és egyél! Azonban péntek volt, és nem mentem a böjt miatt. Ezután megkérdeztem az idős atyát: az Istenért, magyarázd meg nekem ezt a gondolatot. Nézd, te így szóltál hozzám: menj és egyél. Én

azonban a böjt miatt nem mentem el, és szégyenkeztem parancsod miatt, miközben magamban fontolgattam: milyen alapon mondja nekem ezt az idős atya? — József atya azt mondta: Kezdetben az atyák nem az igazat, hanem az ellenkezőjét mondják a testvéreknek. És ha látják, hogy ezek az ellenkezőjét csinálják, többé már nem az ellenkezőjét mondják neki, hanem az igazat, mert tudják, hogy a testvérek mindenben engedelmeskednek.”⁹

Bár a kolostori élet általában mérsékelte a túlzó, szinte akrobatikus engedelmisséget és aszkézist, mégis színesebb, érdekesebb formája miatt ez lett sok mindenben és sokáig példamutató. Egy mai, évszázadunkból vett „apophthegmával” szemléltetjük ezt: A főnöknő ráparancsol a kedves nővére a kertben, hogy egyen meg egy undok hernyót. A kedves nővét meg is teszi ezt. — Csakhogy ezzel azt bizonyítja, hogy buta, a főnöknő pedig zsarnok. Az önkaratról való lemondás lehet bűnös is. Ezt már Karl Rahner mondja, nem az Alphabetikon.

Johannes Cassianus

Cassianus kevésbé ismerte Pachomiust és szerzetességét, ezt művei elég világosan mutatják. Viszont roppant nagy hatással van rá az alsó-egyiptomi remeték életmódja. Ezeket közvetíti Nyugatra, ha kissé szelídített formában is, és ezzel befolyásolja a szerzetesség életét sok évszázadra. Ennek ellenére nincs külön „könyv”, külön témakör az engedelmisségre egyik művében sem. A De institutibus caenobiorum IV. könyvének vége felé szán az engedelmisségre néhány fejezetet, többnyire kis anekdotákban, apophthegmákban bemutatva. Az önmegtágadás eszköze, édes testvére az alázatosságnak. Individualista tökéletesség utáni vágy mozgatja ezeket a szerzeteseket. Önmagunk megszentelésének eszköze a sok lemondás. Lemondani az evésről — böjt; lemondani az alvásról — virrasztás; a ruháról, a kényelemről, önként magunkra venni a szenvedéseket, ezek visznek közelebb Istenhez. De a legnagyobb ezek között: lemondani saját akaratunkról, azaz engedelmeskedni.

Négy szerzetes látogatta meg a Szkétisz pusztában Pambo atyát. Bőrbe voltak öltözve és dicsérték a másik erényeit. Az egyik nagy böjtölő volt, a másik szerette a szegénységet, a harmadik nagy szeretetre tett szert. A negyedik huszonkét éve él engedelmesen apátja irányítása alatt. Pambo így válaszolt nekik: Mondom nektek, ennek az utolsó szerzetesnek az erénye a legnagyobb. Mert a többiek szabadon választották meg erényüket. Ő azonban megölte akaratát mások akaratára kedvéért. Az ilyen emberek hitvallóknak (mártíroknak) számíthatnak, ha mindvégig kitartanak.¹⁰ Ezt a példát Cassianus ugyan nem idézi, de egyébként elég pontosan kifejezi felfogását. Már nála is feltűnik némely vonásában az engedelmisség *misztikus* értékelése: az engedelmisség erénye tesz hasonlóvá Krisztushoz.

Basilius

Nagy Szent Vazul, Baszileiosz (330—379) a nagy kappadokiai egyházatya fontos állomás a keleti szerzetesség életében. Akárcsak Pachomiusnál vagy Agostonnál, nála is a megkeresztelkedést azonnal követi a szerzetessé válás. Talán ezért is veszi gyakran szinonimának a szerzetes és keresztény elnevezést. Ő is szerzetes tanulmányútra megy Szíriába és Egyiptomba, majd szülővárosa közelében megalapítja kolostorát, ez kb. 358 körül történik. Később elsősorban ennek írja a szerzetességgel foglalkozó műveit, a Hosszabban tárgyalt regulákat és a Rövidebben tárgyaltakat. A cím kissé megtévesztő: nem ad ugyanis ezekben logikus szervezeti felépítést a kolostorra vonatkozóan. Már olyan mértékben sem, mint Cassianus Institúciói. A Hosszabban tárgyalt regulák 55 fejezetben elméleti kérdéseket fejtenek ki, részletesebben. Az a benyomásunk, főként a Proemium alapján, hogy esténként szerzeteseinek tartott előadások, collatiók ezek. A Rövidebben tárgyalt regulák pedig 313 kérdés és a rá adott feleletek, a szerzetesélet mindennapi gyakorlatára vonatkozóan. Ezek téma szerint kissé rendezve vannak, de itt sem ad teljes tanítást, szervezetet, csak vitás kérdésekre válaszol. (Ezért is lett szükség, hogy az állítólag Vazul reguláin alapuló szerzetesek mindig felvegyenek ezek mellé saját alapítási szabályokat, görög: tüpikon; orosz: usztáv). Bár ezek jobban hasonlítanak már a ké-

sőbbi és mai szerzetesközösségekhez, nem olyan tömegszervezetek, mint Pachomius több ezer főt befogadó kolostorai, itt általában 10-20 szerzetes él, mégis az engedelmeségről kevés szó esik.

Nála fontosabb a visszavonultság, a magány. A Hosszabban tárgyalt regulák közül a hatodikban az a kérdés: Szükséges-e visszavonultságban, magányban élni? A válasz: igen, de rossz emberek közösségében élni romboló a lélekre. Erre jön a hetedik kérdés: Hát akkor az istenfélőkkel együtt élni? Az erre adott válasz talán leglényegesebb Vazul szerzetesfelfogásában.¹¹

Az első ok amellett, hogy közös élet, a koinobion előbbre való, mint a remeteség, az, hogy a természet alapján senki se tudja önmagában testi szükségleteit kielégíteni. Másodsorú Krisztus szeretete nem tűri, hogy mindenki csak a maga előnyére tekintsen: „Mert a szeretet nem keresi a magáét” (1Kor 12,12). További megokolás: A magányban kevésbé ismeri fel az ember saját hibáit. Aztán: sokféle isteni parancsot lehet a közösségekben teljesíteni. Majd: Krisztus testének tagjai vagyunk a közösségekben. A Lélek adományait („Dona spiritualia”) sem kapja meg senki összességükben. A közösségekben a különféle adományok kiegészítik egymást. Csak éppen ki nem mondja, hogy a kolostor kis egyház: ecclesiola. Viszont, ha valahol, itt várhatnánk, hogy szól az előljárók iránti engedelmeségről. Ezt nem teszi, sőt másutt is csak melleleg. Pl. a Hosszabb regula 28. kérdésében: Hogyan kell bánni az előljáróknak az engedetlenekkel? „Ha valaki nem engedelmeskedik az Úr parancsainak (itt már előljáró helyett az Úr parancsait említi: a bűn mindig Isten ellen van), úgy először valamennyien, mint beteggel bánjanak...” — A 31. kérdés arról szól, hogy az előljárók szolgálatait, pl. a lábmosást, felszolgálat, el kell fogadni. Péter apostolnak is engedelmeskednie kellett és Pachomius is szolgált társainak.

A Rövidebben tárgyalt regulák 74. kérdése: azokról, akik kimennek a közösségből remeteéletre azzal, hogy ott a Szentírás lesz tanítójuk. Ezt a felelet nem helyesli, mivel ebben is saját akaratukat követik, és utal a Hosszabban tárgyalt regulákra, közelebbi megjelölés nélkül, de alighanem a hetedikre gondol.

További részletezés helyett mondhatjuk, hogy Vazul nem beszél tematikusan az engedelmeségről, ahogy majd Benedek sem a tisztaságról. De természetesen mindkettő beleérti ezeket a szerzeteséletbe. Vazul az engedelmeséget, Benedek a tisztaságot. Vazulnál a magányon, visszavonultságon, a csenden, továbbá a közösségen van a hangsúly. Szól többször nőkhöz való viszonyról is, pl. az apácákkal való találkozásokról. A jogi felépítéssel, melyből az engedelmeség kövekezne, nem sokat vesződik. Nála vannak előljárók — de nincs apát. Aminek engedelmeskedni kell: az Isten parancsa, a Szentírás, — ezzel sokat foglalkozik. És talán ezért sem látja a különbséget a szerzetes és a világi hívő között. Milyen legyen a keresztény ruhája? — kérdi — és a szerzetesruháról beszél utána. (De Benedek Regulájában is csak az alázatosság ötödik fokáról kezdve említi a szerzetest, odáig az emberről, vagy általában valakiről van szó.)

Szent Benedek és a Regula Magistri

Szent Benedek Regulájában a szerzeteséletben, de az engedelmeség területén is szintézist alkotott, harmóniába hozta az addigi eléggé különböző nézeteket. Persze, hogy ezt meglássuk, bizonyos objektív távolságra van szükségünk. Mert ahogy az engedelmeség felfogását befolyásolta mindig a kor szelleme, úgy az olvasatokat is. A túlságosan is tekintélytisztelő barokkban Benedekben is a szigorú, tekintélyi vonásokat látták meg először és ezeket hangsúlyozták. Ábrázolásokon vesszónyalábbal kezében festették meg, szájára tett, hallgatást parancsoló ujjakkal. Hogy a Regula az apátot orvosnak és pásztorznak is nevezi, abból már semmit nem vettek észre.

Amióta sokat foglalkoznak a Regula közvetlen forrásával, a Regula Magistri című irattal a VI. század közepétől — vagy esetleg a két regulának közös forrása volt, melyet mindketten kivonatoltak, bővítettek vagy rövidítettek —, azóta még plasztikusabban áll előttünk Benedek igazi intenciója. Bár néha csak félmondatokról van szó, mégis jellemző, mit nem vesz át a Magistertől, vagy ő mit told bele.

Benedek az első, aki alaposan tekintetbe veszi az engedelmesség másik oldalát: a parancsolást is: A tekintély elvét. Feltűnően sokat foglalkozik a parancsadóval, akit megnevez: az apáttal. Többet, mint a Magister, a nagyjából közös második fejezetben: Milyennek kell lennie az apátnak. Regulája vége felé — toldalékként? — hozzáad még egy fejezetet az apátról (64. fejezet): Az apáti szék betöltése. — Ez nagyjából saját alkotása. Ha van forrása, az nem annyira a Magister, hanem Ágoston. És nem idealizálja a tekintélyt képviselő apátot. Van úgy, hogy gyöngé ember, hibái vannak, stb. Már a negyedik fejezetben, a jócselekedetek eszközeinek szinte címszerű felsorolásában a 6a: „Az apát parancsainak mindenben engedelmeskedj, mégha ő maga — mitől Isten mentsen — másként cselekedne is...”

A Magister öntudatosan apátpárti, nála el sem képzelhető, hogy az apát nem helyesen cselekedne.

Nem veszi át a Magistertől azt a túlzó felfogást, amit az többször említ, és legbővebben a 7. fejezetben fejt ki: ha a szerzetes engedelmeskedik, a felelősséget az apát átvállalja tőle Isten előtt. Aki engedelmeskedik, azt Isten már nem fogja elítélni. És míg ugyanennek a fejezetnek végén a Magister fenyegetőzik a zügolódó bűneit illetően, Benedek hozzáteszi ehhez — mintegy vizsgálatásul — „Ha csak elégtételadással meg nem javul”.

A Magister kedves szentírási idézete az engedelmességre a Lk 10,16: „Aki titeket hallgat, engem hallgat”. Tizenegyszer idézi ezt. Benedek kétszer, mindkétszer az ötödik fejezetben a Magistertől átvett szövegben. Ma az exegéták helyesen mutatnak rá, hogy ez alkalmazott idézet. Eredeti helyén nem az engedelmességre vonatkozott, hanem azoknak a tanítványoknak szólt, akiket kiküldött Isten országának hirdetésére. Tehát a hit tanításának elfogadásáról van itt szó.

Talán nem szükséges további részletekben bemutatni a két regula közti különbséget. A Regula Magistri erősen tekintélypárti, Benedek kiegyensúlyozottabb ennél: mindkét felet, a parancsadót, és az engedelmeskedőt egyformán tekintetbe veszi.

Ezért Szent Benedek Regulájában nemcsak az ötödik fejezetet kell szem előtt tartani — bár magának ennek a fejezetnek kommentálása is sokat adna —, hanem az egész Regulát kell tekinteni, hogy megértsük Szent Benedek tanítását az engedelmességről. Lásunk pár szempontot belőle.

— 1. Ismerni látszik, ha a kifejezést nem is használja, a hit engedelmességét. A bűn lényege nála engedetlenség. „...térj vissza az engedelmesség fáradtságos munkájával ahhoz, akitől elszakadtál az engedetlenség tunyasága által” (Prol. 13).

Nagyon hangsúlyos, tartalmas rész, a Prológus vége: „Reméljük, hogy ebben az intézményben (a kolostorban) semmi nehéz vagy kemény dolgot nem rendelünk el. Ha mégis a méltányosság úgy kívánná, hogy valamit kissé szigorúbban rendeljünk el, a hibák kiírtására és a szeretet megőrzésére, azért ne riadj vissza, ne fuss el mindjárt az üdvösség útjáról, melynek kezdete szűk és szoros (az engedelmességre gondol). De ha a szerzeteséletben és a hitben előre haladunk, akkor majd szárnyaló szívvel és a szeretet elmondhatatlan édességével sietünk előre az Isten parancsainak útján” (Prol. 46-49). Feltűnő, hogy az isteni parancsoknak való engedelmisséget a hittel és szeretettel köti össze. Ez a rész különben szintén hiányzik a Regula Magistriből.

„Akiiket az örök élet elnyerésére sarkall a szeretet, a szoros utat választják,...nem a saját fejük szerint élnek... Hanem másnak az ítélete és parancsa szerint járnak, a monostorban élnek le életüket, és azt kívánják, hogy apát legyen felettük” (Reg 5,10-12).

— 2. Megvan, természetesen a nevelői, pedagógiai engedelmisség is. Aki a kolostorba belép, annak meg kell tanulnia a monostori életet, a lelki élet szabályait, módszereit. Az első számú nevelő maga az apát, de az újonnan belépő novíciusok mellé „adjanak olyan szeniort, aki alkalmas a lelkek megnyerésére” (Reg. 58,6). Valószínűen ezt a lelki tanítást szolgálják az esti közös felolvasások, a Kompletórium előtt közvetlenül.

— 3. A szociális engedelmisség is megvan. Külön fejezetet kap ez (71. fejezet): A testvérek kölcsönösen engedelmeskedjenek egymásnak, amit aztán az összefoglaló 72. fejezetben megismétel: „Egymásnak versengve engedelmeskedjétek” (72,6). Ennek a belső,

közösségi engedelmességnek megvalósulása a közösség rendje, mondhatnánk a kolostori KRESZ, amire Benedek mégis olyan nagy súlyt helyez. A fővétellel kialakul egy belső sorrend a szerzetesek között, és ezt mindenütt meg kell tartani — hacsak az apát nem változtat rajta valami ésszerű okból. A napirend is ide tartozik: a munka és ima okos elosztása. Aztán az imának szabályozott módja: mikor hány zsoltárt, sőt melyik zsoltárokat kell mondani, stb. És mindezt mégsem mereven tekinti, lehet rajta változtatni. Benedeknél a rendnek, az ordónak még nincs olyan, szinte metafizikai súlya, mint később lesz a középkorban, amikor végül mindenkinek az a feladata, hogy beálljon az Istentől akart, szabályozott rendbe, és betöltse ott a maga helyét, feladatát. Egészen odáig, hogy aki nem nemes származású, nem lehet tagja egy nemesekből álló, nekik fenntartott közösségnek (Bingeni Szent Hildegard).

— 4. Az engedelmisség, mint az aszkézis eszköze sem hiányzik Benedeknél. Legfőképpen az alázatossággal van kapcsolatban. És Benedek ebben foglalja össze a lelki életéről szóló tanítását. A magja ez: el kell szakadni a saját önzésünktől, saját magunktól, és egyre jobban közeledni az Istenhez, éppen Krisztussal való azonosulás által. Ebbe a formába belefér mindaz, amit Benedek az alázatosság tizenkét fokába foglal össze (7. fejezet). De már előtte is: „Az alázatosságnak legkiválóbb foka a késedelem nélküli engedelmisség” (5. fejezet: Az engedelmisség, 1).

— 5. „Az alázatosságnak harmadik foka abban áll, hogy az ember Isten iránti szeretetből teljes engedelmisséggel aláveti magát előljárójának, és követi az Urat, akiről azt mondja az Apostol: Engedelmes lett a halálíg” (Reg. 7,34). Ezt már mondhatjuk misztikus engedelmisségnek, — Krisztussal való egyesülés megvalósulása az ilyen engedelmisség. És ettől kezdve minduntalan előjön Krisztus példája, a hozzá való hasonulás.

Az ötödik fejezetben még okos tanácsokat ad az engedelmisség módjára, készségére vonatkozóan. És szól az ellentétéről — nem az engedetlenségről, hanem a zúgolódnásról.

Loyolai Szent Ignác

Az engedelmisség-felfogás történetében eddig sem törekedtünk teljességre, csak a fontosabb állomásokat emeltük ki. Kimaradt pl. Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás. A továbbiakban még inkább így járunk el. Nem tárgyaljuk Asszisi Szent Ferenc engedelmisség-tanát, és sok más sem. Csak Loyolai Szent Ignácra szólunk még egy kissé részletesebben, azután a II. Vatikáni zsinatról. De még ezek előtt hadd foglaljuk össze a középkor és az újkor általános felfogását.

Az aszkézis eszközeként gyakorolt engedelmisség áll a szerzetekben az előtérben. Önmagunk kiüresítése, sőt megsemmisítése az engedelmisség által. De Karl Rahner megkérdőjelezi, valóban pozitív érték-e mindig az ilyen kiüresítés. Az aszkézist nem szabad újplatonikusan felfogni: szabadulni a testtől, világtól, stb. Hiszen Isten helyezett ide, ilyenbe, el kell fogadnunk, bár kétségtelen nehézségeket is hoznak magukkal.

A másik, amit a lelki irodalom egyre jobban eltűzött, kisarkított: az előljáró, a tekintély, s az apát szerepe. Túl könnyen kimondták: Isten akaratát közvetíti, az apát „piccolo papa” és hasonlók.¹²

Az egyensúly helyrebillentése a II. Vatikáni zsinattal következett be tulajdonképpen. És előharcosai épp a jezsuita lelkiségi szerzők voltak, főként a Geist und Leben aszketikus folyóiratban.¹³ Egyre jobban hangsúlyozzák a világi társadalom befolyását a szerzetesség történetében, lelkiségében is. És, ami meglepő, Loyolai Szent Ignácot beteszik már a történeti fejlődésbe. A múlt században még mintegy dicséretképpen emlegették a „sicut cadaver” kifejezést, ma ezt helyére teszik — és a mai álláspontjuk van közelebb az igazsághoz: már nem apologetikus, szépítgető szempontú.

Ignác eleinte talán nem is gondolt szigorú szervezettü szerzetesrendre, talán felmerült benne egy lazább szerveztü társulás is, olyan, amilyen Néri Szent Fülöp akkor már megvalósított oratoriumában. Itt a szegénység és tisztaság mellett háttérbe szorult az engedelmisség.¹⁴ A Konstitúciók kidolgozásánál sem erőszakolta az engedelmisséget, úgyhogy, ami létrejött, az közös megegyezés eredménye.

Nem is írja meg az „engedelmesség teológiáját”, illet keresni nála túlzás lenne. Ha szól róla, akkor a lelki vezető, az aszketikus író beszél belőle: összefoglalja a régi felfogásokat, kissé egyénileg színezi őket.

Legrészletesebben a Konstitúciók első kidolgozásában, a Regulában szól erről, melyet mint Formula Institutionist III. Pálnak nyújtottak be, s amit a pápa egy bullában jóvá is hagyott, a régi regulákkal egy sorba helyezve. Ez 1540-ben történt. — Leveleiben is kitér többször az engedelmességre, legrészletesebben a „nagy engedelmesség-levéiben”, 1553. március 26-ról.¹⁵ A levél a portugáliai rendtagoknak szól Gandiába. Ebben a tanulmányi házban, kollégiumban túlbuzgó, spirituális irányzat alakult ki: több ima, kevesebb tanulás, stb. Ignác levelében az engedelmességet is az önmegtagadás alá veszi. De itt sem parancsokat ad, mint annyiszor máskor is, hanem csak tanácsokat meggondolásra. — Nem az egyes parancsnak való engedelmesség a fontos, hanem a lelkiület, a készség: mindig engedelmeskedni. Az engedelmesség erény. Az előjáróban Isten helyettesét kell látniuk. Bennük Krisztusnak kell engedelmeskedniük. Értelmi engedelmességet említ, ez a tökéletes engedelmesség. Ha csak külsőleg teljesítem a parancsot, mégha oly pontosan is, az nem igazi engedelmesség, nem erény. Az akarat úgy hajlítja az értelmet is, hogy fogadja el a parancsot. Először kell egy általános beállítottság az engedelmességre, aztán konkrétan a jelenlegi parancsra vonatkoztatva. Ha súlyosabb nehézségei vannak a parancsra vonatkozóan, mondja meg szerény formában az előjárónak.¹⁶

Összefoglalva: Ignác engedelmessége nem „kadaver-engedelmesség”, nem vak-engedelmesség. Mondja ugyan egyszer, a Konstitúció 6. részében: Ami az engedelmességet illeti,¹⁷ de a képet Asszisi Szent Ferentől vette át, valószínűleg a szentatyák irodalmában és a lelki írásokban nagyon jártas Polanco közvetítésével.¹⁸ Egy protestáns egyháztörténész, Kurt Dietrich Schmidt már 1935-ben tanulmányában tisztázta ennek a kifejezésnek eredetét és értelmét.¹⁹ Lélektanilag jól kiépíti az engedelmességet. Hangnemében tradicionális, újplatonikus, a reneszánsz fejedelmek parancsoló stílusában, de ez nála csak korhoz között jelenség. A lényeg: Isten akaratát kell keresni az engedelmességgel is. A pápának tett abszolút engedelmességi fogadalmat igazában az egyháznak teszik, de egyháztan akkor még nincs kiépítve, csak így tudja mondani, amit mondani akar.

Ma már tudjuk, hogy az Isten iránti engedelmesség és konkrétan az emberileg szervezett egyház iránti engedelmesség nem ugyanaz. Eszünkbe jut Newman levele Norfolk herceghez a tévedhetetlenség dogmájának kimondása után: Ha felszólítanak, hogy emeljem poharam az egyházra, először a pápára emelném. Nem, bocsánat: először a lelkiismeretre, aztán a pápára. — Lehetséges, hogy a lelkiismereti szabadsággal visszaélnék, rá hivatkoznak, amikor saját önzésükről van szó. De akkor is áll ez: „Abusus non tollit usum” — A visszaélés nem szünteti meg a helyes elveket.²⁰

II. Vaticanum: Perfectae caritatis

Az egyház és a szerzetesség történetében eddig a II. Vatikáni zsinat (1963—65) volt a legrangosabb fórum, mely a szerzetesség problémáival foglalkozott. A Lumen gentium konstitúció már lerakta az alapokat, amit aztán tovább épített a Perfectae caritatis dekrétum és a hozzá kapcsolódó, részletkérdéseket és jogi előírásokat adó motu propriók. A kommentárok többnyire megegyeznek abban,²¹ hogy az egyházi tanítás szakított a szerzetesség régi, jogi-aszketikus felfogásával, és teológiai értelmezéssel a karizmákban keresi a szerzetesség alapjait. A Perfectae caritatis-nak ezt mégsem sikerült kielégítően megoldania. Wulf a séma történeti kialakulásában — maga is erősen Aquinói Tamás alapján áll még itt — kimutatja, hogyan alakult át a kezdeti, nagyon is hagyományos alapokon álló tervezet a sok átdolgozás után egyre jobban maivá, majd az időhiány miatt túlságosan lerövidítették, és így inkább kompromisszum jött létre, semmint szintézis. Hangneme is túlságosan buzdítóra sikerült, kevesebb tartalommal.

Míndez tükröződik a Perfectae caritatis 14. pontjában is, amely a szerzetesi engedelmességről szól. Arra sem a dekrétum, sem a kommentárok nem térnek ki: hogyan kell

akkor értelmezni a karizmatikus szerzetességben az engedelmisséget. Lenne egy engedelmisségi karizma is? Ez így aligha áll. Talán inkább a szolgálat karizmájának egyik kísérője az engedelmes magatartás. Itt maradt még feldolgozandó kérdés.²²

Szól ez a pont arról, hogy „a szerzetesek Jézus Krisztus példáját követik, aki azért jött, hogy megtegye az Atya akaratát és, aki szolgálai alakot öltve a szenvedésből tanult engedelmisséget”. Ezek még a régi aszketikus-misztikus magyarázatok rövid megismétlései. Nem is cél, hogy a zsinati tanítás mindig újat mondjon, de az sem, hogy csak a régit ismétlje. A következő mondatban utal a szerzeteséletnek az egész egyházra kisugárzó hatásáról, és itt (is) hangsúlyozza, hogy ehhez felnőtt, érett szerzetesekre van szükség: „Így tett Krisztus is, aki Atyjának alávetette magát, szolgált testvéreinek, és odaadta életét sokakért váltságul. A szerzetesek ezért szorosabban vannak elkötelezve az egyház szolgálatára, és arra töreksenek, hogy nagykorú emberként elérjék a krisztusi teljességet.” És aztán még egyszer „A szerzetesi engedelmisség nem fogja csökkenteni a személy méltóságát, sőt Isten gyermekeinek megnövekedett szabadsága által kiérleli a személyiséget.”

Majd a harmadik bekezdésben az előljárókhöz szól: hogyan adják a parancsokat. Ilyen passzus, hivatalos, magasrangú írásban eddig még soha sem jelent meg, és nemcsak úgy érintőlegesen egy mellékmondatban, hanem szinte kifejtve, részletezve. Gyakorlatba áttéve ez azt jelenti, hogy a szerzetekben az egyeduralomnak, a titkos kabineturalomnak vége van. Persze legyünk türelemmel, amíg az elv átmegegy a gyakorlatba. Az engedelmisség máttól kezdve saját magunk szolgálatába állítását jelenti, és nem magunk önfeláldozását. A keresztények önzetlen szolgálata: ez a megkülönböztető vonása a kereszténységnek — Przywara szerint.²³ Ha az aszkézis nem szolgálat, judaizmus lesz belőle, mely cselekedeteivel úr akar lenni Isten fölött. Az a misztika, mely nem szolgálat, hellenizmus lesz, mely átszellemüléssel olyan akar lenni, mint az Isten.²⁴

A társadalmi változások és az engedelmisség

Hiába képzelték és képzelik a szerzetesek, hogy ők messze maguk mögött hagyták a világot és egészen függetlenek tőle. Van, amiben igen, van, amiben nem. Így az engedelmisségről vallott felfogás mindig kapcsolatban áll a környező világ hatalmi-tekintélyi gyakorlatával. Nézzük meg ezt a hatást, függést nagy vonalakban a történelem folyamán.

Hogy Pachomius kolostora nem volt katonai jellegű, már említettük. Jó szervező volt, de éppen az engedelmisség terén minden lehető ráhagyott Isten közvetlen beavatkozására.

Benedek által megrajzolt apát-képet, ahogy azt Ildefonz Herwegen már megállapította, befolyásolta a római pater familias. Az azonban vitatott, hogy milyen mértékben. Hiszen ez a római atya élet-halál ura volt gyermekeit és rabszolgáit illetően. Aztán jöttek a középkor feudális urai az apáti székben is. A barokk második feudalizmusa kitermelte a maga fejedelmi prelatusait. Ezt követte a romantika idealizált atya-apátja. Csak a bencés renden belül ennyi fajta.²⁵

De befolyásolta az engedelmisséget a szerzetes munkája is. Amíg ez a munka egyszerű testi munka volt, házi munka, kosárfonás, mezőgazdasági, azt lehetett mechanikusan, egyformán végezni, s ehhez irányítást adni (pachomianusok, bencések, ciszterciek),²⁶ de a szellemi munka, a misszió, a tanítás stb. megkívánja az engedelmeskedőtől, hogy maga is utána gondoljon és döntsön. Nem lehetett már mindent az előljáróra hagyni. A domkosok és ferencesek alkotmányára és munkamódszerére hatott a középkori céhrendszer. Nem voltak annyira helyhez kötöttek sem, ez is befolyásolta életmódjukat, és benne az engedelmisség megvalósulását is. — Ignácnál már a kezdődő barokk abszolutizmus is hat, a kabinet-kormányzás. Az uralkodó maga dönt tanácsa meghallgatása után.²⁷

Ne csodálkozunk tehát, ha a mai demokratikus elvek is éreztetik hatásokat a szerzetességben, az engedelmisségben is. Ennek legitim előzményei vannak: a testvérek tanácsa, a nagykáptalanok szerepe a cisztercieknél, a ferenceseknél, a jezsuita általános kongregációk, stb. Még a XVI. és XVII. században előírhatták a jezsuita teológusoknak, hogy milyen teológiai rendszert kövessenek (egy mérsékelt barokk tomizmust), századunk-

ban ez is lehetetlenné vált. Míg az egyik kolostor dogmatika tanára erősen kiáll az újpatonizmus mellett (így fejezte be egyik értekezését: „Molinistae sunt quoddammodo atheistae”, a molinisták valamiképpen ateisták), addig két országhatárral távolabb egy másik dogmatikus nyugodtan tanítja a molinista nézeteket.

Kitekintés

Az eredmény tehát az, hogy az engedelmességnek, bizonyos határok között, sokféle változata élt a szerzetekben különböző korokban. Fogadjuk el ezt a pluralizmust, nem is tehetünk mást, és ne tartsuk feltétlenül hanyatlásnak. És ha valaki aggályosabb természetű és ma is a régi, szigorú felfogáshoz ragaszkodik, ahhoz, hogy az előljáró szava Isten szava, azt is el kell fogadnunk.

Ma divatos a keleti szerzetesség, a vele való foglalkozás, pl. a sztarec intézmény értékelése. Hadd idézzünk erre egy szemléletes irodalmi példát:²⁸ „Mi is tehát a sztarec? A sztarec az az ember, aki saját lelkébe és saját akaratába olvasztja a lelkedet és akaratodat. Ha sztarecet választottál, le kell mondanod saját akaratodról és teljes odaadással oda kell magadat adnod, hogy csakis neki engedelmeskedjél... A sztarec iránti kötelesség nem s a szokásos »engedelmisség«, aki megvolt orosz kolostorainkban is. Itt intézménnyé vált, hogy mindazok, akik alárendelik magukat a sztarecnek, egész életükben csakis neki gyónnak, és elszakíthatatlan kapcsolat áll fenn a megkötő és a megkötött között...” Ezután példákat mond erre, régít és mait, pl. hogy kötöttség alól a pátriárcha sem oldhat fel, csak a sztarec maga. Dosztojevszkij ismeri a történetüket is: az egyiptomi szerzetes atyák, az Athosz-hegyiek, talán régebben is volt ilyen Oroszországban is, de aztán a „múlt század vége felé” Paiszij Velicskovszkij újra élesíti azt. Azt is tudja, hogy a gyónásban adott feloldozásuk nem szentségi. — Azt azonban nem tudja, hogy a sztarec-intézmény nem kizárólagosan keresztény, evangéliumi, hanem erősen belejátszik a távolkeleti, indiai, guru felfogás is.

Ha valaki ma ilyen sztarecet választ magának és annak engedelmeskedik, nem tesz rosszat, de nem kimondottan a keresztény szokást követi.

Jegyzetek:

1. *Alois Müller*: Das Problem von Befehl und Gehorsam, 1946. — 2. *Jean Leclercq*: Les Equivoques de l'obéissance, Id. Müller 41. — 3. *Dr. Willibald Cajetan Scherer*: Der Gehorsam nach der Lehre des Hl. Thomas dargestellt, Friburg/Schweiz 1966. — *Gustave Thils*: Christliche Heiligkeit 1986. 574 sk. — 4. *Fidelis Ruppert*: Das pachomianische Mönchtum und die Anfänge klösterlichen Gehorsams, Münsterschwarzach, 1971. — *H. Bacht*: Das Vermächtnis des Ursprungs, II. Pachomius, Würzburg, 1983. — 5. *Christoph Joest*: „...alle Tage den Menschen dienen”, In: Erbe und Auftrag, 1991. 35-50. — 6. *Ruppert* i. m. 95. — 7. Uo. 441. — 8. Uo. 398. — 9. Az atyák bölcsessége, Bp 1991. 64. Alfabetikon 388. sz. — 10. Uo. Alfabetikon 764. sz. — 11. Ezt a hetedik fejeletet hozza *Szunyogh X. F.*: Az első szerzetesek és remetek életéből. Keresztény Remekírók, 1960. VI. k. 92-96. — 12. *Vö. Karl Rahner*: Marginalien über Gehorsam, Stimmen der Zeit, 1956.; majd in: Sendung und Gnade, Innsbruck, 1956. — 13. *K. Rahner, Friedrich Wulf, Joseph Sudbrack, H. Krauss, A. Grillmeier* mind jezsuiták, stb. — 14. *Hans Urs von Balthasar*: Die grossen Ordensregeln, 3. kiad. 1974. Einsiedeln, 326. — 15. *Otto Karrer*: Des Hl. Ignazius von Loyola Geistliche Briefe, 1922. 204-223. — *Josef Miller S. J.*: Zur Ignatianischen Gehorsamlehre, Theol-prakt. Quartalschrift 104. 193-213. — 16. Uo. 207. — *Vö. Szent Benedek Regula* 68. fejezet: ha egy testvérré valami lehetetlent bíznak, 207. — 17. *Hans Urs von Balthasar*: i. m. 376. — 18. *Josef Miller S. J.*: i. m. 194. — 19. *J. Sudbrack*: Die Botschaft des Dienens GuL 40, 1967. — 20. *Hans Heimert*: Menschenrechte und Christenrechte. In: Theol-prakt. Quartalschrift, 1991. 21. — 21. A II. Vatikáni zsinat tanítása, Bp. 1975. *Hevenesí Jánostól*, 225-270. — Lexikon für Theol. u. Kirche, Das zweite Vatikanische Konzil II. 1967. — *Friedrich Wulf* — *Alois Grillmeier*: Erwägungen über die zeitgemässe Erneuerung des Ordenslebens, GuL, 1966, 39 Jg. 95-108. — Bár kezdeményezők, sőt mélyreható lépéseket tett már ebbe az irányba *Hans Urs von Balthasar* nagy tanulmánya: Christologie und kirchlicher Gehorsam. GuL 42, 1969. 158-203., különösen 194-196. — 23. *Erich Przywara*: Deus semper maior, Freiburg, 1940. III. 365. jegyzet — 24. *Josef Sudbrack*: i. m. 260. 260. — 25. *Rafael Kleiner*: Der heutige Mensch vor dem Abtsbild der Hl. Regel. Erbe und Auftrag, 39. Jg. 1963. 506-510. — 26. *J. Miller*: i. m. 1956. 195. — 27. *H. Krauss*, GuL 1966. 29. Jg. 259- — 28. *Dosztojevszkij*: A Karamazov testvérek, 1. 3. fejj.: A sztarecek.

Gyökössy Endre

LELKIGONDOZÓI GLOSSZÁK A JÉZUSI ENGEDELMESSÉGHEZ

Egyszer azt kérdezte valaki lelkészétől, melyik nehezebb szolgálat számára: az igehirdetés vagy a lelkigondozás? Az azt válszolta: egyformán nehéz mindkettő, mert az igehirdetés éppen úgy dialógus, mint a lelkigondozói beszélgetés. Az igehirdetés előtt Istennel kell kapcsolatban lennem imában, csöndben, meditációban, nemegyszer a térdeimen, hogy a Biblia betűi valóban Igévé és az Ige valamiképpen életgyakorlattá legyen. — A lelkigondozói beszélgetés alatt tanácsot, eligazítást, gyógyító szót vagy éppen bűneiből való feloldozást vár tőlem a partnerem. Am az is előfordulhat — ha ő is partnernek tekint —, hogy vitatkozik, sőt szembeszáll egy-egy megállapítással, megjegyzéssel. Bonhoeffer szavaival a felnőtté lett mai keresztyén nehezen tűri a dirigizmust, s olykor még a Szentírás szavait is kritizálja. Vagy megkérdőjelezi — a jelenre nézve.

Nem régen — folytatta a lelkész — egy elkeseredett feleség keresett fel azzal a panasszal, hogy Bibliát olvasó, ám kegyesen kegyetlenkedő férje ezzel a Pál apostoli igével bombázza szüntelen: „Ti asszonyok engedelmessékedjétek férjetekeknek, ahogyan illik az Úrban hívőkhöz” (Kol 3,18). Nekem nem kell olyan Biblia, amely egy kétezer évvel ezelőtti, pátriárkális életformát kényszerít rám, amikor az asszonyoknak még nem volt más dolguk mint a gyereknevelés és a háztartás ellátása. — Nekem éppen olyan diplomám van mint a férjemnek, sőt vastagabb fizetési borítékot teszek le a közös családi asztalra, mint ő, s ráadásul a háztartást is ellátom. Nem látom be, miért kellene mindenben engedelmeskednem neki és valamiféle lelki vigyázállásban állni előtte —, parancsaira várva?

— Kár, hogy letette a Bibliát s az idézett Igét sem kereste ki, — válaszolta a lelkész —, mert akkor ezt olvashatta volna a férjének: „Ti férfiak, szeressétek feleségeteket és ne legyetek irántuk mogorvák” (Kol 3,18—19). Sőt, az Efezusi levélben az apostol még e szeretet hogyanjáról is beszél: „Férfiak! Úgy szeressétek feleségeteket, ahogyan Krisztus is szerette az egyházat...” (Ef 5,25). Amelyik férfi így szereti a feleségét, ott másképpen alakul a párkapcsolat és a kölcsönös engedés. — Az asszony eltűnődve és lecsillapodva ment el.

A lelkigondozó lelkész így folytatta: Egy mostanában kinevezett s még fiatal üzemigazgató panasolta: Amióta vezető lettem, minden értelmes, okos, nálam idősebb és nagyobb gyakorlatú mérnök beosztottam, kollégám ezzel nyit be hozzám: — Ezt és ezt hogyan csináljuk, főnök? Mit parancsolsz, főnök? Mi legyen, főnök? — Pontosan tudják, mit kell, kellene tenniök. Sokszor jobban, mint én, és mégis szüntelen ezzel ostromolnak.

— Jó és helyes dolog az — édes papom —, hogy az emberek egy része — nem is kevesen — szívesebben engedelmeskedik, mint önállóan dönt, akkor is, amikor tudása, gyakorlata megvolna hozzá?

— Miért van szüksége annyi embernek valamiféle szuperegóra, felettes ÉN-re, sőt énprotézisra, fővezetőre önmaga helyett, akinek engedelmeskedhet? Akkor nem ő a felelős? Ezért? Nem ez termelte ki a nagy és kis diktátorokat? A zsarnokokat, akik ezzel nemcsak éltek, hanem visszaéltek és tovább alakították, fejlesztették, szuggerálták ezt a nyájlelkületet és a szüntelen parancsra várókat lelkileg is méretre szabták. Nem ezért jutottunk oda, ahova jutottunk? Hogy most tétován tiblából annyi tehetséges ember — valamiféle eligazításra, sőt parancsra várva? Mert megszokták? Jól van ez így? — Majd csöndesebben és szelídebben hozzátette: vajon ti, lelkészek és papok, akik kétezer éve egyik főerénynek taníjtjátok és prédikáljátok az engedelmességet — nem vagytok egy kicsit hibásak ebben?

HOGY ÁLLUNK AZ ENGEDELMESSÉGGEL? Gyóntató vagy lelkigondozói székben, rádió-telefonlelkigondozás alatt vetődnek fel manapság ezek a kérdések, azért foglalkozunk ezzel a „nem-szeretem” szóval: engedelmesség. Ezzel a fogalommal, amely annyi serdülőt fordít szembe szülőjével: Felnőtt vagyok már, tudom, mit csinálok, ne dirigáljatok szüntelen.

Nem ez a szó, fogalom: engedelmesség, borzolja az engedelmeskedni nem tudók és nem akarók idegeit? Úgyannyira, hogy szüntelen váltogatják az állásukat, mert valaki ezt vagy azt kívánta tőlük; vagy fordítanak hátat egyházuknak, sőt az Istennek, mert ingerültté válnak e szó hallatára. Mert ilyenek is vannak, — nemcsak nyájemberek és parancsra várók vannak, hogy ne kelljen dönteniök és felelősséget vállalniok.

ENGEDELMESKEDNÜNK KELL A REND-NEK. A mai emberek zömmel vagy *alatta*, vagy *felette* élnek hétköznapjaiknak. Vagy *roskadozva* alatta, vagy *felületesen felette*; kevesen vannak, akik *úgy* élnek benne, hogy *nem* roskadoznak, *nem* röpködnek, *nem* lihegnek, *hanem helyesen helyezkednek*; mégpedig a mindenség rendjéhez és ritmusához, mert tudják, hogy ők már nem egyetlen barlang, tájegység, földrész vagy parányi bolygó lakói csupán, hanem a Földdel együtt — a kozmosz része is. Ennek a teremtett mindenségnek pedig „megadott” ritmusa van. Aki egész lényével — testestől-lelkestől — nem lüktet együtt a rend ritmusával, úgy jár mint a lovas, aki ha nem mozog együtt a vágató lóval; leesik. Ha valaki alatt recseg egy cseresznyefaág és letörik, hiába szeretne fölfelé esni, a földre zuhan, mert a teste súlya a gravitációnak *kell*, hogy engedelmeskedjen. Hiába olcsóbb a kő a kenyérnél, kenyeret *kell* ennünk, mert biológiai belső rendünk ahhoz „rendelt”. Tüzet nem tudunk oxigénpalackból oltani, mert az csak táplálná azt, macskáját senki sem nevelheti fel vízben, vagy aranyhalait a fűtőtest alatt, mert rendjük ezt nem engedi. Sorolhatnánk. Így nekünk is engedelmeskednünk kell a *Nagy Rendnek*, s ritmusával együtt *kell* lüktetnünk, különben elpusztulunk. Igen sok testi-lelki betegségnek, neurózisnak, pszichózisnak az „aritmiás” életvitel az egyik okozója.

AZ ERKÖLCSI RENDNEK IS ENGEDELMESKEDNÜNK KELL Bizonyos alapvető erkölcsi törvények éppen úgy be vannak építve a világmindenség rendjébe és ritmusába, mint a fizikai, vagy biológiai törvények, és ha azoknak nem engedelmeskedik valaki, éppen úgy „aritmiás”, ritmustalan, beteg lesz az élete, mintha vasreszeléket ebédelne, csak *lassabban* pusztul bele. Ezért ezt sokan nem hiszik el. Legyintenek a Tízparancsolatra, vagy éppen gúnyolódnak rajta, idejétmúlnak, túlhaladottnak tartják. Valóban alaposan összetörték az elmúlt évtizedek alatt a mózesi kőtáblákat — semmit sem adva helyettük.

Három példát emelek ki; elsőnek a

3. parancsolatból: *Hat napon át munkálkodjál... a hetedik az Úrnak napja, semmi dolgot ne tégy azon... Megszenteljed azt...*

Sok ember ekkor dolgozik *igazán* —, majd hétfőn, a munkahelyén pihenget egy kicsit, de vasárnap — házat épít, „fusizik”, rohangál, mert agyon kell ütni valamivel az időt (az idő mint ellenség!). S ha nem dolgozik, tesz-vesz szüntelen és lassan neurotikussá válik (vasárnapi neurózis is van már).

A skandináv munkapszichológusok hosszú és alapos kísérletek után azóta kimutatták, hogy az átlagos egészséges és erejű ember hat napon át tud úgy napi 6—8 órát dolgozni — legyen az szellemi vagy testi munka —, hogy biológiai és lelki energiáinak csak „kamatait” fogyasztja, a hetediken már pszichikus energiáinak és testi erejének tőkéjéből él. Csoda-e hogy annyi fiatal, 35—45 év közti férfi szívinfarktuszban hal meg? Európában nálunk a legtöbben. Ritmustalan és rendetlen életünk miatt, mi itt is „dobogón” állunk az első között, mint annyi más negatívumban.

6. parancsolat: *Ne paráználkodjál.* Ugyan! — mosolyognak, sőt gúnyolódnak ezen sokan. Egyre többen. A szexuális „alultápláltság” éppen olyan káros, mint az éhezés, hirdetik szex-szervizelő szexológusok s némely pszichológus. S íme itt az AIDS. Ez a ma még halálos betegség. S olyan gyorsan terjed a világon, hogy alig merünk beszélni róla.

Döbbenetesen nő a tizenéves lányok abortusz statisztikája. 1956-óta négy és félmillió művi terhességmegszakítás történt hazánkban. Hány Mohácsi vész, Hiroshima ez? Mindenképpen egy újabb, de belső Trianon.

Mennyi szövődmény, terméketlenné válás, antikonciptensek okozta betegség, és népünk egyre öregszi, mert évenként egy Keszthely, vagy Veszprém nagyságú város lakosságával fogyunk. Miért? Mert a kótáblákkal a 6. parancsolatot is összetörték. Nem régen egy negyedik gyermekét váró hívő édesanyjának azt mondta „modern” barátja: Te nyúlanyó. Íme: megjelent az antimorál.

10. parancsolat: — *Ne kíváncsi a te felebarátodnak házáat ... feleségét ... és semmit, ami a te felebarátodé.* — Mennyi házasságtörés! Jogilag minden harmadik, valójában minden második házasság felbomlik. Növekszik a válási árvák serege és ezzel együtt a neurotikus, nevelhetetlen vagy deviáns serdülők száma. Egy diktátor a Közel-Keleten megkívánja a szomszéd országot meg az olaját, és még mindig égnek az olajkútak százai, szennyes a tenger, fulladoznak az emberek és az állatok. Isten Paradicsomnak teremtett világát mi tesszük komfortos pokollá. Nem az Isten. Hazánkban már szürkületkor alig merünk kimenni az utcára és sokasodnak a vasrácsos ajtók és ablakok.

Ahol megszűnnek az erkölcsi tövényeknek engedelmeskedni, ott széttülik a társadalom és megkezdődik a népek és társadalmak lassú haldoklása. Sok birodalom tűnt már így el — mert rendetlen és ritmustalan lett az életünk. Kiestek Isten REND-jéből. Vagy kilépegettek belőle.

Jézus Krisztus pedig nem azért jött, hogy megszüntesse a törvényt, hanem hogy betöltse azt (Mt 5,17). „Én pedig azt mondom néktek...” szépségesen szép sorozatában nemcsak restaurálja a Tízparancsolatot, hanem az evangéliumi többlet-engedelmességre tanít bennünket, ma élő, kortárs-tanítványait. (Mt 5,17—48)

KISZOLGÁLÓ VAGY SZOLGÁLÓ ENGEDELMESSÉG? Hogy jól, helyesen tudjunk engedelmeskedni, különbséget kell tennünk a kiszolgáló engedelmesség, pontosabban az *Én* védő engedeékenység és az Isten rendjének szolgáló engedelmesség között.

A szolgálalelkűen kiszolgáló engedeékenység a homo „sapiens”, a „bölc” ember számára a legolcsóbb megoldás. Mondja meg valaki, mit tegyünk, s azt tesszük. Legalább nem kell megerőltetnünk szürkeállományunkat. Még gondolkodnunk sem kell, csak engedelmeskedni, masírozni, éljenezni, ütemesen tapsolni egyetlen valakinek és enni kapunk érte, sőt! — Igencsak ismerős az idősebb generációk számára ez az életforma. Az a jellemzője, hogy szüntelen *magából enged*: akaratot, meggyőződést, erőt, energiát, becsületet, amit csak főfőnöke kíván olyannyira, hogy az úgyszólván egoprotézisévé, énpótlé-kává válik. Beleépül, vagy akár felszívódik parancsolójába.

A *szolgáló engedelmesség* pedig *magába veszi* az isteni Erőt, a Szentlélek dűnamizsát, titokzatos erejét és azzal töltődik fel. Újra és újra feltöltődik, hiszen Jézus megígérte, hogy aki kéri, az kapja (Lk 11,13). A szolgálóan engedelmes, vagy az engedelmesen szolgáló homo christianus föltöltött ember. Pűnkösi ember; ezért föltöltődő ember is mindazok számára, akik hozzá fordulnak vagy akik felé Ő fordul. (Ez az Ő engedelmissége.)

JÉZUS ENGEDELMESSÉGE. Ilyen *teljességgel* feltöltött és feltöltő volt — ha szabad így kifejeznünk magunkat — ezen a véres bolygón Jézus Krisztus, az Isten Fia és az Embernek Fia. Így, és ezért lett, lehetett engedelmes szolgálója az Atyának, Atyjának, haláláig, mégpedig a kereszthalálig (Fil 2,8)

Már mint tizenkét éves gyermek engedelmeskedik Szűz Máriának és Józsefnek, amikor azok az ünnepi tolongásban szemük elől vesztik a templomban, s miután hiába keresik a rokonok között —, visszamennek és a bölcsek csodálkozó körében találják, akikkel beszélt. Hazahívják. Jézus engedelmeskedik neki, ám ezt mondja: *Nem tudjátok, hogy az én Atyám házában kell lennem?* (Lk 2,41—52)

JÉZUSI ENGEDELMESSÉG. Vallásos szülők, akik „csak” imádói voltak Istennek, vasárnapolók, azt kérték mélyen hívő fiuktól, aki követője is akart lenni Urának, hogy másnap ne menjen el közösségébe, — majd imádkozhat vasárnap —, hanem ássa fel a kertet, ezt igazán elvárhatják tőle, a két öregecske. A fiuk kora hajnalban felkelt, felásta a kertet és délután azt mondta szüleinek: Azt hiszem, most már nem lehet kifogásokat, hogy a közösségbe menjek. Mit is mondhattak volna?

ISMÉT JÉZUS: Jézus Krisztus minden bizonnyal örült volna, ha népe vénei, tanítói, vezetői, a farizeusok és szadduceusok is hallgatnak rá, figyelnek tanítására és követik azt. Ám meg kellett tapasztalnia, hogy éppen azok nem értik meg, hanem „Jeruzsálem szegényei”, egyszerű halászok, vámszedők, asszonyok lesznek követőivé. Nem kesereg ezen, hanem így fogadja az Atya döntését: „Magasztallak, Atyám, menny és föld Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsék és értelmesek elől, és kijelentetted a gyermekeknek. IGEN, Atyám, mert így láttad jónak.” Mondhatta volna így is: *hát* ha így van, így van, mit tegyek? Nem keseregve, összeszerített foggal fogadja Atyjának ezt a valóban különös döntését —, hanem hálás szívvel: Így láttad jónak (Mt 11,26).

Ebből az atyai döntésből azt is érti, mi kell, hogy legyen a szolgálata: odafordulás *mindenki* felé — a kicsinyek, a tanulatlanok, a senkik, a csonka-bonkák, betegek, magányosok felé, s már hangzik is a hívás: „Jőjjetek énhozzám mindnyájan...”

Az 56-os forradalom után a Református Teológia dékánját, mert részt vett a Megújulási Mozgalomban — az egyházon belül —, a forradalom leverése után, büntetésül kihelyezték segédlelkésznek egy eldugott faluba. Ment. Évek múlva óvatosan hivatgatni kezdték, ezt-azt felajánlva neki — ha... Még Hollandiába is mehetett volna tanárnak... ha ... Minden megalkuvásra készítő visszahívásnak, ajánlgatásnak ellenállt és nemet mondott. Egyszer egy jó barátja megkérdezte: miért? Azt válaszolta: Azért, mert amikor abba a faluba megérkeztem, az Istennek igent mondtam.

Minden nem-nélküli igen — nemtelen igen. Erről van szó. De ezt csak Jézustól, az Ő engedelmességéből lehet megtanulni. Aki felülről töltekező ember — az tud lefelé nemet mondani. Aki jézusi alaphangra hangolódik, aligha lesz lehangolt ember. Inkább FÖLhangolt, s ha szól, fölfigyelnek rá, azaz Gazdájára.

ISMÉT JÉZUS. Jézus elfogatása előtt, éjjel a Gecsemáné-kertben így imádkozik: „Atyám, ha akarod, vedd el tőlem ezt a poharat, mindazonáltal ne az én akaratom legyen meg, hanem a tied” (Lk 22,42).

Egy ateista bölcselő egyszer azt állította Jézusról, hogy mazochista, szenvedni szerető és akaró valaki volt. Hiszen „disszidálhatott” volna. Hagyomány szerint Edessa fejedelme udvarába hívja tanítónak; vagy elbújhatott volna. Ajánlottak Neki menedéket, és rejtékhelyet is.

Nos, Jézus imádsága és véres verejtéke arról beszél, hogy a másik lehetőséget is Atyja, az Isten elé tárja. Ám, amikor meghallja elfogói közeledését, elfogadva Isten döntését, az Atyáét, szembefordul halálával s azt mondja, egyértelmű határozottsággal tanítványainak: keljetek fel és menjünk. Majd később ráfekszik a keresztfére.

A kórház hatodik emeletén lévő sebészetben látogatta meg a lelkész egyházközsége tagját, egy férfit, akinek egyik lábát már levágták. Várta az orvosok döntését, hogy embertelen kínokat okozó másik lábát le kell-e amputálni, vagy meg tudják menteni. Lelkésze később elmondta, hogy úgy kínlódní és szenvedni embert még nem látott. Akaratlanul a nyári melegben nyitva hagyott ablakra nézett és átvillant rajta a gondolat: nem

csodálná, ha a nyűszítve szenvedő ember egy óvatlan pillanatban odavonszolná magát és kiugranék az ablakon. Ám e helyett a beteg kérte az Úr vacsoráját. És így imádkozott: Uram, ha akarod, megmented a lábam, és elveszed kínjaimat, ám ha nem, legyen meg a te akaratod.

Műtét után —, mert a másik lábát is levágták — még jobban szenvedett, ám egy trombus (vércsomó) elérte a szívét és pillanatok alatt halt meg — hazament. Előtte így búcsuzott a lelkészről: Vagy hazamegyek, vagy Haza megyek.

A jézusi engedelmisséggel zökken csak bele újra és újra az életünk Isten Rendjébe, a mindenség ritmusába. — Ahogy a kisiklott villamost előbb *fel* kell emelni, hogy azután sínre tehesék, hogy forgalmat akadályozó helyett ismét forgalmat bonyolító lehessen, úgy emelkedhetünk mi is föl a kimondott „Igen” Atyámmal, a „legyen meg a Te akaratoddal”, hogy ismét „sínre” kerülhessen az életünk, A RENDBEN megtehesse az útját — Isten akarata szerint és másokat szolgálva.

Minden kimondott igenünk fölfelé, válasz is Isten legnagyobb igenjére: Jézus Krisztusra — lélekből fakadó köszönöm. Köszönöm Atyám, hogy Benne reám is igent mondta. Sőt: jelentkezés is minden kimondott igenünk fölfelé: várom újabb parancsaidat, útmutatásodat: Szólj Uram, hallja a te szolgád.

Nem véletlenül következik az Úr imájában a jöjjön el a Te országod után a „legyen meg a Te akaratod”. Hiszen ez a kérés: Jöjjön el a te országod (királyi uralmad) — özszeesküvés önmagunk ellen — Istennel; s ha ezek *tún* így folytatjuk: legyen meg a te akaratod: ez már jelentkezés szolgálatra; Jézus-féle szolgálatra: RENDELkezésedre állok Istenem, s RENDELkezésedre állok embertársam.

Heller György

MINT EGER A TÖRÖK UTÁN

A magyar egyház és a távolállók viszonyának kilátásai

A hagyomány szerint a csaknem egyévszázados török uralom után az 1687-ben felszabadult Egerben visszamaradt török lakosság zárt tömbben kereszténnyé lett (e sorok írójának is volt Egerből származó, törökös vezetéknevű és külsejű, jámbor keresztény ismerőse). Általános történelmi — sőt sokunk által megélt saját — tapasztalat, hogy nagy sorsfordulók után a társadalom mintegy átprogramozódik. Így történt az elmúlt 40 évben; de így történik-e ez ma és majd holnap is? Úgy gondolom, bizonyára újra így lesz. Más kérdés azonban az, hogy mit jelent ez a magyar katolikus egyház, tágabban értelmezve a magyar kereszténység vonatkozásában; mit jelent ez egy olyan országban, ahol e bizonyos 40 év alatt nemcsak Krisztus örömhíre szorult vissza a kiürülő templomok küszöbe mögé, nemcsak a kereszténységből az általános műveltségbe diffundálódott fogalmak, tényismeretek hullottak az ismeretlenség homályába (egyik lányom tanárnőjétől nagy meglepetéssel értesült arról, hogy Jézust kosárban halászták ki a Nílusból...), hanem az erkölcs alapjai is összeomlottak.

Ha tehát felvetett kérdésünkre keressük a választ, akkor a következőket kell vizsgálat tárgyává tennünk: — milyen a mai magyar társadalom? — milyen a mai magyar egyház? — milyenek a társadalom és az egyház közötti kapcsolatok s azok fejlődésének dinamikája?

A MAI MAGYAR TÁRSADALOM. A rosszemlékű marxista-leninista államhatalom — ellentétben a másfél évszázados egykori török uralommal — elsősorban a neki alávetettek lelkére pályázott: a magyar identitást a szovjet szupremácia szolgálai elismerését lelkesítő alakba öltöztetni kívánó „szocialista internacionalizmussal”, az Isten-hitet primitív ateizmussal, a szeretetre épülő keresztény erkölcsöt pedig az osztályharcon alapuló zavaros ideológiával kívánta helyettesíteni. E törekvések félig sikerrel is jártak: messzemenően sikerült a nemes értelemben vett hazafiság, a több mint ezeréves történelem által indokolt magyarságtudat, a megélt keresztény hit és erkölcs széles körökben való kiírása. A keresztény hit és a kereszténység 2000 éves történelmének — enyhén szólva — egyoldalú bemutatásával, történelmi tények tudatos elhallgatásával vagy elferdítésével egyre inkább terjedt a társadalomban az a felfogás, miszerint a magára valamit adó személy csak a „korszerű, tudományos világnézet”-et vallhatja, mellyel természetesen összeférhetetlen a régi, naiv vagy/és gonosz időkből ittfelejtődött istenhit és keresztény erkölcs. E felfogás szerint hittudomány sem létezhetett, hiszen a nemlétező Istennel legföljebb áltudomány foglalkozhat..

A magyar és keresztény identitások széleskörű hazai összeomlása azonban nem azt eredményezte, hogy helyette — mint elvárták — a magyar társadalom a szocialista identitást és az úgymond „tudományos” marxista-leninista világnézetet sajátította volna el. A korábbi világnézet romjai helyén voltaképpen nem épült semmi, a rommezőt inkább a világnézeti indifferentizmus, a „kaparj kurta, neked is lesz” ideológiájának dudvája borította el; a keresztény erkölcs helyén lassan a teljes erkölcsi szabadosság tenyészett. A nemzet kihunyófélben levő élniakarásának riasztó bizonyítéka a csökkenő népesség. A mégis valamilyes szellemi erőfeszítést igénylő istentagadás helyett az istennélküliség nyert teret.

Ezt a tendenciát — a maga módján — az „első világban” erőteljes fejlődésben levő szekularizáció is támogatta, hiszen — bár teljesen más ideológiai alátámasztással — a keresztény hit ott is visszavonulófélben van.

Ilyen állapotban érte meg társadalmunk a marxizmus-leninizmus világméretű összeomlásának keretében a hazai ateista, elnyomó államhatalom eltűnését. Az elnyomás, a korlátozás helyére az „Európához való csatlakozás” új — bár önmagában véve természetesen csak helyeselhető — bálványa lépett. Csatlakozunk az új Európához, hiszen ott kolbászból fonták a kerítést, hiszen ott mindent lehet és szabad. Ebben a helyzetben a 40 éves „szocialista” múlt még meglévő maradványai sajátos módon keverednek a nyugati világban már rég divatját múlt, kezdetleges rablókapitalizmus elemeivel; olyan gátlástalanul terjed és mérgező a szexuális szabadosság és a pornográfia, mint negyedszázaddal ezelőtt Nyugat-Európában, ahol azóta ez a szököár már rég elvonult. Atmenet nélkül öntenek el bennünket a nyugati technika csillogó, vonzó csodái és a tömegszórakoztatás legnagyobbbrészt nem is kétséges értékű produktumai. Hurrá, szabadok lettünk, s éljünk mohón ezzel az új szabadsággal!

Kétségtelen azonban, hogy ezzel az új helyzettel párhuzamosan másféle jelenségek is észlelhetők. Az istenhitet szapuló rendszer eltűnését követő kiábrándultság és felszabandultság vegyes lelkiállapotában természetes reakcióként jelentkezik a vallás iránti növekvő érdeklődés, hiszen — talán nem is lehet akkora ostobaság, ha évtizedeken át annyit mocsokolták! A legújabb közvéleménykutatás eredménye az egyház iránti meglepő nagy rokonszenvet tanúsít. A kirakatok tele vannak bibliai témájú könyvekkel, új, vallásos folyóiratok jelentkeznek (és gyakran el is tűnnek), új vallásos egyesületek alakulnak. Terjednek a szekták. Különösen a fiatalság érdeklődik valamiféle természetfölötti iránt, de a marxizmus hitéből kiábrándult középkorúak között is szaporodik a keresők száma.

Ugyanakkor viszont a sajtó, a televízió, és a rádió „nagymenő” legnagyobbbrészt, s számos politikusi ma is a régi „csapatból” kerülnek ki, akiknél köpenyváltás után is természetes, hogy a kereszténység új életre ébredéséhez szükséges infrastruktúra visszaszerzésének, ill. kiépítésének minden lehetséges módon és alkalommal „betartanak”.

Elmondható tehát, hogy a mai magyar társadalom a kereszténységhez viszonyított hozzáállásában széles spektrumot alkot: a — befolyásánál valószínűleg számszerűen

sokkal csekélyebb — kemény vallásellenes magtól kezdve, a nagy közömbös tömegben, a jószándékú keresőkön, a vasárnapi és az elkötelezett keresztényeken át az egzaltált rajongókig mindenféle árnyalat megtalálható. Úgy vélem tehát, hogy a „távolálló” fogalom a legkevésbé sem egyértelmű kategória, sőt a távol- és nem-távolállók között is folyamatos az átmenet.

A MAI MAGYAR EGYHÁZ. Tudjuk: „Ecclesia semper reformanda”; Krisztus egyházát gyarló emberek alkotják. Az egyháztörténelem voltaképpen az emberi gyarlóság és az isteni kegyelem harcának története. Nem volt ez másképpen magyar egyházunk utolsó négy évtizede alatt sem. Az első időszak pörölycsapásai alatt, majd az azt követő időszak alamuszi fojtogatásai következtében a hazai egyház sorvadt, zsugorodott. A hierarchia és a megmaradt hívek között akadtak hősi hitvallók, de akadtak gyengék is. Ezen túlmenően azonban két felfogás küzdött egymással: a vértanúságra is készek és az egyházat kompromisszumokkal átmenteni igyekvők táborába. Itt most ne vitassuk, kinek volt nagyobb igazsága, hiszen mindkét koncepció végig kíséri az egyháztörténelmet. Mindenesetre magyar egyházunk — bár megfogyva és megtörve — valóban túlélte a zord időket, azonban a hierarchia és a hívek egyes csoportjai meglehetősen elidegenedtek egymástól. A templomoknál is jobban ürültek a szemináriumok (már amelyik egyáltalán megmaradt). Ezzel párhuzamosan teológiát végzett világiak serege jelent meg. A zsinati szellem legfőljebb az állam által szinte hermetikusan elzárti igyekezett egyház ablakrésein szivároghatott be: itt is érvényesült az üldözött egyházak általános jellemvonása, a múlt dicsőségét őrző konzervativizmus. Ugyanakkor új idők új jelei is jelentkeztek: éppen az elnyomás elleni védekezésésként szaporodtak a kiscsoportok; ezek tagjait kevésbé kötötték a hagyományok, sőt nem egyszer ellenségesen szemlélték egymást a hierarchia egyes, talán állami nyomás alatt is konzervativizmusra hajló tagjaival. Az egyházon belüli szektásodás jelei voltak észlelhetők. A 40 év utolsó időszakában már a világegyház különböző lelkeségi irányzatai is terjedni kezdtek magyar földön.

Napjainkban elmondható, hogy a magyar egyház — jöllehet összezsugorodva és legyengülve — de él, és (Gyulay püspök legendássá vált hasonlatát használva) mint egykor a halottnak hitt Szent Sebestyén, szolgálatra jelentkezik. Ez az egyház azonban nem a 40 év előtti egyház; tagjainak egyre nagyobb része másképpen éli meg hitét, mint apáik és anyáik.

A TÁRSADALOM ÉS AZ EGYHÁZ KÖZÖTTI KAPCSOLATOK ÉS AZOK FEJLŐDÉSÉNEK DINAMIKÁJA. Nemrég egy roppant érdekes — vallásszociográfiai jellegű — filmet mutatott be a Magyar Televízió. Három elkötelezett vallásos családot, három különböző világot láthattunk. E három család a vallás három különböző modelljét képviselte, s ezek a modellek alkalmasak arra, hogy — a „távolálló” és az egyház mai magyar vonatkozásában végzett áttekintése után — egyházunknak s kissé tágabban is értelmezve a magyar kereszténységnek a távolálló meggyerésével kapcsolatos kilátásait elemezhessük.

Az *első* tévés család Ray Tamás — a politikában is szereplő zsidó rabbi — családja volt. A család tagjai zsidó mivoltukat és hitüket egyetlen impozáns monolitikus tömbként élik meg. A hagyományos külsőségek is rendkívül jelentősek, mert azok Isten választott népe összetartozásának tudatát tartják ébren. Ez a magatartás természetesen a zsidóságban a legkézenfekvőbb, de — mutatis mutandis — bizonyos történelmi adottságok között élő keresztény egyházakon belül is előfordul. Ilyen vonásokat mutat a lengyel katolikus egyház, méginkább az erdélyi magyar egyházak és az örményországi monofizita egyház. Egy ilyen — jól megerősített várost eszünkbe juttató — mentalitás nem lehet vonzó pluralista társadalmunknak az egyháztól távolállókra, azért ez a modell — minden tiszteletreméltósága ellenére — alkalmatlan a társadalom meggyerésére.

A tévé által bemutatott *második* család tagjai az egyik — manapság sikeresen terjeszkedő szekta tagjai. A férj és feleség egyszer már hitlenekként összeházasodtak, két gyermekük is született, majd a házasság széthullt, s a felek mindegyike megjárta a legkülön-

bőzöbber erkölcsi mélységeket (kábitózást is beleértve), és egymást is szem elől vesztették. Megtérésük után a szektában találkoztak újra. Ma ismét összeházasodtak, s a szekta közösségének tagjaiként Krisztusra lelve szinte extatikus boldogságban élnek. Egy közösség, mely ilyen eseteket produkál, kétségtelenül emlékeztet az őskeresztényekre és — bár az illető szektában szinte vezényszóra bekövetkező közösségi elragadtatások józanabb természetű emberekre inkább visszaszítólághathatnak — sok kiábrándultra nagy vonzerőt jelent. Ez a tévében bemutatott család — annyi hanyattatás után — végre egy olyan közösségre lelt, mely őt befogadja, védi és életének értelmét ad. Nem véletlen tehát, hogy az ilyen jellegű szekták ma jelentős sikereket érnek el.

A *harmadik* tévés család egy — a fiatalabb korosztályhoz tartozó — többgyermekes katolikus házaspár. Jóllehet az igazán elkötelezett kereszténységet láthatóan a feleség hozta a házasságba, mégis — különösebb előzetes kerülőutak nélkül — hitüket egy kisközösségen belül élék meg. Láthatóan kiegyensúlyozottak, hiányzik belőlük a szektás házaspár extatikus jellege. A mögöttük álló közösség — hasonlóan az említett szektához — számukra is biztos háttérrel ad, azonban a sajátos históriával kacérkodó élmények nélkül. Egy ilyen életforma talán nem annyira mutató, de sokkal stabilabb és az egyelőre még távollevők számára is vonzó lehet.

A ma elkötelezetten vallásosak három jellegzetes típusának rövid jellemzése után — végkövetkeztetéseink levonása előtt — gondoljuk végig röviden, hogy milyen módokon lehetséges a keresztény hit elnyerése:

— Krisztus feltámadásának tanúi az apostolok voltak; náluk a hit és a tapasztalás speciális határesetéről volt szó.

— Isten váratlan megvilágosító kegyelme (Paul Claudel); érdekes és ritka eset, mely legfőljebb szent kivételnek tekinthető.

— Családi vagy/és társadalmi háttér következményeként a hitbe való „belenövés”; évezredek át ez volt a kereszténnyé válás mindennapos esete (minden előnyével és hátrányával).

— Az igazságkereső tanulmányai, keresése alapján „találja meg” a keresztények Istenét (pl. Szent Justinus); korábban ritka, ma azonban gyakorlatilag is jelentőssé válható eset.

— A keresztények életéből sugárzó erő vonzása hat; ez volt az őskeresztény egyház vértanúk vére által áztatott útjának titka.

— Vonzó közösségek példájának ereje; tulajdonképpen az előző esettel rokon változat, (profán kifejezéssel élve) a „jó buli” vonatkozásaival kiegyensúlyozott.

— Az egyház evangelizációs erőfeszítéseinek eredménye; ezt a marxista-leninista szótar „agit-prop tevékenységnek” nevezné...

Elmondható tehát, hogy Isten a hit kegyelmét az esetek túlnyomó részében elsősorban nem a közvetlen értelmi belátás, hanem másodlagos jellegű közvetítő tényezők útján adja meg. A szó szorosabb értelmében vett — propagatív jellegű — evangelizációs tevékenység rendkívül fontos ugyan, de nem az egyetlen útja a hit elnyerésének.

Úgy gondolom, hogy az elmondottak alapján bizonyos következtetéseket tehetünk arra nézve, hogy milyen esélyei vannak magyar egyházunknak a távolállók megnyerésére.

Pluralista társadalmunkban a „hitbe való belenövés”-ről legfőljebb keresztény vallási háttér esetén lehet szó; ezért fontosak a keresztény családok, a keresztény iskolák. Még az ilyen esetekben is ügyelni kell azonban arra, nehogy hitünk ellenszenves megjelenítése miatt keresztény családokban, keresztény iskolákban újabb ifjú „távolállók” szülessenek.

A távolállók jelentős része voltaképpen már megkeresztelt „keresztény”, mégis alig különbözik a keresztületlen távolállóktól. Ezek esetében lehet valamelyes jelentősége a vallási propagandának, azonban igazi ereje elsősorban a keresztények sugárzó példájának lehet. Hogyan is tanít az „Evangélii Nuntiandi” apostoli buzdítás?

„Úgy tűnik, mintha a világ elutasítaná Istent. Mégis, különös ellentmondásképpen, egész váratlan utakon keresi is Őt és hiányát érzi... Azt várja el tőlünk a világ, hogy legyen egyszerű az életünk, legyünk imádságos lelkek, szeressük embertársainkat, főleg a

kicsinyeket és szegényeket. Engedelmisséget és alázatot akar látni, lemondást és áldozatkézséget. Csak a keresztény életteljességnek e jelei nyithatnak utat szavainknak a mai ember szívéhez, nélkülük szavunk üres, eredménytelen lesz."

A szektás házaspár megízlelte ugyan Isten szeretetének édességét, a keresztény élet azonban nemcsak elragadtatott ünnepnapokból áll; hozzátartoznak a szürke hétköznapok, a nehéz megpróbáltatások ideje, sőt olyan napok is, amikor Isten a lelket magárahagyni látszik (aki ezt nem hiszi, olvassa el Lisieux-i Teréz önéletírását). A katolikus házaspár modellje ezért — bár nem annyira mutatós — mégis rokonszenvesebb. A szekták terjedése ellen mégsem „harcolni” kell, hiszen azok a maguk beszűkült módján és torzító szemüvegén keresztül mégis csak Istent hirdetik. Harc helyett le kell vonni a tanulságot: sikereik kulcsát az általuk alkotott eleven — vonzerővel rendelkező — közösségek jelentik. Sok-sok olyan bázisközösség működik ma magyar egyházunkon belül is, melyek a maguk körülményei között valóban a keresztény élet teljességét igyekeznek megvalósítani. Ide sorolandók a különböző lelkiségi mozgalmak közösségei is. Az ilyen közösségeket az Evangélium Nuntianti az „egyetemes egyház reménységei”-nek nevezi. Ezért is volt rendkívül szerencsés vállalkozás, mikor az 1991. évi „Teológiai Napok” vezetőmájaként „a közösségépítést” választották. Meggyőződésem szerint ez az az út, melyen a magyar egyháznak a távolállók megnyerése érdekében haladnia kell. Különös gondot kell fordítani azokra a „középső” korosztályokra is, melyek saját hibájukon kívül hit nélkül nőttek fel. A „keresők” számára tartott előadások, eszmecserék számos jószándékú érdeklődőt átegyeztetnek a küszöbön...

A városi munkásosztály körében különösen magas a „távolállók” aránya, ezért különös figyelmet kell fordítani az ő megnyerésükre. Jelenleg ennek nem sok jele észlelhető. Magyar egyházunk sokszor arra a pástorra emlékeztet, aki az akolbeli báránykakat nagy odaadással terelgeti az akol egyik sarkából a másikba, miközben a kinnrekedt bárányokat zavartalanul falja fel a farkas.

A távolállók megnyerésére törekedve egyébként az eddiginél inkább figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy korunk embere nagykorúnak érzi magát, s általában nem vonzó számára egy olyan egyház, mely híveit nem egyszer olyan kiskorúaknak tekinti, akik az egyház életében szükségképpen felmerülő feszültségekről, problémákról, nehézségekről sehogy vagy legföljebb egy-egy — stílusában az elmúlt 40 év sajtóját követő — rövid közleményből értesülhetnek. Távolállók előtt az ilyen módszerek nemcsak az egyház, hanem a keresztény hit hiteltérdemlőségét vonhatják kétségbe. Csak örülni lehet, hogy e téren legújabbán bizonyos változás kezdeti jelei észlelhetők.

Végülis: megismétlődik-e az egri törökök esete? Nem hinném, hiszen a mai szekularizált pluralista világunkban ez aligha lehetséges. Mégis lehetőség van arra, hogy hazai egyházunk — megerősödve és megtisztulva, s a remélt megnövekedő lehetőségekkel élve — minden jószándékú embert vonzó közösséggé váljék úgy, ahogyan ez Istennek a történelmen keresztül vándorló népéhez illik. Ha mi igyekeznünk megtenni a saját szerepny erőnktől telhető, akkor a többi joggal bízhatjuk Istenre!

A TEOLÓGIA 1992. évi témái (kézirat beküldési határideje):

1. szám: EVILÁG — TÚLVILÁG (1991. november 1-ig)
2. szám: ÖKUMENIZMUS: VÁLSÁGHELYZET VAGY ÚJ REMÉNYEK? (1991. febr. 1-ig)
3. szám: EMBERSÉGES LELKIPÁSZTORKODÁS (május 1-ig)
4. szám: AZ „ISTEN ORSZÁGA” (július 1-ig)

Brückner Ákos Előd O. Cist.

NEM HALLGATHATUNK RÓLA... Néhány szempont a lelkinapok, lelkigyakorlatok tanulságairól

Olykor adódik egy-egy olyan helyzet az üdvösségtörténet folyamán, amelyek nyomán már „nem hallgathatunk arról, amit láttunk és hallottunk” (ApCsel 4,20). Anélkül, hogy visszaélnék Péter és János apostol gyógyítási élményének kegyelmi vitathatatlanságával és egyszerűségével, úgy tűnik, a Jézus nevében és Lelke erejében szándékolt pasztorációnak is lehetnek olyan megtapasztalásai, amelyeket adandó alkalommal fel kell tárunk, mivel általa Isten cselekvési irányát és erejét dicsőítjük.

Eközben az evangelizáció, az újraevangelizálás útját is jobban megtaláljuk. Ez a pár sor is így születik, — szinte belső kényszerűség hatására —, mint annyi más mai pasztorálteológiai vagy pasztorálszociológiai, pasztorállélektani meglátás, mindenesetre nem a görögök heurékás felfedezési örömeinek hangoskodásával, hanem az itt is, ott is egyszerre feltörő újszerű tapasztalatok együttlításának erejében.

A közvetlen élmény ezen sorok mögött egy jegyes-kurzus résztvevőinek rendezett lelkinap tapasztalata. A nagyvárosi jegyes-tanfolyam előadásait még a vizsgaidőszakban is nagyszámban látogató fiataloknak mindössze a legbátrabb 10%-a vett részt egy szombati félnapos, reggel 9-től du. 3-ig „lelkigyakorlatos” találkozáján. A lelkinap megrendezése annyiban tért el az egyházunkban hagyományosan megszokott formáktól, amennyiben megkísérelte a résztvevők tevékeny együttcselekvését elősegíteni. Ez alkalommal tehát nem egy előadó egyszemélyes elmélkedési pontjai és a nyomukban folytatott egyéni elmélkedések domináltak, hanem az előterjesztett szempontok nyomán a csoportdinamikai formákban folyó feldolgozás és elmélyedés. Mindez ugyanakkor meglehetősen személyesen, és időt hagyva az egyéni átgondolásra, „megimádkozásra” is. Tény, hogy a félnapos együttlét felszabadítóan és megerősítően hatott valamennyi résztvevőre. — A téma-tervezet ez volt: 9 óra: tertia, elmélkedési pontok, csend. — 10 óra: Együttcselekvés, megbeszélés. — 11 óra: Csoportbeszélgetés, összegzés. — 12 óra: Úrangyala, összeadott agapé teával. — 13 óra: Bűnbánati liturgia. — 13 óra: Közös asztal az Úrral: szentmise. — 13 óra: Áldásoddal megyünk... — A gyakorlatban ugyan bizonyos fokig módosították a résztvevők a programot, — a jelentkező igényeknek megfelelően —, mégis a nap „lüktetése”, ritmusa nagyjából a tervezett maradt.

Milyen háttérjelenségek hatottak erre a rendezési formára és milyen párhuzamos jelenségek látszanak igazolni azt?

a) Egy nemrégiben hazánkban járt osztrák házaspár sokévi kísérletük eredményeit adták át a hazai jegyesoktató házaspárok egyik csoportjának. A vendégelőadók azzal kezdték szolgálatukat, hogy minden egyes résztvevőnek adtak egy-egy fénymásolt képet — életképet —, s rövid elmélkedési idő után mindenkivel elmondatták választása indoklását. A kialakult testvéri légkörben ez nem nyilvános tesztelésként hatott, hanem mélyről fakadó személyes bemutatkozásnak. Átadtak még egy kérdőívet is, amely a keresztény házasságkötés vállalásának elégséges és elégtelen szempontjait tartalmazta,

ezekből is lehetett válogatni. Egy borítéknyi cédulából pedig, — az azokra felírt tulajdonságokat figyelembevéve — ki-ki „megépíthette” családi otthonát: figyelve arra, mi kerül az alapba, mi képezi a tartókat, falakat, — mi kerüljön a tetőre és — esetlegesen, mi az, ami elfüstölőghet, kimaradhat az összképből... Ezeket próbáltuk ki a lelkinap keretében.

b) Korábbi hittantalálkozók eleven beszélgetési anyagát, fiatal házások leveleit, szemléltető ábrákat, témába vágó könyveket, ismertető füzeteket és a résztvevők személyes tapasztalatait, — amelyeket a csoportbeszélgetés váltott ki — nem annyira ábraként, hanem tanúsító vallomásként ragadtuk meg. Mindez a lelkinapon ismételt beillesztett csendes elmélkedési időben jó alapot adott az elmélyedéshez, megszíveleléshez.

c. Felfigyelhetünk a nagymarosi és más ifjúsági találkozóok, zárandoklatok belső alakulására is. Az előadásszerű közléseket eleinte, főként a csoportbeszélgetések oldották fel. — Napjainkban főleg a vallomások és közös imádkozások, adorálások forrásai fakadnak fel.

d) Szerzetesgimnáziumaink egyikében a többnapos nagybőjti lelkigyakorlat teljesen dialogizáló formában történt. Az eleven bekapcsolódási lehetőség olyan hatással volt a fenntartásokkal, közönnyel sokszor „megfertőzött” fiatalokra, hogy a lelkigyakorlat utáni szabad és felszabadult időben még önként vagy két óra hosszat tovább folytatták a „lelkibeszélgetést” (vö. Collationes patruum) vezetőjünkkel.

Összegezőként a következőket emelnénk ki:

1. Bármennyire is analízáló hajlamú korunk szellemi törekvése, mégis észre kell vennünk — és pedig örömmel és reménnyel — a szintézis fel-feltörő igényét. A hellenista test-lélek komponensekből álló emberkép helyett ma szívesen ragadjuk meg a Biblia ősbibber emberképét: amelyben az ember lélekkel áthatott testként egységes valóság — legfeljebb nézheti önmagát alulról, „test” szerint, naturálisan, materiálisan; és „lélek szerint” felülről, Isten meghívottjaként, Isten ajándékainak fényében. — a gyógyítás az egyoldalú szomatikus, gyógyszeres kezeléstől a mentális tényezők bekapcsolása, a természetes gyógymódok komolyabban vétele felé, a preventív magatartás előtérbe helyezése felé halad, — hogy ne mondjuk, „gyógyul”.

A didaktika sokcsatornás közlésmódokat, a metakommunikáció tegnap talán kevésbé kihasznált lehetőségeit ajánlja, az egész embert a maga teljességében akarja megszólítani és tanítani. Századunk meglátása a perszonális, személyes megközelítés és a munkálató, közös cselekvésbe bevonó módszerek alkalmazása a pedagógiában. — Amikor a művészetek az alapélményekre redukálják közlő, rámutató, kiemelkedő szolgálatukat, és amikor a tömegkommunikáció gyakran a túlzásúfolással, a hatások reklámszerű túladagolásával manipulál, láthatjuk, mennyire igényli ma az ember a valóság gyökeres és lehetőleg teljes, megbízható megragadását. Ezért tűnik alkalmasnak, az idők jeléhez igazodó magatartásnak, ha bibliás hitünk tartalmát az egész emberrel szeretnénk közölni, vele megosztani — nemcsak intellektuálisan a „fejével”, hanem emocionálisan a „szívével” is, és tettekeskedő pragmatizmusával a „kezével” is. A komplex elmélkedető módok, az együttgondolkodást-cselekvést kiváltó formák ezért látszanak időszerűnek, a kor gyözelmeit megbecsülő eljárásnak.

2. Az eszmék, hatások kavalkádjában, a készen talált információk halmazában a fiatalok szemlátomást az elhárítás, a védekezés, és (vagy a simplex befogadás) irányába kényszerülnek, és károsodnak. Megfigyelhető, hogy kb. 10 éves korú gyermekek még készek vállalkozni, alkotni, megszólalni, időseiben azonban — a prepubertás, pubertás problémáit, zárkózottságát is beleszámolva, — de azon túlmenően — defenzívekké, közönyösökké, megszólíthatatlanokká, alig szívenüthetőkké válnak. Ott, ahol sokszáz diákmiséen résztvevő gyerekből öt-hat éve a prédikáció következő heti megválaszolásaként a visszaemlékező rajzok százai kerültek az áldoztatórácsra, ma alig néhány, jobb

esetben néhány tíz jelenik meg, — a növekvő gyermeklétszám ellenére. Ilyen lélektani késztetések és kényszerek között fokozottan igaz, hogy az ember teljességgel azt fogja vállalni, amit maga fogalmaz meg. Inkább mondjunk kevesebbet, kezdetlegesebbet, de személyes átéléssel, mint hajtunk fejet a sokkal jobbnak-többnek, de csak a meghallgatás, a tetszés szintjén. A lelkinapokon alkalmazható csoportos cselekvési, bekapcsolódási formák éppen ezt a személyes érintettséget, tette-elszánást segítik elő.

3. Érdekes, de érthető kontrasztként, — ha a lelkinapok kapcsolati formájában megfelelő arányban és mértékben fogozódik a csoportos, közösségi részvétel lehetősége, megvan a remény arra, hogy a személyes — és nélkülözhetetlen — lelkivezetés iránt is növekszik az igény. Egyszerűen azért, mert a közösségben való feloldódás lehetővé teszi a gátlásos, önkifejezési nehézségekkel küzdő, passzívva nevelt fiatalnak, hogy meghallja és hallassa saját hangját, és merje vállalni önmagát. A jól alakuló közösség elősegíti azt, hogy benne a tagok kibontakozzanak, egyénileg is felnőjjenek, felfejlődjenek oda, ahol a közösség egészében egymásban már elfogadnak, értékelnek.

4. Nem vitatnám azt, hogy vajon módszeresen kidolgozott szabályok szerint értéke-sebb és jobb-e elmélkedni, lelkigyakorlatozni, — vagy, hogy van valami „modern” ab-ban az ősi monasztikus gyakorlatban is, ami szerint a régiek nem kiemelt lelkigyakorla-tokat tartottak, hanem egyszerűen lelkigyakorlatban éltek. A mai lelkinapok, az egri ka-teketikai lelkigyakorlatok stílusa mintha ehhez az utóbbihoz állna közelebb. azt sem sze-retrném állítani, hogy egy klasszikus kontemplatív közösség mélységéhez, vagy közös beszélgetéseik istenességéhez lehetne mérni a mi csoportelmélkedéseinket. De az való-színűnek látszik, hogy mint az ősi európai vagy hazai zenei műveltséghez egy mai átlag fiatalnak alig van személyes előzménye (anya dúdolta dalai), azért a taizé-i gitáros vagy éneklemód egészen egyszerű formái tudják csak feloldani, bekapcsolni, — úgy a lelki elmélyedés terén sem az egyetemi formákkal kell kezdenünk az Igazság és Jóság megíz-leltetését, hanem elemi „hangzások”, élmények biztosításával. Ennek, mint Isten ma is eleven kegyelmének megragadása az, amiről nem hallgathatunk.

Blanckenstein György

HÁZAS HÉTVÉGE

Egyik nyáron találkoztam egy jezsuita atyával, aki akkoriban Kanadában élt. Beszámolt ottani életükről és egyebek között arról, hogy mit tesznek a házasságok és a papság megújulásáért. Tőle hallottam az első híradást a Házás Hétségéről. Óriási visszhangra talált bennem, azonnal fölkelte érdeklődésemet, mert a magyar egyházban talán ép-pen e téren érzékeltam a legnagyobb problémákat. A családok szétesését mindenki ta-pasztalja, és sajnos a papság sem mindig áll hivatása magaslatán. Természetesen vannak kivételek, de hogy valamit tenni kell, azt mindenki érzi. A cselekvésre kínál szép lehetőséget a Házás Hétség. E gondolat és akció szolgálata engem is sok tekintetben megvál-toztatott és bensőséges lelki tartalmakkal gazdagított. Ezért gondolom, hogy a rövid is-mertetésen túl személyes vallomásként is elmondom néhány élményemet, majd egy há-zaspár, Csanády Mihály és Márti számolnak be tapasztalataikról.

— 1. A házasság és az egyházi rend a katolikus egyház két alapköve. Eltérő módon, de ugyanazt szolgálják: a szeretet megélését és a megélt szeretet továbbadását. Korunkban a házasságot, az elkötelezettséget és hűséget sok támadás éri. A Házak Hétvége célja, hogy a házaspároknak segítséget nyújtson, hogy ugyanis a házasság szentségét a hétköznapiakban élni tudják, a szeretetet a gyakorlatban is megéljék. A papoknak, szerzeteseknek pedig abban segít, hogy elkötelezettségüket a közösségükhöz való kapcsolódásukban is megtapasztalják.

A Házak Hétvége nem mozgalom és nem szervezet. Az eredeti elnevezés házassági találkozót jelent. Először, a spanyol Calvo atya kezdeményezésére, Amerikában valósult meg, majd — mintegy 17 évvel ezelőtt — Suenens bíboros támogatásával jutott el Belgiumba, hogy onnan elterjedjen Nyugat- és Dél-Európában. Magyarországon 1983-ban tartották az első Hétvégét német nyelven, majd 1986-tól magyarul is.

A házaspárok egy hétvégét — péntek délutántól vasárnap estig — meghatározott helyen és módon együtt töltenek, és ez többnyire mély, személyes élményt jelent. Ez a két és fél nap az önmagukról, párjukról, a párkapcsolatukról, valamint az egyházban, a világban betöltött szerepükről való együtt-gondolkodás és bizalmas beszélgetések ideje. Nem hasonlít a szokásos lelkigyakorlatokhoz. Az együttlét idején a résztvevők egy pap és általában három házaspár vezetésével azon dolgoznak, hogy házasságuk megújuljon, felfrissüljön. Az előadók — teamenként egy pap és egy házaspár — meghatározott témákat érintenek, de nem elméleti ismereteket közölnek, hanem saját életükről, örömeikről, nehézségeikről beszélnek, személyes példákon mutatva be, hogyan élik meg a hétköznapiakat. Egy-egy ilyen bevezető után a párokat arra kéri, hogy az elmondottakat a saját életükre alkalmazzák. A végiggondolás és bizonyos szempontok szerinti írásban rögzítés után a téma megbeszélése kettesben történik, külön helyiségben. Így a párok a maguk sajátos, egyéni módján reagálhatnak.

A témák egymásra épülnek, ezért csak úgy van értelme a részvételnek, ha valaki elejétől végéig aktívan bekapcsolódik a programba, és nem csupán passzívan szemlélődik. Ez az idő — a mindennapi terhelésektől és eltérítő hatásoktól mentesen — lehetőséget ad önmagunk és párunk jobb megismerésére, a párkapcsolat középpontba helyezésére. A tapasztalatok szerint a házaspárok csaknem mindegyike lényeges változáson megy át; kapcsolatuk melegebbé válik, a szeretet erősödik és újra feléled a szerelem. Sokan a jegyességnek vagy a mézesheteknek megfelelő boldogságot tapasztalnak meg. S a legfontosabb, hogy a résztvevők olyan módszert sajátítanak el, amellyel — ha élnek vele — a Hétvége hatása tartós lesz és a párok később is segíthetik egymást. Az új életstílus, melyben az érzések (és nem az érzélgősség) felismerésének, tudatosításának óriási a szerepe, megváltoztatja a házasságot. A naponta megélt szeretet kisugárzik a gyermekekre, a szűkebb-tágabb környezetre, és így az egymás felé fordulás nem bezárkózást jelent, hanem erőforrást, amelytől melegebb lehet az egyház és a világ.

Csodálatos, hogy nem nagy dolgokról van szó, csupán arról, hogy a meleg, bizalomteli légkör, a team őszintesége és hétköznapi példái segítik a párokat, hogy a saját életükben is meglássák a szépet, a jót. Rá kell döbbernünk, hogy Isten világa jó: *Isten nem teremtet selejtet*. Mindannyian értékesek, egyedi teremtmények vagyunk. Képesek a házasságkötéskor kimondott „igen”-t a hétköznapiakban újra és újra kimondani, az apró dolgokban is párunk mellett dönteni. Mert a szeretet nem érzelem, nem hangulati ringatózás, a szeretet: döntés. Életünkben a boldog, örömteli időszakok (románc) váltakoznak a csalódással, fájdalommal járó hullámvölgyekkel. Rajtunk is múlik, hogy tudunk-e pillanatnyi negatív érzéseink ellenére a szeretet, a párunk mellett dönteni. Ha igen, máris megtettük az első lépést a hullámvölgyből való kiemelkedés felé.

Az egyéni érvényesülést, az anyagiakat előtérbe helyező világban sok házaspár elbizonytalanodott saját házasságának értékeit illetően. Hajlamosak beletörődni, hogy elmúltak már a mézeshetek, és előbb-utóbb amúgyis minden házasság elszürkül. Isten azonban nem szenvedésre, hanem boldogságra teremtette az embert. A házassággal sem az a célja, hogy valahogy kibírjuk egymást hanem, hogy boldog szeretetben éljünk. Azt akarja, hogy teljes életünk legyen. Am, a döntést nem hozza meg helyettünk. Nekünk

kell döntenünk a mindennapi kis igenek mellett, nekünk kell újra és újra elindulnunk egymás felé, hogy a szeretetet mindennap élni tudjuk. Szeretetre képesse lenni — ez a szentség útja, és az Úr erre hív bennünket.

A Házás Hétvége a szeretet megélésének olyan útja, melyről sok ember tapasztalata bizonyította, hogy a gyakorlatban is járható. Nem mindig könnyű ez az út, mert a szeretet melletti döntés a hiúság, az önakarat elleni döntést is jelentheti. Áldozat nélkül azonban nincs megváltás. Sok más út is elvezethet a szeretethez, az Úristenhez. Valamelyik úton azonban menni kell.

A Hétvégén való részvételnek csak az a feltétele, hogy a házaspár szentségi házasságban éljen, és mindketten vállalják a teljes programon való részvételt. A egyes házasság nem akadály, ha a nem katolikus felet nem zavarja, hogy minden katolikus módon történik (szentmise, szentség stb.). Kívánatosnak látszik azonban, hogy a résztvevők legalább öt éve házasok legyenek. Felső korhatár nincs.

Papokat és szerzeteseket is várnak. A bevezetőben említett párhuzam a Hétvége teljes programján végigvonul. A papoknak feltejt kérdések hivatásukra, közösségükkel való kapcsolatukra vonatkoznak. Segítségükkel mindezt alaposan végiggondolhatják, és mélyebben élhetik meg. A házasságot is másképpen látják, és így olyan korosztályhoz kaphatnak kulcsot, melyet a pasztoráció hagyományosabb formái talán kevésbé érnek el vagy, amellyel korábban csak válság-helyzetben találkozhattak.

A Házás Hétvége nem a problémás házasságok javítására, nem a krízisek gyógyítására szolgál, hanem ezek megelőzésére; a lényegében jó házasságok erősítésére, melegebbé tételére. A krízisen már túljutott, egymás felé törekvő párokon is segíthet.

Hazánkban a Hétvége megtartására valóban alkalmas hely (épület, ahol egy közös terem és sok kis szoba, valamint étkezési lehetőség is volna) jelenleg nincs. Lakásokban, plébániákban és egy katolikus gimnáziumban tartjuk a Hétvégéket. Budapesten és környékén, valamint Pécsen tartunk rendszeresen ilyen foglalkozásokat. Az igényeket nem győzzük kielégíteni. A meghívás úgy történik, hogy a Hétvégén már résztvevő párok, papok közvetlenül hívnak meg ismerős párokat, papokat, így az együttlét személyesebb és az információk sem torzulnak. A Házás Hétvégén Magyarországon eddig közel 500 házaspár és mintegy 60 pap vett részt. Jelentős számban a hétköznapiok részévé tudták tenni az új életstílust, a szeretet megélését és a hatás náluk valóban tartós: *a szeretet jelleivé váltak.*

— 2. Akkoriban — mint káplán — elsősorban a gyermekvilággal, az ifjúsággal foglalkoztam, és úgy tapasztaltam, hogy gondjaik, problémáik gyökerei valójában a családhoz vezetnek vissza. Rájöttem, hogy mélyrehatóan csak akkor tudok segíteni kis barátainak, ha a családjukat is sikerül meggyógyítanom. Nem lehet ugyanis az egészségből kiragadni a gyermek vagy fiatal problémáját, ha igazi gondja az, hogy sérült a szeretetkapcsolatában. Nem látja szülei egymás iránti szeretetét és sokszor őt sem szeretik helyesen. Ez bizonytalansághoz, reménytelenséghez, nem egyszer kétségbeeséshez vezethet.

A másik tapasztalatom szerint a nagy örömmel és szerelemmel indult házaspárok sokszor rövid idő alatt kiábrándultságba fulladtak. Valójában ez is az előző problémakörhöz tartozik. Azt is láttam, hogy a házasság sokak számára csak menekülést jelent. Mivel a felszín alatt az emberi kapcsolatok elégtelensége húzódik meg, egy új kapcsolat sem hozhat megoldást. Elszomorított, hogy közvetlen környezetemben keresztény családokat láttam szétesni. Szilárdan hittem azonban, hogy a keresztény szentségi házasságban több erő rejlik, csak a szentség hatását tudatosabban kell tenni. Meg kell mutatni a pároknak azt az utat, amelyen járva a szeretethez ezt az erőt megtalálják.

Először külső megfigyelőként akartam résztvenni a Hétvégén, hogy minél több ötletet elleshessek, melyeket később majd én is alkalmazhatok. Meglepett, hogy bennünket, papokat is bevonnak és mi is aktív résztvevői lehetünk a Házás Hétvégének. Mélyen érintett a felismerés, hogy mást jelent sokat dolgozni a közösségért, és mást jelent szeretni a közösséget. Természetesen a kettő nem zárja ki egymást, de tény, hogy számos tevékeny,

sokat dolgozó pap mégsem tapasztalja meg: közösségével való együttműködése számára is mély szeretetkapcsolatot jelenthet. Sok pap csalódásokat is megélhet közösségében, amikor kudarcok érik, és ez bezártsághoz, kiábránduláshoz vezethet. Sokat jelentett nekem a gondolat, hogy minden kapcsolatot újra lehet kezdeni, és egy közösséggel kapcsolatban is lehet bocsánatot kérni, illetve a megbocsátást kifejezésre juttatni. A gyakorlatban tapasztaltam meg, hogy miután a Házás Hétvégén részt vettem, a közösségemmel való kapcsolatom megújult, mert tudatosan törekedtem kimondani az irántuk való szeretetemet és értékelésemet. Őszinteséggem komoly visszhangra talált.

Két értékes tapasztalatomat említem meg a Házás Hétvégével kapcsolatban: Egyrészt, megtaláltam azt a kulcsot, amely a házás kapcsolatban az egymás iránti szeretetben és a megújulásokban valóban nagy segítséget nyújt és, amely kulcsot a Házás Hétvégén a házaspároknak át lehet adni. Másrészt, megtaláltam a saját utamat is a mindenkori közösségem felé, és így őszintébbé, mélyebbé és szeretőbbé vált a kapcsolatunk.

E kettős tapasztalat gyökeresen megváltoztatta az életemet, és ez a bizonyosságom immár több mint hat év tapasztalatából táplálkozik. Azt hiszem, emberibb arcú pappá tett.

* * *

Mi, Márta és Misi hosszú ismeretség után, nagy várakozással és örömmel kötöttünk házasságot. Azt gondoltuk, a mi házasságunknak sikerülnie kell, hiszen szeretjük egymást. Elkezdődtek a hétköznapok és jöttek a gyerekek. Kívülről tekintve harmonikus volt az életünk, de éreztük, hogy valami nem igazán jó, hogy a házasságunk mintha nem lenne olyan ideális, mint gondoltuk. Nem együtt élünk, inkább egymás mellett, és csak azért nem veszekszünk, mert sok mindent nem mondunk ki a családi béke kedvéért. Huszonkét évi házasság után elkecserekedtek és szomorúak voltunk. Elkönnyveltük, hogy a szerelem lassan kihuny, de szeretjük egymást, mint társak — sorstársak —, akik együtt dolgoznak, ahogyan az egymás mellé fogott lovak húzzák a szekeret. Mi is húzzuk a család szekerét. Egyirányba.

Ebben az állapotban vettünk részt a Házás Hétvégén. Szinte belerobbant az életünkbe, és szétvetette a köztünk lévő falakat. Rádöbrentünk, hogy szeretetünk nem halt meg, csak olyan, mint a tűz, melyre sok hamu rakódott, de alatta a parázs még izzik. A hamut letakarítottuk a Házás Hétvégén, és a láng újra lobbant. Boldogabbak voltunk, mint valaha, szerelmünk jobban élt, mint jegyességünk, vagy házasságunk első idején. A következő nyáron kettesben utaztunk el szabadságra. Azt mondtuk: újra nászútra megyünk.

A Házás Hétvége hatása azóta sem múlt el, az a bodog állapot nemcsak egy hétvégére volt a miénk. Előfordul, hogy fáradtak vagyunk, de mintha más síkon élnénk meg kapcsolatunkat, mint régen. A hétköznapokon is él köztünk a szerelem, a szeretet, mely az isteni szeretet szikrája. Ha elrontunk valamit a kapcsolatunkban, ki tudunk mászni a bajból. Eszközt kaptunk a kezünkbe, mellyel élve helyre tudjuk hozni, amit elrontottunk. Így a boldogságot és hamóniát, melyre mindig is vágytunk, 29 évi házasság után is birtokolni tudjuk.

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az Olvasó elé.

Tarjányi Zoltán

INTROIBO AD ALTARE DEI (Gondolatok a kispapi engedelmességről)

Az engedelmesség és az életcél viszonya. Minden ambíciót az állhatatos céltudat megléte, vagy hiánya szelektál. A nagyra hívatott Goethe „Költészet és valóság” című önéletrajzából tudjuk, hogy kamasz korában milyen kitartóan tanulta az idegen nyelveket, azért, hogy „helyet foglaljon a világirodalomban”. Amikor lendülete megtört és unalmassá vált számára a napi penzum elvégzése, nyelvtanulási leleménnyel tette érdekessé önmaga számára az erőfeszítést. Kitalálta, hogy hat testvér szétszórta él a világban más-más pályára készülve, s egymással leveleznek, beszámolva tanulmányaikról, környezetükről, annak szokásairól. Így hát Goethe hat levelet írt hetente, folyton gyarapítva német, francia, olasz, latin és jiddis nyelvű szókincsét. S közben a különféle diszciplínák szakkifejezéseit is elsajátította, hiszen a képzeletbeli testvérek közül az egyik teológiát, a másik kereskedelmet, a harmadik zenét tanult, stb. A nyelvekben és a műveltségben már szilárd alapot vetett saját jövőjének, amikor 1770-ben Strassburgba ment, az egyetemre. Ott döbönt rá — 21 évesen —, hogy hiába a szellemi felvértezettsége, ha karakterbeli gyengeségei, hiányosságai nem teszik alkalmassá a teherbíró életre. Elkezdte tehát edzeni magát: viszolyog a vértől és minden visszataszítótól — rákényszeríti magát az anatómia elvi és praktikus tanulmányozására. Állandóan szenved a szédüléstől, — nosza, rendszeresen felmászik a székesegyház tornyába, hosszú időket tölt annak párkányán. Meg akar szabadulni a visszatérő riadtságtól, félelemtől, — sokszor megy éjszaka elhagyatott kápolnákat látogatni. Tudjuk, hogy minden tekintetben megedződni akarását igazolta a történelem: szellemileg és jellembelileg éretten, 26 évesen Werther című regényével belépett a világirodalomba. Ambíciója megvalósult, célját elérte: az önként vállalt ifjúkori program gyümölcsöt, kiegyensúlyozott életművet teremtett.

Ha modellszerűen rögzítjük a goethei példát, három megállapításra jutunk:

- 1. A lélekben megfogalmazódik a hivatás, a szív a megszólítotttság állapotába kerül;
- 2. hogy fölismert hivatását az ember megvalósítsa, képességeit türelemmel ki kell fejlesztenie, azaz alkalmassá kell tennie magát egy pozitív programmal;
- 3. Hogy hivatását stabilan, végérvényesen megélje, ahhoz az is szükséges, hogy jellemét önépítéssel megérlelje — a sok kiforratlanságtól és tisztázatlanságtól való megszabadulás látszólag negatív programjával.

Mindez sokszorosan igaz a papi hivatásra is. Akinek az a Gondviselés-adta hivatása, hogy Krisztus hierarchikus (szolgálati) papja legyen, annak „in persona Christi” kell bemutatnia az eucharisztikus áldozatot; annak egész igehirdetése és élete a megtestesült és megváltó Isten hiteles képviselése kell, hogy legyen. A felszenteléssel a papok a Lélek szentségi karakterét kapják, mely által hasonlóvá válnak Krisztushoz, s immár a Főnek a képviselőjében tevékenykednek. Céljuk az, hogy életükkel és munkájukkal megdicsőítsék az Atyát Krisztus egyházában.

Ez tökéletes átadottságot jelent: pontosságot, igényességet, stabilitást. Nem egy lelki-ségi mozgalom funkcionáriusaként kell tevékenykedni, hanem az egyetemes egyház papjaként, a teljes Krisztus közvetítve. Képesnek kell lenni a hagyomány megvédésére, ugyanakkor a rugalmasságra, az új kezdeményezések felkarolására is. Ott kell dolgozni, ahová Krisztus egyházának püspöke helyezte (nem folyton visszajárni a régi állomáshe-lyekre), élni a helybeliek életét, azonban mégis példa lenni számukra. Fontos megőrizni az imádság és az aktivitás egyensúlyát.

A hivatás megélése az önrendelkezés és a szabadakarat tudatos feláldozását jelenti, a Jezusnak való teljes önatadást az egyház közösségében. Mindezt *engedelmességnek* mond-

juk, amit a hivatás fundamentumával a valamitől megszabadulás, és a valamire képessé válás programjával valósít meg az egyház papnevelési tapasztalata. Az engedelmisséggel a krisztusi papság életszemléletére és életformájára készül fel a papnövendék, hogy szellemileg-lelkileg-jellembelileg érett személyként — Isten segítségével — hivatását betöltse.

Az engedelmisség kinyilatkoztatásbeli távlatai. Jézus engedelmisségének gyökere preegzisztenciája. Ő a megtestesült második isteni Személy, akiben az Atya kimondja önmagát, akinek lényege ezen atyai önközlés elfogadása. „Az az én eledelem, hogy annak akaratát tegyem, aki küldött engem” (Jn 4,34). Jézus engedelmissége nem más, mint teljes emberségével való megvalósítása annak, ami ontológiailag lényege: az Atyával való közössége; „Megtartom Atyám parancsait, és szeretetében maradok” (Jn 15,10)

Keresztsegekor beáll a bűnösök közé, azaz vállalja az atyai terv szolgálatát, tudja, hogy „szenvednie kell, mielőtt belép dicsőségébe” (Lk 24,25), s a „szenvedésből kell engedelmisséget tanulnia” (Zsid 5,8). Tisztában van vele, hogy azért szereti őt az Atya, mert szabadon döntve, „önként adja oda életét” (Jn 10,17).

Jézus a tökéletes engedelmisség állapotában — hitünk lényeges paradoxona — állandóan és tökéletesen megélte istenfiúi szabadságát. Éppen ezáltal váltotta meg az emberi életet, így lett Megváltó, hogy művének minden szeletébe belevitte az Istennek való engedelmisség felszabadító erejét, általa a paradicsomi ember jelent meg a földön. Engedelmisségének tetőfokán, a kereszten jelenti ki a jobb latornak: „Még ma velem leszel a paradicsomban” (Lk 23,43). Megváltói művét pedig — mint az Szent Pál sugalmazottan értelmezte — „második Ádámként” vitte végbe; „amint egynek engedetlensége miatt bűnössé váltak sokan, úgy sokan megigazulnak egynek engedelmissége miatt” (Róm 5,19). Ádám a kísértőre hallgatott, engedetlensége a paradicsom elvesztését eredményezte. Tőle az engedetlenség, az elítélés, a halál és a bűn származik. Krisztustól pedig az engedelmisség, a megigazulás, az élet és a túlradó kegyelem (Róm 5,12—21). Akik pedig követik őt, s vállalják a vele való sorsközösséget, azok az Atyához eljutó feltámadásban is részesülnek (Róm 8,17), és már földi életükben különleges szeretet-viszonyt alakít ki velük: „Aki teljesíti mennyei Atyám akaratát, az az én testvérem, nővérem és anyám” (Mk 3,35).

„Isten megadja a Szentlelket mindazoknak, akik engedelmeskednek neki” (ApCsel 5,32). E péteri kijelentés tartalmának teológiáját szintén Szent Pál dolgozta ki; Jézus engedelmisségéből meghalt, s a Lélek által feltámadt. A keresztény élet programja tehát, „meg kell halni a bűnnek, s Jézusban az Istennek élni” (Róm 6,12). A keresztységben részesedünk a Szentlélekben, így bizonyos módon már Krisztus feltámadásában is. Krisztusba öltözni a Lélek által: ez Szent Pál számára a kereszténység végső elve: öltések fel magatokra az új embert (Kol 3,10), hogy a Lélek szerint éljete (Gal 5,25). A Lélekben semmilyen ajándék nem hiányzik nekünk (1Kor 1,7). A lélek magunkra öltésével már evilágon valósan elővételezzük az „élő lélekké”, „szellemi testté” válást (1Kor 15,45). Mert — teszi hozzá Szent János —, aki engedelmeskedik Jézus parancsainak, abban Isten lakást vesz (Jn 14,18—23).

Az engedetlenség miatti Lélek-elvesztését Jézus Krisztus engedelmissége igazította ki: az egyház azért születhetett meg, mert Krisztus kiárasztotta rá az engedelmisséggel visszaszerzett Szentlelket (ApCsel 12,33). A Lélek pedig az Atyát és a Fiút egygyé tevő Személy, így Jézus engedelmisségi művével, és a neki való engedelmisséggel, vele is, és az Atyával is közösségre lépünk a Szentlélekben.

A papnevelés szempontjai. Akit Isten a szolgálati papságra hív, annak az a hivatása, hogy a felvázolt keresztény életprogramot valósítsa meg. Lemond akaratáról, hogy a szegény, a cölebsz, az Atyának engedelmes Megváltót képviselje a világban, így legyen szolgálatára Isten népének. (Mindez egyben tanúskodás a nem látható javakról, az Isten általi személyes beteljesülésről, és az igazi szabadságról.) Krisztus evangéliumát kell fel-

készülten hirdetni, magyaráznia és hitelesen megélnie; az ő pásztori hatalmát kell aktualizálnia a közösség vezetésében; az ő emberi életet megújító és újjáteremtő hatalmait és szeretetét kell továbbítani a szentségekben. Krisztus követésében kell járnia (2Kor 5,20); hogy képviselhesse azt a létöbületet, melyet Isten az ember életéhez a krisztusi megváltással hozzáadott, „Isten titkainak sáfárává” kell válnia (1Kor 4,1). A szenteléssel kapott „*signum configurationis Christi*” — ajándéknak és feladatnak leginkább az engedelmisséggel tesz eleget a pap, mert ezzel vállalja végérvényesen a krisztusi gondolkodás-, és viselkedésmódot, azaz az Atyának való engedelmisség életformáját. Ez tartalmazza az evangéliumi szegénységet is, az Isten Országáról tanúskodó colibátust is. A pap az engedelmisség fogadalmával teszi áldozattá magát, pontosabban: beleépíti magát a megváltói áldozatba.

A szemináriumba menő fiatal a hivatás megszólítottóságában teszi meg lépését, de arra a célra még sem szellemileg, sem lelkiületeleg nincs felkészítve. Az előjárónak tisztelnie kell benne a papi hivatásra meghívottat, ám a szemináriumi életrend segítségével hozzá kell segítenie ahhoz, hogy sok mindentől megszabaduljon, és sok mindenre alkalmassá váljon. Azért, hogy majd a szentelésben érett önbirtoklással, végérvényese átadhassa magát a hívek közösségében. Az előjárónak segítenie kell ebben a csodálatos metamorfózisban, hogy egyetlen hivatás se kallódjon el. Alkalmasint azonban szelektálnia is kell, ha felelős megítélésel úgy látja, hogy az illető nem tesz meg minden erőfeszítést célja érdekében, ha valamilyen oknál fogva alkalmatlan a hivatás követelményeire, ill. ha a papnövendék az intenzív imaélet, vagy a teológia iránti vonzalmát összetévesztette a papi hivatással.

A szemináriumi életrendnek elemében a papi értékvilághoz kell kötődnie. A kulcsszó, a kardinális érték: a *stabilitás*, hiszen egy egész életet keresztül kell majd azonosulnia a Krisztus-reprezentáns-szereppel. Akit a Lélek ruházott fel a papi hivatással, annak a Lélek erejében célratörő önépítést kell folytatnia, hogy az egyetemes egyház papjaként ösztönösen szívvel szolgálhassa az Urat, az emberek megszentelésében.

A napirend által hordozott értékek teljesen átforgalmazzák a szeminaristát azért, hogy élete egyetlen szeletét se engedjék kivonni a metamorfózisból. Ha valaki azt mondaná, hogy én mindenemet Krisztus egyházának adom, de szabadidőmmel (öltözködéssel, a pénzhez való viszonyommal stb.) szuverén rendelkezem, abba nem szól bele hivatásom életformája, — az tulajdonképpen végső odaadását halogatja.

Az engedelmisség, mint önátadó életforma, a céltudat által fejlődik ki: ha az akarat nem ütközik ellenállásba, akkor nem is izmosodik. Nem kell mesterséges akaraterősítő eszközöket alkalmazni a szemináriumban, a fontos papi értékeket hordozó életformának való alávetettség — ha őszinte iparkodással jár együtt, a hat év tisztulási és érlelési idő alatt megtermi gyümölcsét; a világnak meghalást és a világ számára Krisztus küldöttjeként való újjászületését. A kispap fokozatosan megtanulja a másokért élés, az állandó készenlétben levés lelkiületét, az időt céltudatosan beosztani tudást, a megróbbaltatások elviselésének képességét, az anyagiasságnak való ellenállást, stb. Azaz a legfontosabb készséget: a Krisztus-szereppel újra- és újra azonosulni tudást. A papi bűn nem más, mint kiesni ebből a három „szerepből” a személyválogatás, az önuralom hiánya és egyebek miatt. A Krisztussal kialakított belső kohéziója sokszoros megújítása által lesz belőle Krisztus minden értelmet meghaladó szeretetének tanúja (Ef 3,19), a reábizott értékek jó sáfára, akitől csak egyet kíván Isten: a hűséget (2Kor 6,4—10).

Krisztusnak az Atya iránti engedelmissége a ráhagyatkozás bizalmából forrászott: így tudta állandósítani a bűn nélküli, paradicsomi ember állapotát s a Szentlélekkel telítettséget. Íme, az Atyának engedelmes Krisztus követésére meghívott minden keresztény, akik, ha számtalan meghatározottságuk és megkötöttségük (társadalom, foglalkozás, család) mellett szabadakaratú döntésükkel Isten oldalára állnak, akkor beleviszik a világba Krisztus igazát és kegyelmi erejét. S ennek az engedelmes Krisztusnak a követésére kapnak meghívást a papok, akik lemondanak az egyház közösségében szabadságukról, amikor a szentelés során engedelmisségi ígéretet tesznek egyházmegyéjük

püspökének és az ő mindenkori utódának. Ezzel vállalják, hogy — bárhová is küldi őket a főpásztor — mindent megtesznek a hívek megszentelődéséért a Krisztustól kapott hatalmukhoz való állandó belfőlzárkózással.

Erre a végleges „szerepre” készíti fel a szeminárium a papnövendékeket. A papi értékeket hordozó életrend áldozatos követése megtisztítja és megérleli teljes valójukat, képessé teszi azt a teljes önátadásra. Az engedelmisségi életforma megneveli jellemüket és megnöveli hitüket, így jutnak el a teljes életáldozat vállalásával Isten fiainak szabadáságra. Ezt az eszményt, mely egyben követelményrendszer is, az előjárónak a fokozatosság pedagógiai elvével kell védenie: egy ötödévestől az érettség nagyobb fokát „vasalja be” mint egy másodévestől, de igyekeznie kell segíteni a konfliktusok megoldásában, a megtorpanásokból való kilábalásban is.

A szeminarista saját talentumait, saját karakterét, saját személyiségét nemesíti Krisztus szolgálatára (ahogyan borból is a rizlingtől a hárslevelűig, nagyon sok fajta van). De egy objektív érettségi szintet (a fajborrá válást) a szenteléskor meg kell követelni, hogy az illető a püspök jó munkatársa legyen, hogy együtt tudjon működni kollégáival, hogy képes legyen a közösség Isten felé vezetésére. Szentelés után pedig ápolni kell a kialakult lelkületet, sőt fejlődnie kell benne (ahogyan az óbor tisztább, érettebb és értékesebb, mint az újbor, ha kezelik). Úgy kell haladni a hivatás megélésében, hogy 10 éves papként mélyebb legyen a buzgósa, 20 éves papként jobban átélje és átadja a krisztusi igazságot, 30 éves papként pedig jobban lássa és láttassa az Eucharisztia titkát, stb., mint újmisésként. Kiválasztottsága, kenyérszító-családfői szerepe, ha virrasztó lelkülettel él, nem tölti el göggel: számtalanszor fogja tapasztalni, hogy akiknek prédikál, okosabbak nála; akiket feloldoz, az életszentség nagyobb fokán vannak, mint ő; s hogy az átlagos tisztességu papi életet is sokszor csak hősiés áldozatvállalással lehet élni. De a pap tudja, hogy ezt a szerepet be kell töltenie, hogy hivatása lelkipásztori sikereitől függetlenül, önérték. Isten őt, a méltatlant hívta meg Isten és ember szövetségének, kiengesztelődésének szolgálatára (2Kor 5,19), s ruházta fel hatalmakkal.

A papi hivatás egyik legnagyobb segítője az, hogy a papságra készülőköt a hívek mérhetetlen szeretete, imádsága és áldozata veszi körül. Az engedelmes Krisztus szoros követői akkor viszonzazzák mindezt a közösségnek, ha azzal a lelkülettel lépnek Isten oltárához, hogy egyek akarnak lenni Krisztussal (2Kor 11,2—3), és az egyetemes egyházzal (Ef 5,23—24), a helyi közösséggel, az aktuálisan rájuk bízottakkal (1Kor 6,15—17). Akkor megélik hivatásukat, s megkapják az Istenhez tartozás örök lelki ifjúságot adó ajándékát is.

Irodalom:

Chevignard: La doctrine spirituelle de l'Évangile, Paris, Cerf, 1973. — *Congar*: Le sacerdoce du Nouveau Testament, Paris, Cerf, 1968. — *Dubarle*: Un nouveau style d'obéissance, La Vie Spirituelle, 1968/II. — *Goffi*: Obéissance, in: Dictionnaire de la vie spirituelle, Paris, Cerf, 1983. — *Jacquemont*: Autorité et obéissance selon l'Écriture, La Vie spirituelle, 1968/II. — A központi Papnevelő Intézet háziszabálya 1969. — *Mihályfi*: A papnevelés története és elmélete I—II. Budapest, Sztit, 1986. — *Op-tatam totius, és Presbyterorum ordinis*: a II. Vatikáni zsinat határozatai a papnevelésről és a papi élet-ről. — *Tillard*: Aux sources de l'obéissance religieuse, Nouvelle Revue Théologique, 1976/VII.

Számunk írói: Barsi Balázs OFM főiskolai tanár, Esztergom — Bánhegyi B. Miksa OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — Blanckenstein György spirituális, Budapest — Brückner Ákos Előd O. Cist., plébános, Budapest — Fila Béla, a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem professzora, Budapest — Dr. Gyökössi Endre ref. lelkész, magántanár, kutató professzor, Budapest — Heller György, a Szent István Társulat elnöke, Budapest — Nemeshegyi Péter S. J. professzor, Tokió — Sövegcs Dávid OSB, Pannonhalma — Sulyok Elemér OSB főiskolai igazgató, Pannonhalma — Tarjányi Zoltán lelkész, Budapest — Weissmahr Béla teológiai tanár München-Szeged — Zimányi Ágnes, a Teológia munkatársa, Budapest

INHALT

ANDRÁS SZENNAY: Er entäusserte sich

AUFSÄTZE

ELEMÉR SULYOK: Nur der Gehorsame hat Glauben
— „Christus... hat durch Leiden den Gehorsam gelernt“ (Hebr 5,8) —
PÉTER NEMESHEGYI: Jesus und der Gehorsam der Christen
BALÁZS BARSÍ: Jesus' innerer Kreuzweg
BÉLA FILA: Was aus Jesus strahlt

DAS GESPRÄCH DER TEOLÓGIA

mit Professor P. BÉLA WEISSMAHR S.J.

Der Gehorsam von Christus (Ágnes Zimányi)

FORUM

Im Priester — wie im Gläubigenmangel — Diskussion zur Krise der Seelsorge heute
(Übersetzt von Miksa B. Bánhegyi)

UMSCHAU

DÁVID SÖVEGES: Über den Gehorsam der Mönche
in einem historischen Langsschnitt
ENDRE GYÖKÖSSY: Glossen des Seelsorgers zum Gehorsam von Jesus
GYÖRGY HELLER: Wie Eger nach den Türken... Die ungarische Kirche
und die Fernstehenden — Aussichten eines Verhältnisses

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

ÁKOS ELŐD BRÜCKNER: Wir dürfen es nicht verschweigen... (Einige Gesichtspunkte der lehren von Einkehrtagen und Exerzitien)
GYÖRGY BLANCKENSTEIN: Wochenende der Verheirateten
ZOLTÁN TARJÁNYI: Introibo ad altare Dei — Gedanken über den Gehorsam der Seminaristen. —

Ára: 60 Ft

SOMMAIRE

ANDRÁS SZENNAY: Il s'est dépouillé lui-même (Phil 2,7)

ETUDES

ELEMÉR SULYOK: Seul celui qui obéit peut croire
— Christ... a appris l'obéissance... par choses qu'il a souffertes... (Hébr 5,8) —
PÉTER NEMESHEGYI: L'obéissance de Jésus et du chrétien
BALÁZS BARSÍ: Le chemin de la croix assumée par Jésus en esprit
BÉLA FILA: Ce qui émane de Jésus

ENTRETIEN DE TEOLÓGIA

avec le Professeur BÉLA WEISSMAHR S.J.

L'obéissance du Christ (Ágnes Zimányi)

FORUM

Les prêtres manquent aussi bien que les fidèles — Débat sur la crise actuelle
de la cure d'âme — (trad. de l'allemand par B. Miksa Bánhegyi)

TOUR D'HORIZON

DÁVID SÖVEGES: Aperçu historique sur l'obéissance du religieux
ENDRE GYÖKÖSSY: Remarques d'un pasteur-psychologue au sujet
de l'obéissance de Jésus
GYÖRGY HELLER: L'avenir du rapport entre l'Eglise de Hongrie et les éloignés

QUESTIONS THEOLOGICO-PASTORALES

ÁKOS ELŐD BRÜCKNER: Nous ne pouvons pas rester muets sur...
(Enseignements tirés des journées de récollection, des exercices spirituels)
GYÖRGY BLANCKENSTEIN: „Marriage Encounter”
ZOLTÁN TARJÁNYI: Introibo ad altare Dei
— Réflexion sur l'obéissance des séminaristes —

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat. — Felelős szerkesztő: Szennay András
Főmunkatárs: Gál Ferenc — Felelős kiadó: Lukács László
Kiadja a TEOLÓGIA kiadóhivatala, 1053 Budapest, Kossuth L. u. 1. l. em. 1.
Szerkesztőség: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lép. II. em. 9.

(Kézirat leadása kizárólag a szerkesztőség címére.) — Megjelenik egyházi jóváhagyással: február, május, augusztus és november közepén. — Ára: 60 Ft — Előfizetési díj 1 évre 240 Ft, fél évre 120 Ft — Csekk számlaszám: OTP VII. ker. 218—98316/512—000324—1. Előfizetés és templomi terjesztés a kiadóhivatalban. Utcai árusítás a Hírlap és Postaszállítási Igazgatóságnál. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389). — Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2 számu számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia-előfizetés) a feltüntetésével. Terjeszti a Magyar Posta. Minden jog fenntartva.

Nyomta: Veszprémi Nyomda Kft. — Felelős vezető: Fekete István ügyvezető igazgató

Index szám: 25 821

HU—ISSN 0133—1779